

The Project Gutenberg eBook of Kurimus y.m. kertomuksia ja kuvauksia, by Martti Wuori

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kurimus y.m. kertomuksia ja kuvauksia

Author: Martti Wuori

Release date: November 3, 2015 [EBook #50375]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KURIMUS Y.M. KERTOMUKSIA JA KUVAUKSIA ***

Produced by Helvi Ollikainen and Tapio Riikonen

KURIMUS YM. KERTOMUKSIA JA KUVAUKSIA

Kirj.

Martti Wuori

Arvi A. Karisto, Hämeenlinna, 1911.

Kirjapaino Gutenberg, Helsinki.

Jakaja: Waseniuksen kirjakauppa, Helsinki.

SISÄLLYS:

Kurimus.
Huutokauppa.
Juhannuskoivu.
Sairaalassa.

Nimineuvos.
Ksenia.
Kotiopettajatar.
"Elämänsä kyllästynyt."
Miettisen mummon asia.
Nekkusaksa.

KURIMUS

Kertomus Pietarin Suomalaisten oloista.

I.

Annasta alkoi rautatien matka jo tuntua tuskallisen pitkältä. Noustuaan junaan Myllymäen asemalta, oli hän edellisenä päivänä nähnyt Tampereen tehtaineen savuineen ja Hämeenlinnan vanhoine linnoineen jäävän taaksensa, ja hiukan väsyneenä alituisesta istumisesta oli hän iltasella saapunut Riihimäelle, jossa hänen tuli olla yötä. Paljon uutta oli hän jo sinäkin päivänä nähnyt, mutta sivumennen vain ja vilaukselta, jonka tähden se kaikki ei ollenkaan hänen aivojansa askarruttanut hänen siinä yötään maatessaan majatuvan kovalla penkillä. Ei — päinvastoin uneksi hän vain uneksimistaan, loppumatta, ilman johdonmukaisuutta kaikesta siitä, mitä hän ei ollut nähnyt, vaan mitä hän toivoi saavansa nähdä. Matkansa määrästä uneksi hän; ja kaikessa oli jotakin sanomattoman suurta ja suurenmoista, milloin kauhean iso kirkko kultakupusine tornineen, jonka torninhuipussa olevasta rististä ikään kuin sininen silmä nousi ylös ja katosi taivaan siintoon, milloin taas viisi- ja kuusi-kerroksisista kivitaloista, joissa kuitenkin asui vain pelkkiä muurahaisia, ja yht'äkkiä muuttui tämä kaikki komeaksi kaupungiksi, mutta kaupunki taas yht'äkkiä suureksi muurahaispesäksi, jonka tuli ja hämmensi kiiltävä kyykäärme. Hyi! Ja Anna säpsähti ja heräsi; hän hypähti ylös eikä voinut enää nukkua, vaikka vielä olikin jotenkin varhainen. Senpä tähden hän kohta sitte peseytyi, pukeutui ja alkoi odottaa Pietariin menevän junan tuloa. Vaan hirveän pitkäksi ja ikäväksi tämä odotus hänestä kävi asemahuoneen avarassa salissa, vaikka hän ei jättänytään käsityötä käsistään. Toisia junia siitä väliin kulki, jotka lyhensivät ajan yksitoikkoisuutta, ja kaupaksi asetettuja kirjojakin Anna tavan takaa meni katselemaan, sekä kaapissa olevia että niitä, jotka pöydällä olivat rivitetyt, mutta kaikki alkoi jo pitkästytää, kun ei sitä junaa jo näkynyt tulevaksi. Vaan tulipas se vihdoinkin!

Ja nyt istui Anna jo Pietarin junassa! Nyhän sitä oli melkein kuin perillä, kun ei tarvinnut enää junaa muuttaa! Koko päivähän sitä vielä oli istua kökötettävä samalla paikalla, mutta jaksoihan toki tuon, kun oli Pietariin menossa! Sinnehän hän jo oli niin kauan toivonut. Ja nyt...!

Päivä kului kuitenkin vähitellen. Matka samoin. Lahden, Kaipiaisen, Viipurin ja kaikki pienemmät, niiden väliset asemat olivat jo sivuutetut ja ilta oli käsissä. Muutama tunti vielä, niin oltiin Pietarissa. Kello kahdeksan aikaan otti Anna eväskorinsa penkin alta esille ja alkoi hiukan haukata äitinsä matkalle laittamia ruokia, vaan eipä nyt nekään enää tahtoneet maittaa, kun se jo oli niin lähellä, tuo... Ja sitte oli Viipurista tullut niin paljon matkustavaisia lisää, että täytyi pitää koria sylissä, kun oli niin yhteen pakattu kolmannen luokan kapeisiin penkkeihin. Mutta kaikkein harmittavin oli tuo herran tapainen tuolla vaunun nurkassa, joka ei hetkeksikään luonut silmiään pois Annasta. Ihanhan se katsoi suoraan suuhun ja tahtoi estää joka leipämurusen sinne joutumasta. Eihän ne ihmiset toki näin röyhkeitä olleet siellä kotiseuduilla...

Ja väliin katseli se herra — ja katselivat sitä usein muutkin — Annan valkoisia hampaita, jotka kahtena helminauhana hohtivat hänen verevien huuliensa välistä, väliin noita sinisiä silmiä, jotka näyttivät niin lempeiltä kuin pilvetön, korkea kesätaivas, väliin taas noita kullalle vivahtavia suortuvia, jotka huivin alta otsalle ja korvien viereen hiipivät. Ja niin hävyttömästi se herra katseli, aivan kuin olisi tahtonut nielaista Annan kerrassaan, ett'ei hän tietänyt kuinka istua. Niin tukalaltakin tämä jo alkoi tuntua, että Annan useita kertoja teki mieli nousta ylös ja mennä ulos vaunusta etusillalle...

Mutta oli jo hämäräkin ja Annaa vähän pelotti mennä ulos. Jos sitä sinne putoaa pyörien alle, niin jääpi koko Pietarikin vielä näkemättä. Eikä Anna mennytkään ulos, sillä hämärä alkoi auttaa häntä, ett'ei tuo mokoma saanut häneen niin tirkistellä. Ja sitte rupesi Anna melkein yhtä mittaa lasista ulos katselemaan, siellä kun, aina sen mukaan kuin tie lyheni, pysäkkien välitkin lyhenivät, niin että niitä jo alkoi tulla ihan toinen toisensa perästä, aivan päällekkäinkin. Eikä se junakaan enää viitsinyt kaikkein huonoimpien luona seisahtua, vihelsihän vain äkäisesti, aivan kuin repäisemällä, ja mennä hörötti

ylpeästi sivu... Mutta sielläkö näkyi rakennuksia molemmin puolin rataa; jos oli suuria, niin oli pieniäkin: väliin aivan kuin pieni piironki, jonka alalaatikko oli auki vedetty, jossa taas ikäänkuin kasvoi muutama kukka, ja tulia siellä vilahteli, lyhdyt oikein hipasivat vaunuja, ja hevosia siellä ajoi ja ihmisiä siellä seisoskeli kuin mitä haamuja, toiset nenäliinojansa ja hattujansa huiskutellen. Ja kah! Tuossa taas juna kerran vihelsi, vaan sivu se meni, vaikka sieltä soittoakin kuului ja koko silta oli täpö täynnä ihmisten päitä... Voi, voi, sitä mylläkkää, sitä menoa ja huimaa vauhtia! Jokohan tämä nyt olisi sitä Pietaria? Vaan ei suinkaan, koska sitä vielä näin mennään, että kiskotkin alla ratisevat, eikä taideta enää pitkin kiskoja mennäkään, vaan poikki. Ja kun tuolla taivaan rannalla näkyy tuommainen tulijuova! Jokohan sitä nyt tullaan Sodomiin ja Gomorraan, kun noin taivas palaa?!... Hyi!

Kun säikäytti! Mikä se noin suhahti kamalasti?... Anna tempasi pelästyneenä päänsä pois ikkunan luota... Toinen juna siinä taisi vastaan tulia, koska noin ikkunoita ohi vilahteli ja tulia välkkyi! Kumma, kun ei se päälle ajanut, kun semmoista kyytiä lentää! No, onpas tätä nyt menoa! Mutta eiköhän se tämä juna Pietarissa seisatukaan, vai jokohan minä olen väärään... kun se koko kaupungin sivu laskettaa? Vaan vihdoin kuuluu pitkä, hyvin pitkä vihellys. No, nyt se jo taitaa tulla, kun se noin pitkään... Mutta, Herranen aika, tavaravaunujen joukkoonhan se nyt on joutunutkin ja kuka tästä nyt ulos löytää ja mistä sen Liisankaan kiinni saapi? Tokkopahan se Liisa edes tietää, millä kohdalla hänen pitäisi vastassa olla, jos hän ollenkaan on vastaan tullutkaan? Vaan äläs huoli! Tuollahan se jo sillan päässä näkyy se mies, jolla on punainen lyhty kädessä? Perillä kai sitä ollaan, koska ihmisetkin jo nousevat ylös ja kamssujaan alkavat ulos kantaa. Ja sieltäkös, odotussalin ovesta niitä ihmisiä ulos tulvii! Voi, voi, jos se Liisa jo huomaisi minut täältä ikkunasta; enhän minä muuten tohdi uloskaan mennä, vielä varastavat koko ihmisen. Ei! Ei näykään piikoja yhtään. Kaikki ovat hattupäitä ryökynöitä vain.

— Anna, drastui!

— Herra Jesta! Liisako se on? No, hyvää iltaa! Kun en tahtonut tuntea! Luulin ryökynäksi sinuakin! Ja mitä sinä tuolla päivänvarjostimella teet, eihän nyt aurinko paista? Vai paistaako se täällä yölläkin?

— Älähän nyt joutavia rupata! Se on sontikka. Ota nyt tshemodanisi, niin mennään vagonista ulos.

Ja Liisa auttoi Annaa. Mutta ei se Anna tietänyt tshemodania matkalaukuksi arvata. Ei hänellä semmoista ollutkaan eikä hän uskaltanut enää tässä kiireessä ruveta "rupattamaankaan". Nyyttinsä ja eväskorinsa hän otti ja sanoi kirstunsa olevan "pakaasissa" josta tytöt sitte yhdessä lähtivät sitä perimään. Saatiinhan se sieltä kyllä, mutta saipas sitä odottaakin kauan, vieläpä aukaistakin piti ja povesta sen avain etsiä, kun ei Anna ollut arvannut Valkeasaassa antaa tullin kirstua tarkastaa. Ja niin he mylleröivät kaikki vaatteet eivätkä paikoilleenkaan panneet, niinkuin ne olivat olleet, vaan miten tahansa yhteen mättivät.

— Ovatko ne kaikki ihmiset täällä Pietarissa näin uteliaita, että ne toisen kaikki salaisuudet tutkivat? kysyi Anna sekä ihmeissään että hiukan vihoissaankin.

— No, ovathan ne vähän sinnepäin, vastasi Liisa, nauraen.

— Vai ovat sinnepäin! Ja tytöt lähtivät sitte yhdessä kirstua kantamaan ajurin rattaille, jotka Liisa oli käynyt vuokraamassa sillä välin kun Anna kirstuaan aukoi ja tullimiehille näytti...

Rrrrätätätätätä ne rattaat vain panivat ja yhtä rätinätä, hyrinätä ja huminata kuului joka taholta, niin että Annan korvat olivat ihan lumpeen mennä eikä tahtonut oikein toistensa puhetta kuulla, kortteeriin ajaessa. Mutta jo se Annan sydän hytkähti, kun Liteinin sillalle tultiin ja sähkövalo silmiä häikäisi ja Nevan aallot, yön pimeässä, tuolla alahalla mahtavasti vyörivät, ja pitkin sen partaita, niin kauas kuin silmä kantoi, lyhtyjä paloi, kuvastuen virrassa toisena rivinä, ja korkeiden kivitalojen katot ilmaan hälvenivät, näkymättä tummaa taivasta vasten! Tuntui ihan kuin olisi kirkaista tahtonut ilosta, vaan samalla tuli pelko ja nutisti sen ilon sinne kurkun kuoppaan, jossa ne molemmat sitte toisiaan kutkuttamaan rupesivat, niin ett'ei voinut paikallaan pysyä. Eikä hän oikein tietänyt sanoa, mitenkä, mutta ihan sitä teki mieli kuin lentoon lähteä, ja ehkäpä hän olisi lentomatikalle lähtenytkin, ellei Liisa olisi häntä yht'äkkiä muistuttanut, sanomalla:

— Ethän sinä kuulekaan, mitä minä puhun!

— Kah! Niin vainkin! Mutta kukas se tuossa asuu?

— No, jo sinä nyt hassu olet! Luuletko sinä, että täällä tietää, kuka missäkin asuu? Eihän sitä aina tiedä likimäisen naapurinsa nimeäkään, joka samoilla portailla asuu, tuntemisesta ei puhettakaan.

— No, voi minun päiviäni! Mutta niin kai se on! Arvaahan sen! Vaan sitähan minä tarkoitinkin, että tuossakos se asuu, se kaupungin pää...?

— Ratonatsalnikkako? Sekö kaupungin päällikkö?

— Mikä raton nasikka? Se keisari, näet, se tämän kaupungin pää!

— Että missäkö keisari asuu? No, sano sitte niin! Se asuu voretsissa, mutta sen saat nähdä toisen kerran ja päivällä.

— Voretsissa? Voi, voi, Liisa kulta, enhän minä sinun puhettasikaan enää tahdo ymmärtää, kun tuommoista ranskan sekaista siansaksaa latelet. Puhu ennemmin vaikka Kokkolan murretta, ell'et enää puhdasta suomea osaa.

Liisa purskahti nauruun ja sanoi:

— Pian sen sinäkin opit, tämän Ryssän kielen, ja sen oppii ihan itsestään, kun vain jonkun Vanjkan opettajaksesi saat.

Anna luuli Liisan nyt jo muuten ilkeydellään viisastelevan ja hänestä, maalaistytöstä, tahtovan pilkkaa tehdä, eikä viitsinyt siitä asiasta enää puhetta pitkittää. Hän alkoi sen sijaan puhua kotipuolesta ja sanoi terveiset kaikilta. Mutta oikeata, johdonmukaista puhetta ei tahtonut kuitenkaan syntyä, kun aina mikä milloinkin ulkonainen seikka tuli ja kummastutti Annaa ja saattoi puheen toiselle tolalle. Sitä paitsi oli heillä rattailta Annan suurenlainen arkku, joka teki heidän tilansa niin niukaksi, että jalat roikkuivat ulkopuolella rattaita. Istuminen oli siis heille hyvin epämukava ja väsyttävä. Anna oli tosin pitkästä matkastansa kovin väsyksissään, mutta kaikki se uusi, mitä hän näki, veti hänen huomionsa puoleensa ja vähensi väsymyksen tunnetta. Liisa sen sijaan alkoi jo tuskaantua ja riennätti ajuria, jotta pikemmin pääsisivät kortteeriin.

Liisa palveli erään herrasväen luona, joka asui Snamenskaja kadun varrella, ja sinne oli hän saanut luvan tuoda serkkunsaakin asumaan, siksi kuin tämä ehtisi saada itsellensä paikan tahi ainakin ensimmäiseksi ajaksi. Ja sen talon luo seisahtuivat he nyt. Piharenki auttoi heitä kantamaan Annan arkkua kolmanteen kerrokseen, jossa kortteeri oli ja jonne he nousivat keittiön portaita myöten pihan puolelta. Kello oli jo kohta puolivälissä yksi yöllä, kun he saapuivat kotiin.

Se oli samalla kertaa väsymyksen huokaus ja mielihyvän tunne, joka pääsi Annan rinnasta, kun hän istuutui tuolille Liisan keittiössä. Väsymyksestä ei hän jaksanut juoda kuin kupillisen Liisan tarjoamaa teetä ja tyytyväisenä nukkui hän kohta, kun oli heittäytynyt lattialle tekemälle tilallensa. Nythän oli hänen toivonsa toteutunut. Hän oli nyt — Pietarissa.

Mutta yöllä hän kuitenkin uneksi, niinkuin hän yhä vielä olisi ollut matkalla Pietariin. Ja niin kummallinen oli se kaupunki, jonne hän oli menossa, ett'ei siitä tahtonut tulla tolkkua millään lailla. Sinne kulki rautatiet ristiin rastiin ja eräässä vaunussa, ihan perimmäisessä nurkassa, istui muuan herra, joka niin julkeasti tuijotti häneen, että hän nousi ylös ja lähti pois. Vaan yht'äkkiä näki hän äitinsä seisovan edessään. Hän oli olevinaan vielä kotonaan. Hän oli polvillaan avonaisen arkkunsa vieressä ja pani sinne vaatteitansa. Vastapäätä häntä, toisella puolen arkkua, seisoi hänen äitinsä ja oli niin murheellisen näköinen: silmien pielissä oli Anna hänellä näkevinään kyneleet. Vaan ei hän kuitenkaan Annalle mitään sanonut, mutta Anna tiesi hänen ajattelevan, että "ole sinä varoillasi siellä Pietarissa, muutoin se, tuo herra, sinun vielä..." Ja sitte heitti hän äitinsä hyvästi, ja molemmat rupesivat itkemään... Ja Anna heräsi hypähtäen, mutta hän kääntyi vain toiselle kyllellensä ja nukkui taas.

II.

Noin puolitoista kuukautta Pietarissa oltuansa, kirjoitti Anna äidillensä näin kuuluvan kirjeen:

'Rakas äitini!

Täten saan nyt lähestyä teitä ja tietää antaa, että minä onnellisesti saavuin tänne, ja että Liisa oli minua tatsuunalla vastaanottamassa, jonka luokse minä sitte menin yöksi ja hänen pyynnöstänsä jäin asumaan siksi, että saisin itselleni paikan. Niinkuin meidän kesken oli puhuttu, en minä teille ole ennen kirjoittanut kuin paikan saisin, ja nyt minä olen sen saanut, sen paikan. Muita pitäisihän minun kertoa alusta alkaen ja kertoa, miltä se Pietari minusta ensin näytti, mutta jo se on semmoinen kaupunki, etten minä muista enää itsekään, miltä se minusta näytti, kun tuli niin paljon kaunista yht'aikaa, enkä minä sitä osaisikaan kertoa näillä kahdella postipaperiarkilla, jotka hovineuvos minulle antoi. Jätetään se nyt siksi, kuin te tulette tänne, sillä nyt minä voin toivoa jo muutaman kuukauden perästä saavani lähettää teille rahaa, että tekin pääsette tänne tulemaan. Täällä kun maksetaan palvelijoille niin hyvä palkka. Vaan kun te tulette tänne, niin älkää unhottako ottaa passia kuvernööriltä, sillä ilman passia ei täällä kukaan saa asua, vaikka ei se kuvernöörin antama passi kelpaa; täällä sitte otetaan se passi Passitoimistossa pois ja annetaan toinen sijaan, joka kelpaa, vaan ei sekään kelpaa kauemmaksi aikaa kuin vuodeksi. Ja sitä paitsi pitää olla sitä passia saadaksensa

papinkirja, mikä minulla onneksi oli otettuna, kun on täällä niin hirveän monet tempot ja konstit ennen kuin ihminen täällä rauhassa asumaan pääsee. Enkä minä sitte tiedä, mitä varten ne minulle passia antaessaan kaupan päälliseksi semmoisen pöläkön antoivat, ett'en minä toiste sinne toimistoon enää menekään. Se harmaapartainenhan se, jolla kiiltonappisen takkinsa lävessä oli pieni punainen rihma, sieltä passien luukusta minulle niin saarnasi, että "mitä sinäkin näin nuorena olet tänne tullut ennen aikojasi vanhentumaan ja sinisiä silmiäsi mustiksi itkemään, ja vielä sinä poskesi kerran toisella maalilla maalaat, kun tuo puna niistä on kadonnut ja valkoisiin helmiisi suussa aukkoja ilmestyy." Niin, että minua rupesti oikein pelottamaan, mitä se sillä tarkoittaa, ja sitte hävetti, kun kaikki ihmiset minuun niin katsoivat ja miehet suunsa hymyyn vetivät. Ja kun minä näin olin saanut sen passi-asian toimitetuksi, niin vei Liisa minut erääseen konttooriin, jossa kaikenlaisia paikkoja palvelijoille hankitaan, ja siellä ne kirjoittivat kirjoihinsa nimet ja atressit ja lupasivat ilmoittaa, milloin minä paikan saan, ett'ei minun siellä käydäkään tarvinnut. Näin yleästi täällä eletään, ett'ei tarvitse muuta kuin palkkansa määrätä, niin tulee paikka ihan itsestään! Enkä minä kahta viikkoa kauemmin odottaa tarvinnutkaan, niin jo se tulikin. Ja minä toivon, että se tulee olemaan hyvä, niin että aluksi voin olla tyytyväinen, ja sen minä toivon varmaan. Palkkaa saan minä kahdeksan ruplaa kuukaudessa, mikä Suomen rahassa tekee noin kaksikymmentä markkaa, ja sen lisäksi naulan kahvia ja kaksi sokeria kuukaudessa. Sillä täällä ei pestata palvelijoita vuosittain, vaan kuukausittain otetaan, ja jos jostakin paikasta tahtoo lähteä pois, niin tarvitsee vaan sanoa itsensä irti kolmea päivää ennen ja samoin tekee herrasväkikin, kun he tahtovat palvelijansa pois lähettää. Josta näette, äiti kulta, että täällä eivät palvelijat ole ollenkaan huonommat herroja, vaan ainakin yhtä hyvät. Ja onni se minulla oli, että minä tällaisen paikan sain, vaikka se sattui Venäläiseen perheeseen, mutta Liisa kyllä sanoi, että parempi se on paikka Venäläisillä palveltavana kuin Suomalaisilla, sillä Venäläiset, muka, sanoi hän, eivät ole niin saitoja kuin Suomalaiset, vaan auliimmat. Ja jokohan minä lienen maininnut, että herra, joka on niin kutsuttu hovineuvos, on oikein hyvä ihminen ja minua niin hyvänä pitää, että välistä oikein hävettää, mutta rouvan läsnä ollessa ei hän sitä tohdi näyttää, sillä rouva vähän niinkuin karsaasti minuun katsoo, mutta ei kuin vain toisinaan. Eikä heitä ole kuin kaksi henkeä, kun ei heillä ole lapsia, niin että minulla sisäkkönä ei ole muuta tehtävää kuin huoneita siistitä ja puhtaina pitää sekä vieraita vastaanottaa, kun kelloa soitetaan. Ja hyvin komea kortteenkin heillä on, niin että ylen rikkaita he mahtavat olla, kun on vain kaksi henkeä ja seitsemän huonetta pitää olla. Mutta on se rouva vähän niinkuin konstikas, vaan saattaahan se olla totta, mitä herra sanoo, että se tulee siitä, että rouva on kivulloinen, ja niin kai se onkin. Minä puolestani kyllä koetan olla niin, että minuun tyytyväisiä olisivat, eivätkä vihastuisi, ja näyttäväthän he ylipäänsä sitä olevankin. Te, äiti, minulle aina sanoitte, että "varo sinä, Anna, sitä kiukkuista luonnettasi, ett'ei se puhkeaisi, muutoin se sinulle vahingon tuottaa". Ja kyllä minä sitä varoa koetankin, niin ett'ei tähän saakka ole vielä mitään vahinkoa tapahtunut. Jonka tähden voitte nyt olla ihan huoleti ja rauhassa sen suhteen.

Kun te nyt, äiti, vasta kirjoitatte Antille sinne Amerikkaan, niin laittakaa terveisiä hänelle hänen sisareltaankin Pietarista, sillä itse minä en niin kohta joutane kirjoittamaan. Ja sanokaa hänelle, että hänkin koettaisi rahaa tienata, että meille kaikille kolmelle vihdoin onnenkin päivät koittaisivat. Sillä minä kun kuukauden palkkani saan, niin vien siitä kuusi ruplaa säästöpankkiin, josta annetaan neljän prosentin korko vuosittain, niin että vuodessa voin siten säästää aina kuuteen, seitsemään kymmeneen ruplaan saakka, mikä Suomen rahassa jo tekee noin puolitoista sataa markkaa, ja sehän on jo nätti summa se köyhälle palvelustytölle. Vaatteisiin en minä ensimmäisenä vuonna taida tarvita melkein mitään, koska minulla tarpeeksi on kaikkia ja sitä paitsi täällä Venäjällä on tapana sekä Jouluksi että Pääsiäiseksi palvelijoille lahjoja tahi rahaa antaa, niin että minä siten varmaan saankin, jos jotakin tarvitsen, etten tarvitse palkastani ottaa, vaan saan sen säästää, ell'ette te tahdo tänne tulla, niinkuin minä lupasin teille matkarahoja laittaa.

Vaan jopa minun täytyy tämä kirjeeni lopettaa, kun se näin pitkäksi on venynyt ja paperikin alkaa loppua, enkä minä tiedä, tokko se enään yhdellä postimerkillä meneekään, kun on näin paljon kerrotuksi tullut. Sanokaa siis terveiset kaikille, jotka minua kotipuolella tuntevat, ja kun Yläjärven Kaarlen kirkolla tapaatte, niin sanokaa hänellekin sydämelliset terveiset hänen vanhalta tuttavaltansa Pietarin kaupungista. Liisa käskee teille terveisensä sanomaan ja muille omaisillensa myöskin. Ja minä olen, Jumalan kiitos, terve ja voin hyvin ja sitä samaa toivotan teillekin, rakas äiti. Kiitoksia paljon hyvistä eväistänne, joita me vielä viikon päivät täälläkin Liisan kanssa syötiin. Voikaa nyt oikein hyvin ja eläkää onnellisena ja hyvässä terveydessä, sitä toivoo

Teidän Anna.'

III.

Oli pyhäpäivä ja Anna oli tavallisuutensa mukaan tullut kirkkoon. Siellä, vaimoväen puolella, näki hän Liisan istuvan ja pujottelihe penkkiin hänen viereensä, siellä kun vielä oli sijaa yhdelle hengelle. Laskettuaan nenäliinaan käärityn virsikirjansa, jonka lehtien välistä sinisen kirjanmerkin nauhat molemmin puolin riippuivat, penkin reunalle ja pantuaan, sen päälle oikean käsivartensa, kumarsi hän päänsä sen yli ja luki itsekseen Isämeidän ja Herran siunauksen. Sitte, sen tehtyänsä, sanoi hän hyvän päivän Liisalle ja kätteli ja tiedusteli hiljakseen kuiskaten hänen vointiansa.

Kirkonmenot eivät olleet vielä alkaneet, vaikka kirkko jo oli ihan täysi; kaikki parvetkin olivat töpösen täynnä. Odotettiin pappia. Kello ei liene vielä ollut määrällään tahi ei liene pappi vielä ollut aamiaistaan lopettanut, koska häntä odotettiin. Ja odottaessa kuului sieltä täältä yskimistä ja rykimistä vuorottaisin, milloin miltäkin haaralta, välistä yht'aikaakin; kuka yskän tähden yski, kuka taas muutoin vain rykäsi toisen yskän jatkoksi, että pappi kuulisi, että "nyt sitä jo ollaan koossa, tulkaa nyt". Ja sitte kuului taas tuoltapäin nenän niistämistä, hienoa, lyhyttä vain — varmaankin joku nainen, jota jo itkettämään rupesi, vaan sen jälkeen tuolta yläparvelta siihen kohta vastasi toinen, oikein perinpohjaisesti, pitkään ja moneen kertaan, niin että toiset jo kääntyivät sinnepäin katsomaankin: se oli varmaankin joku mies, jolla oli ankara nuha. Muutamatsin sinnepäin katselivat, vaan toiset olivat hyvin hartaita: toiset lukivat pää kumarassa jotakin kohtaa virsikirjastansa, lukivat, eivätkä silmiänsäkään ylös luoneet, toiset taas katsoivat hartaasti alttaritauluun, välistä sattuen silmillään numerotauluunkin. Vaan oli siellä semmoisiakin, jotka tavan takaa vilkkuivat urkulehterille päin, että "eikö se urkurikaan jo tule ja ala soittaa?" Vaan eihän se urkurikaan alkaa voinut, kun ei vielä pappi ollut saapunut.

Tämän odotuksen aikaan se oli, kun Liisa Annalle sopotti:

— Kuulehan, Anna, minulla on sinulle jotakin kertomista.

— No, mitäs se olisi?

— Muistatkos sinä, kun me viimeisen kerran "seurassa" oltiin?

— Senkö Suomalaisen hyväatekeväisyysseuran tanssi-iltamassa? Kyllä.

Mitäs sitte?

— Muistatkos sinä, kuka sinua siellä eniten tanssitti sinä iltana?

— Kuka? Enkä muista. Mitäs sinä nyt niin kyselet?

— Etkös sitäkään, joka yhden katrillin kanssasi tanssi ja vielä toiseenkin pyysi, vaikka et mennyt, kun jo oli toinen ehtinyt pyytää?

— Sitäkö pientä, harmaasilmäistä miestä, jonka...?

— Niin juuri. Kultaseppä Oittinenhan se on.

— Entäs sitte?

— Hän kuuluu rakastuneen sinuun.

— Älä joutavia

Samassa helähti kello urkulehterillä ja kotvasen kuluttua alkoi urkuri soittaa kaunista, juoksevaa alkusoittoa. Hiljakseen, vienosti alkoi hän ja vaihteli sitte samaa aihetta monella tavoin ja korotti sitä mahtavaan paisutukseen, josta hän jälleen laskeutui alas korvaa hyväileviä akordeja myöten... Vaan kohta hän sitte yht'äkkiä pysähtyi ja virsi alkoi, jota ensin lukkari yksin lauloi, vaan sitte yhtyi siihen koko seurakunta ja Jumalanpalvelus oli alkanut.

Ennen kuin aamuvirsi oli loppuun laulettukaan, ehti Liisa jo sysäistä Annaa kylkeen ja kuiskuttaa, päättään nyökäyttäen:

— Tuolla hän istuukin.

Todellakin. Siellä, miesten puolella, ristikäytävästä ylöspäin, hän istui, se kultaseppä Oittinen. Eikä hän ollut vielä niin varsin vanha mies. Poikana jo, orpona, oli hänen tätinsä tuottanut hänen Suomesta Pietariin ja pannut hänen kultaseppä oppiin. Siivo ja säästeliäs kun hän oli, poikkeuksena useista muista käsityöläisistä, jotka joka sunnuntaina viikkopalkkansa viinaan joivat, vaikka muuten hyviä työmiehiä olivatkin, oli Oittinen osannut ottaa vaaria ajasta, ja oppivuosistansa alkaen oli hän kerännyt säästöön kaikki ansionsa. Sitte oli hänen tätinsä kuollut ja, koska hänellä ei muita sukulaisia ollut, jättänyt perinnöksi veljensä pojalle melkoisen summan rahaa, joka auttoi tätä toimekasta miestä omaa

kultasepän liikettä alkamaan. Näin oli Oittisella kaikki mitä hän tarvitsi: oma, vilkasliikkeisellä paikalla sijaitseva pieni myymälä, joka lupasi hänelle hyvää tulevaisuudessa. Eikä häneltä niin muodoin puuttunut aineellisessa suhteessa mitään. Hänen likeiset tuttavansa luulivat kyllä häneltä jotakin puuttuvan ja kyselivät häneltä sentähden usein, että "etkös sinä, Oittinen, jo ai'oi niinkuin naimaan ruveta?" Ja kun Oittinen siihen aina vastasi totisesti: "mitä niistä nuorten hulluuksista", niin muistuttivat tuttavat siihen: "kellekäs sinä sitte ai'ot kaikki rikkautesi jättää?" "Kirkolle ja valtiolle" oli silloin aina Oittisen leikillinen vastaus, eikä siitä asiasta koskaan sen pitemmälle päästy. Poikamieheksi se oli tähän saakka aina tuumannut jäädäkin, se Oittinen, mutta niinhän se sananlasku sanoo, että "ei kukaan ole profeetta omassa maassansa".

Eihän se asia ollut ihan niinkään päin, että Oittista olisi voinut kovin laiskaksi kirkossa kävijäksi syyttää, mutta ei hän siellä kuitenkaan joka pyhä käynnyt. Vaan kirkossa hän kyllä kävi ja kävi kuin tavallinen mies ainakin. Viimeisinä aikoina ne pahat ihmiset olivat alkaneet huomata, että Oittinen kävi joka sunnuntai kirkossa. "Näinköhän se nyt alkaa vanhuuden raihnausta tuntea, tuo Oittinen, vain onkohan se... kun se nyt käy joka sunnuntai, vaan ennen ei käynyt?" tuumailivat he. Vaan ne, jotka olivat silloin "seurassa" olleet, ne luulivat jo tietävänsä oikean syynkin siihen. He olivat nähneet Oittisen "seurassa" ennenkin, mutta silloin oli hän siellä aina ollut "lautamiehenä" vain, se on, hän oli ainoastaan istunut ja tanssia katsellut. Tanssimaan hän ei "viitsinyt" mennä, niinkuin hän vastasi, jos joku sattui kysymään, että "miks'ei se Oittinen tanssi?" Ja tämä vastaus tiesi, että Oittinen kyllä osasi, vaikk'ei hän "viitsinyt". Mutta sitte, kun Anna oli alkanut "seurassa" käydä ja Oittinen näki hänen ja tutustui häneen, niin silloin hän "viitsi" ja tämä kummastutti kaikkia, eniten kuitenkin nuoria neitoseja, joiden "silmit olivat häntä aina vartioineet". Tähän saakka olivat nämä olleet toisiaan kohtaan melkein kateutta vailla, sillä he olivat ihan varmat siitä, ett'ei Oittinen kestäen huoli. Mutta nyt heitä tämä "viitsiminen" vielä enemmän suututti kuin kummastutti, kun näkivät hänen Annan kanssa tanssivan. "Eikös se nyt parempaa löytänyt kuin tuon...?" kuiskasi eräs suutarin tytär kumppanilleen ja heitti ylönkatseellisesti päänsä syrjään. Puhvettiin taas juoksi muuan pilkkakirves ja huusi: Menkäästä, pojat, katsoon! Nyt on piru merrassa, kun Oittinen "viitsii"...!

Ja sen erän perästä ruvettiin täydellä todella ajattelemaan, että "Oittinen täyttää sen, mikä häneltä puuttuu", varsinkin koska hänen taajentuneet kirkossa käyntinsä lisäsivät varmuutta tälle olettamukselle. Senpä tähden Liisakin oli niin varmaan tietävinään, että kultaseppä Oittinen oli Annaan rakastunut.

Eikä se taitanut ihan perätöntä ollakaan. Sillä kun Oittinen oli kirkkoon tullut ja paikalleen asettunut, niin katseli hän vähän ympärilleen, mutta hyvin vakavasti, niinkuin se ei olisi mitään merkinnyt, kääntyen ensin oikealle puolelle, että luultaisiin hänen jotakin miestuttavaa etsivän, ja sanottuaan sinne päin pienellä pään nyökkäyksellä hyvänpäivän tuonne ja tänne, kääntyi hän vasemmalle puolelle ja antoi silmänsä hyvin tarkkaan juosta jokaista penkkiä pitkin. Mutta kun ei hän sieltäkään huomannut, mitä hänen silmänsä etsi, niin kääntyi hän suoraan eteenpäin ja istui totisena siinä asennossa koko ajan, siksi kuin kirkonmenot alkoivat, vieläpä koko aamuvirrenkin ajan. Sitte vasta, sen loputtua, katsahti hän ikäänkuin sivumennen ja pikimältään vain vasemmalle päin taaksensa ja nähtyään sen, minkä tahtoi nähdä, kääntyi hän hyvin sukkelaan taas paikoilleen, vaikka tyytyväinen ilme kasvoissa. Ihan samalla lailla katsahti hän sitte vielä kerran vähän ajan kuluttua ja olisi ehkä katsellut kauemminkin, mutta samassa lankesi koko seurakunta polvillensa ja Oittinen samoin, ja luki hattunsa sisään: "Minä vaivainen syntinen ihminen..."

Vaikka vilaukseltakin, mutta hän oli kuitenkin jo ehtinyt nähdä Annan. "Prinsessalta hän näyttää muiden rinnalla!" ajatteli Oittinen itsekseen. Mutta ei hän tietänyt oikein sanoa, kaunistiko tuo hattu, joka Annalla oli päässänsä, yhtä paljon häntä kuin huivi, jossa hän oli hänen ennen nähnyt. Nyt oli Annassa kuitenkin jotakin yhteistä Pietarin muiden neitsyeiden kanssa ja sitä ei hän olisi tahtonut hänessä nähdä. Huivi päässä, sitä vastoin, oli Annassa juuri sitä puhdasta ja raitista, joka tuoksui Suomen ilmalta ja jota Oittinen hänessä ennen oli ihailnutkin. "Mutta ollaksensa kultasepän matami, pitää hänellä kuitenkin olla hattu päässä", vilahti yht'äkkiä Oittisen aivoissa ajatus ja tämä ajatus häntä hiukan tyydytti.

Muutoin Anna todellakin näytti hänestä "prinsessalta". Hänen verevät kasvonsa eivät olleet vielä rahtuistakaan ehtineet kadottaa uhkuvaa tuoreuttansa ja hänen korkea, sopusointuinen vartalonsa teki hänen oikein pulskaksi naiseksi. Sitä paitsi oli hän hyvin siististi puettu: yllään oli hänellä paksu, musta verkapaltoo, joka näytti aivan uudelta, ja sen hihojen ja mustien hansikkojen välistä hohti pari valkoisia mansettia. Neitsyeksi häntä tuskin olisi voinut luullakaan, vielä vähemmin siksi samaksi Annaksi, joka muutama kuukausi sitte oli Suomesta tullut Pietarissa paikkaa etsiäksensä ja joka rautatien asemalla piti Liisaakin "hattupäänä ryökynänä". Edistys oli ollut suuri ja nopea ja se kummastutti hiukan Annan serkkuakin.

Mutta sillä välin edistyi jo Jumalanpalveluskin. Sinä sunnuntaina saarnattiin "työmiehistä viinamäessä". Pappi nousi kohta saarnatuoliin ja kaikkein silmit kääntyivät sinne. Se oli hän, jota kaikki

toivoivat saada kuulla ja joka parhaiten osasi saarnata "kaikkien" mieliksi. Ja hän saarnasikin, niin että seinät paukkuivat ja niin ett'ei suntu ollut mitään sanankuulijoiden unen kanssa tekemistä. Ainettaan osasi hän niin hyvin käsitellä, että siitä saivat osansa sekä isännät että palkolliset. Ja niin sydämelle kävivät hänen sanansa myöskin, että harva se nainen oli, joka ei niistä hetyntynyt ja tuntenut katumuksen kyöneleiden herahtavan silmiinsä, harva se mies, jonka rinnassa ei kohonnut vaikka hetken huokaus ja jossa ei herännyt halua kääntyä paremmalle tielle. Tiesipä hän sitte johtua aineestansa sellaisiin asioihin, jotka sattuivat monen sanankuulijan kipeimpään paikkaan, aivan kuin hän olisi tuntenut ja tietänyt kaikki mitä tapahtui. Hän puhui siitä, että monet kirkonkäynnillensä vain pahennusta herättävät ja että sentähden "olisi parempi, että myllynkivi ripustettaisiin heidän kaulaansa ja he upotettaisiin meren syvyyteen". "Monet", sanoi hän, "tulevat vain kirkkoon sopottelemaan ja omia juorujansa juttelemaan, niinkuin heillä ei olisi aikaa siihen viikon ajalla, ja siten Herran huoneen saastuttavat; monien ajatukset liikkuvat kaukana aivan toisissa asioissa ja, jos he tuntevatkin kirkossa pienen pistoksen sydämessään, niin ovat he kotiin tultuansa aivan samat kuin ennenkin, vieläpä pahempiakin; monia taas viettelee kiusaaja kirkossa ympärilleen vilkkumaan riettaissa tarkoituksissa, niin että on aivan sama kuin tyhjille seinille saarnaisi..." Ja paljon siihen suuntaan puhui tuo oiva pappi. Ja monta oli naisten puolella, joihin tämä kipeästi koski, monta myöskin miesten puolella, joille se oli sanottu oikealla ajalla. Ikäänkuin häpeillen kuunteli seurakunta tarkkaan tätä rakastetun pappinsa nuhdesaarnaa.

Ja vaikka itse saarnan aikaan olikin oltu hyvin tarkkaavaisia, olivat korvat kuitenkin vieläkin enemmän hörkällä kuulutuksia luettaessa. Varsinkaan ei kuulunut hiiskausta koko kirkossa, kun tuli avioliittoon kuulutettavien vuoro. Näytti siltä kuin tämä olisi ollut kirkonmenojen tärkein osa.

Vaan ei kultaseppä Oittinen malttanut kuitenkaan näidenkään aikaan olla vilkaisematta sinnepäin, vaikka hänkin äsken oli tuntenut "pienen pistoksen sydämessään". Sillä se pistos, jonka hän oli toiselta taholta sydämeensä saanut, oli tuota äskeistä paljoa voimakkaampi. Ja samassa vilahti hänen päässäänä pieni ajatuksen alku, että "milloinkahan sitä meitäkin...?" Mutta siihen se katkesikin, kun hän yht'äkkiä jälleen kääntyi paikoilleen.

Tuskin oli sitte saarna loppunut, kun jo suuri joukko ihmisiä alkoi hiipiä ulos kirkosta, vaikka viimeinen alttaritoimitus vielä oli tekemättä. Siellä he sitte seisoskelivat ja pakinoivat kirkon rappusilla ja sen edustalla ja vielä vähän matkaa kadullakin, estäen muita kulkijoita vapaasti ohitse pääsemästä. Olipa siellä kadun vierustalla muutamia Viipurin rinkelien ja paperossienkin kaupittelijoita, jotka olivat arvanneet käyttää tilaisuutta hyväksensä hyötyäksensä muiden kirkonkäynnistä. Vaan kun sitte loppuvärssy oli laulettu ja kaikki olivat kumarruksissa hiljaa itseksensä kirkonkäyntinsä siunanneet, tyhjensi kirkko sisästänsä koko tuon sakean, mustan joukon, joka tulvimalla tulvi ulos ja täytti kadun pelkillä päillä, joista toiset jäivät muiden päiden kanssa tarinoimaan, toiset taas ja ne, joilla oli tärkeimpiä toimitettavia, hajosivat mikä millekin haaralle ja valuivat kuin juoksevat jokivedet kadun käytäviä pitkin. Niiden joukossa, jotka seisahtuivat kirkon edustalle keskenänsä puhelemaan, olivat Anna ja Liisakin. Liisa ei ollut kirkossa ehtinyt loppuun puhua sitä asiaa, josta hän oli alkanut, ja vei sentähden Annan vähän syrjään voidakseen, muiden kuulematta, lausua vapaasti sanottavansa.

— Se on ihan totta, mitä sinulle sanoin, alkoi hän. Eräs suutarin matami, jonka luona palvelee minun tuttavani, Leena niminen tyttö, on tuttu kultaseppä Oittisen kanssa ja tämä, kuulen ma, on jo aikonut pyytää matamia puhemieheksi eli vaahaksi, niinkuin täällä sanotaan.

— Maaloli [vähäkös siitä!], että on aikonut pyytää? sanoi Anna, joka jo oli oppinut vähän venättäkin puheeseensa sekoittamaan. — Mistä sen tietää, että hän minua kosia aikoo? Ja tokkopa minä hänestä huolisinkaan!

— Älä sano niin! Hänen ottaisi mikä ryökynä tahansa.

— Vaan minäpä en huoli kenestäkään!

— Etkös sinä tiedä sitte, että hän on rikas? Ja sitte kuuluu hän olevan oikein hyvä mies ja kunnollinen eikä ryyppää tippaakaan. Eikä hän siltä itara ole, vaikka hän rikas on, jos sinä sitä pelkää. Kaunis hän ei ole, se on totta, mutta mitäs se tekee, kun mies muutoin on kelpo ihminen. Olisitpa sinä onnellinen, jos hänen saisit!

— Olenpa minä onnellinen muutoinkin. — Katsopas tänne, Liisa! Mitä sinä tästä tykkäät?

Ja Anna päästi palttoon kauluksensa ylimmät hakaset auki ja näytti Liisalle rinnassaan olevan kultaisen solen, joka oli noin parin tuuman pituinen ja poikki leikatun vitjan tapainen. Liisa ei ollut uskoa omia silmiänsä.

— No, onpas sitä! Et suinkaan sinä ole tuota itse ostanut?

— Johan nyt! Menevät ne rahani muihinkin tarpeisiin.

— Keltäs sinä sitte olet sen saanut? Vaikka arvaahan tuon kysymättäkin.

— Keltäs muulta kuin häneltä... hovineuvokselta. Hän antoi sen minulle viime viikolla ja sanoi tahtoneensa antaa sen jo uuden vuoden lahjaksi, mutta pelänneensä, että rouva saa sen tietää. Ja sitte taputti hän minua poskelle ja pyysi, etten minä sitä koskaan kotona pitäisi, vaan ulkona käydessäni saisin sitä kyllä pitää missä tahansa. Niin hyvää herraa minä en ole koskaan...

— Hyvää päivää! Mitäs ne neidit täällä niin uutterasti...?

Se oli kultaseppä Oittinen, joka lähestyi heitä ja ryhtyi puheluun. Hän oli ensin seisonut vähän aikaa kirkon portailla ja katsellut ympärillensä ja huomattuaan, että väki oli jo melkein kokonaan kirkolta hajonnut, päätti hän mennä Annaa puhuttelemaan. Hän tuli Annan eteen juuri ennen kuin tämä ehti palttoonsa hakasia kiinni saada ja huomasi hänen solkensa. Se pisti heti hänen silmiinsä, mutta samalla pisti se pahasti hänen sydämeensäkin. Hän ei tullut sanoneeksikaan sentähden ollenkaan sitä, mitä oli aikonut sanoa, vaan aivan toista.

Eikä siitä puheesta tahtonut oikein mitään tulla. Jaksamista siinä kyllä tiedusteltiin ja sitä, kuinka Anna nyt Pietarissa viihtyi, vaan enemmän se Oittinen oli mykäksi jäädä, hänen katseensa kun vain lepäili Annan kasvoilla. Ja sitte häiritsi Liisan läsnäolokin vähän kultaseppän ajatusten juoksua, hän kun muutoinkin oli hiukan kankeapuheinen. Vaan kun tytöt ikäänkuin käkesivät lähtemään pois, niin kiirehti Oittinen kysymään:

— Aikovatko neidit tänä iltana "seuraan" mennä? Hän puhutteli aina heitä molempia yht'aikaa. Liisa, joka tiesi, ketä tämä kysymys oikeastaan tarkoitti, katsahti Annaan, joka vastasi:

— Tänä iltana minä en enää pääse, mutta ehkä tulevana sunnuntaina...
Jaa, vainkin, jopa meidän täytyy kotiinkin lähteä... Hyvästi nyt!

— Hyvästi! Hyvästi! vastasi Oittinen, pannen ystävällisen äänen painon vastaukseensa ja jäi kummissaan katsomaan, kuinka tytöt rientäen lähtivät kulkemaan.

— Mitä sinä nyt noin, tuolla lailla... epäkohteliaasti...? muistutti Liisa, kun he olivat ehtineet vähän matkan päähän.

— Mitäs minä sitte olisin...?

— Näethän sinä nyt, että minun sanoissani on perää, kun hän puhuttelemaankin tuli. Sillä ei suinkaan hän sitä minun tähteni tehnyt.

— Kukapa sen tietää? Ehkäpä se sinun tähtesi olikin.

— Ole vait!... Mutta kuulehan, Anna, mitä minä sinulle sanon, mutta älä suutu vain. Valitse nyt oikea tie, niin kauan kun sinä vielä tien haarassa olet, muutoin sinä kadut kauppojasi.

— Älä saarnaa, vaan joudu pois! Kyllä minä tiedän mitä teen.

Liisa ei sanonut siihen enää mitään, ja molemmat tytöt kulkivat jonkun matkaa ääneti. Liisan alkoi käydä serkkuansa vähän niinkuin sääliksi. Hän ei tietänyt mitä keinoa olisi ollut käytettävä.

— Kuulehan Anna, sinä puhuit minulle kerran, silloin alussa vielä, että sinä olit kirjoittanut äidillesi, jotta sinä tahdoit häntä tulemaan tänne ja että ai'ot panna palkkasi säästöpankkiin. Hauskapa olisi, jos äitisi kohta tulisi. Onko sinulla jo paljonkin säästettyä? Ehkä sinä jo voit hänelle matkarahat laittaakin?

Liisa toivoi, että kenties voisi Annan äidin tulo jotakin hyvää asiaan vaikuttaa, ja teki sentähden tämän kysymyksen. Mutta Anna, joka luuli hänen ikäänkuin tahtovan soimata häntä, vihastui ja vastasi kiukkuisesti:

— Vielä sitä viidellä ruplalla mihin pääsee, jotka minulla pankissa on! Ja luuletkos sinä mitään jäävän säästöön pantavaksi, kun on niin paljon tarpeita ostettavana? Enkä minä tätäkään palttoota ole ilmaiseksi saanut. Muutoin äiti minulle kirjoittikin, ett'ei hän tahdo Pietariin tulla, kun on jo siinä iässä, ja että hän tahtoo kuolla omalla maalla.

Sillä välin olivat he tulleet Nevskille, josta heidän tiensä erosivat. Annan oli poikettava Kasanskaja kadulle, Liisan taas oli kulettava Nevskiä ylöspäin. Erotessa sanoi Liisa:

— No, hyvästi nyt, Anna. Pyydähän nyt päästä tällä viikolla jonakin iltana minun luokseni, niin puhellaan kaikenlaista.

— Hyvästi! Käyhän kohta meilläkin! oli Annan lyhyt vastaus. Ja hän lähti, vähän vihoissaan Liisalle, joka sitä vastoin astui, säälin tunne sydämessään, ja muutamia kertoja katsahtaen Kasanskajalle päin,

Annan jälkeen...

Mitä Oittiseen taas tulee, niin oli hän tästä kohtauksesta ikäänkuin hiukan nolostunut. Mutta tämän tunteen lisäksi, kirveli hänen sydämensä pohjalla vielä tuon äskeisen pistoksen jälki, sen näet, jonka Annan solkineula siihen oli tehnyt. Hän ei alussa tietänyt ollenkaan, mitä hän tästä näkemästänsä ajattelisi. Mutta kohta tuli hän kuitenkin siihen johtopäätökseen, ettei se saattanut olla muuta kuin lahja. Ja tämä ajatus sai hänet hirveän pahoille mielin, hän melkein katui, että oli kirkkoon ollenkaan tullutkaan. Annasta rupesi hänessä yht'äkkiä liikkumaan kaikenlaisia mietteitä, joita hän tuon tuostakin koki karkoittaa luotaan, mutta ne palasivat yhä jälleen takaisin. Sitte näytti tuo Annan käytöskin hänestä vähän kevytmieliseltä, vaikka hänen sydämensä koki sitäkin puolustaa, lukien siihen syyksi sen, että Anna häntä liian vähän tunsu vielä ja että hänen varmaankin oli kiire kotiinsa.

"Mutta mitähän ihmiset minusta ajattelevat?" tuli hän yht'äkkiä ajatelleeksi ja vihastui itseensä. Vihossaan huusi hän luoksensa ajurin ja käski ajaa mitä pikemmin kotiin.

Tavallisesti käypi niin, että kun ihminen, jolla on vakaa, totinen, suora ja yksinkertainen luonne, yht'äkkiä tavalliselta uraltansa, vaikka rahtusenkin, syrjähtää, niin näyttää hän ja hänen tekonsa ja käyttöksensä naurettavilta. Niinpä olisi ihmisten mielestä Oittinenkin näyttänyt, jos he olisivat tietäneet yhtäpaljon, kuin hän itse tiesi. Mutta, kaikeksi onneksi hänelle, olivat ainoastaan muutamat ja nekin vain nuoret, jotka muutenkin pilantekijöinä tunnettiin, hänestä jotakin tietävinään ja mitä he huhusivat, sitä eivät muut ihmiset oikein ottaneet uskoaksensa, sillä Oittinen oli jo niin hyvältä puolelta yleisesti tunnettu. Mutta se ajatus, että ihmiset saattoivat luulla hänestä enemmänkin kuin hän itsekään itsestään tiesi, suututti häntä kovin ja suutuksissaan ajoi hän suoraa päätä kotiinsa.

IV.

Annan palvelus oli tähän saakka ollut hyvin tasaista ja sopusointuista. Mitäkään erityistä tyytymättömyyden syytä ei hänen isäntäväellensä ollut häntä vastaan, ei hänen töittensä eikä hänen käyttöksensä suhteen. Ne työt, jotka olivat Annan tehtävänä, eivät tosin vaatineet suurta taitoa, vaan tarkkuutta, puhtautta ja luotettavuutta, ja nämät ansiot olivat Annalla kyllä. Suomessa, maalla ollessansa, oli hän ennenkin palvellut herrasväellä samanlaisessa toimessa, vaikka toisissa oloissa, ja oli täyttänyt paikkansa hyvin. Omasta itsestään taas oli hän aina pitänyt suurta huolta, jonka tähden hän ei koskaan näyttänyt muutoin kuin siististi puettuna, jopa oli vähän niinkin, että hän tahtoi näyttää korealta ja niin sanoakseni "silmään pistävältä". Tämä ominaisuus oli hänellä nyt, uusissa oloissa, kasvanut melkoisesti. Ensiksikin vaati hänen tehtävänsä, jossa hänen joka päivä piti olla ensimmäisenä vieraiden silmien edessä, että hän oli nuhteettoman puhdas puvussansa, ja tässä suhteessa saikin hän aina parhaimmat ylistykset kaikilta, jotka hänen näkivät. Sitte oli hänen itserakkautensa, joka ennen oli ollut vain horrostilassa, hänen olonsa aikana Pietarissa, monella tavoin herätetty eloon ja kiihdytetty. Puvun ohessa rupesi hänen ulkomuotonsakin antamaan hänelle yhä enemmän ajattelemisen aihetta.

Käytökseltään muutoinkin oli Anna ollut tässäkin paikassa hyväntapainen. Ulkona käymään oli hän pyytänyt harvoin, johon tietysti pääasiallisena syynä oli se, ett'ei hänellä muita tuttavuuksia ollut kuin Liisa, ja niin hyvin tämän luota kuin kirkostakin ja niinä parina kertana, jolloin hän "seurassa" oli käynyt, oli hän sieltäkin palannut aina määräajalla, myöhästymättä sen ajan yli, johon saakka hänelle oli lupa annettu tahi jolloin hän oli sanonut tulevansa kotia. Hänen luonansa taas ei käynyt kukaan muu kuin Liisa ja hänkin jotenkin harvoin.

Päätäten siitä, että Anna kirjeessään äidillensä oli sanonut rouvan olevan "vähän niinkuin konstikkaan" sekä kohta sen jälkeen maininnut äitinsä varoituksen hänen oman "kiukkuisen luonteensa" suhteen, olisi kyllä voinut luulla piankin jonkun "yhteen törmäyksen" tapahtuvan näiden henkilöiden välillä, mutta mitään sellaista ei vielä ollut, sillä Anna oli koettanut huolellisesti hillitä itseänsä ja "tietää paikkansa". Tältäkin kannalta siis ei ollut hänen käyttöksensä suhteen ollut mitään moitteita sijaan.

Mitä sitte Annan kielen taitoon tulee, niin ei hän ollut niitä ihmisiä, jotka omaan puheeseensa takertuvat. Päin vastoin oli hänellä hyvinkin "kielen kanta irrallaan", niinkuin Yläjärven Kaarle siellä hänen kotipuolellansa aina oli sanonut. Ja vaikka Anna, Pietariin tullessansa, ei osannut venättä ollenkaan, niin alkoi hän kuitenkin jo heti tulla hyvin toimeen. Muutama silloin tällöin hätävaraksi kysytty sana ja vilkkaat liikkeet niiden lisäksi auttoivat häntä aina, Venäläiset kun muutoinkin helposti ymmärtävät mitä muukalainen tahtoo sanoa. Ylipäänsä voi sanoa, että Anna tällä ajalla jo oli oppinut venättä verrattain hyvin.

Pääasiallisena syynä siihen, että Annan kaikki asiat olivat näin hyvällä kannalla olleet, oli siis epäilemättä se, että hovineuvos oli, niinkuin Anna äidillensä kirjoitti, "oikein hyvä ihminen" ja häntä, Annaa, "niin hyvänä piti, että välistä oikein hävetti". Ja kuinka hyväksi hän ajan kuluessa vielä oli käynyt, siitä oli Annalla todistuksena se vitjasolki, jota hän serkullensa niin hyvillä mielin kirkollakin oli

näyttänyt. Mutta "rouvan läsnä ollessa ei hän, hovineuvos, tohtinut kuitenkaan tätä hyvyttänsä näyttää", jonka tähden hän olikin pyytänyt Annaa, ett'ei hän tuota lahjaa kotona käyttäisi. Ennen kuin vielä hiukan katsellaan tämän hyvyyden laatua, tahdomme lukijan suosiollisella luvalla luoda pienen silmäyksen siihen perheeseen, jossa nuori neitimme palveli.

Niinkuin tiedämme, kuului tähän perheeseen ainoastaan hovineuvos ja hänen rouvansa, jotka molemmat jo olivat noin neljän, viidenkymmenen ikäisiä ihmisiä; rouva oli melkein yhtä vanha kuin hänen miehensä. Hovineuvos, joka palveli eräässä virastossa, ollen siellä joka aamupuoli päivää noin viisi tuntia, näytti, ikäänsä katsoen, vielä hyvinkin nuorelta ja rivakkaalta. Hänen mustanpuhuvassa tukassansa ei ollut yhtään harmaata karvaa, vaikka se oli käynyt harvemmaksi entistänsä ja hänen otsansa oli hiukan ylennyt, muodostaen, silmien kohdalta hiusten rajassa, kaksi lahdelmaa ja niiden väliin otsan keskelle pienen niemekkeen, josta kasvava tuuheanlanta kihara aina kallistui vasemmalle sivulle. Jotenkin suurien kulmakarvojen alta vilkkuivat hänen vireät, tumman väriset silmänsä ja antoivat yhdessä hänen paksun, käyrän nenänsä kanssa koko hänen ulkomuodollensa jotakin ylimyksellistä, mihin vielä lisäsivät hieman keikarimaisuutta hänen mustat viiksensä, jotka eivät olleet nuorten keikarien viiksien tavoin pitkiksi naskaleiksi kierrettyt, vaan lyhyenlaiset ja päistä aina pienellä taskukammalla leveän tuuheiksi ja vähän ylöspäin kammatut. Alaleukansa ajatti hän aina ihan sileäksi ja hänen valkoiset hampaansa näyttivät pikemmin tekohampailta kuin omilta. Hänen leveät poskensa ja hiukan etenevä alahuulensa tekivät hänen vähän heikumallisen näköiseksi, — ei kovin, vähäsen ainoastaan.

Jos hovineuvos kasvoiltansa oli vain hieman keikarin näköinen, niin oli hän puvultansa sen sijaan täysi keikari. Häntä, samoin kuin kaikkia muitakin ylen hienoksi puettuja ihmisiä nähdessä, tuli ajatelleeksi, että "eiköhän tuokin tuon kauniin ja rikkaan pukunsa alle ko'e kätkeä sielunsa ja ehkäpä ruumiinsakin viheliäisyyttä?" Sillä puhtaus ja siisteys ei ketään ihmistä kiusaa, mutta ylenmääräinen hienous usein kyllä. — Puhtautta noudatti hovineuvos aina siinä määrin, että hän joka toinen päivä muutti puhtaan paidan, hienoutta taas siinä, että hän myöskin joka päivä vaihetti keikarimaisesti tehtyjä pukujansa ja monen värisiä kaulaliinjojansa, joita aina seurasi erilainen neula. Omituisuutena hänellä mainittakoon, että hänellä vasemman kätensä pikku sormessa aina oli kaksi paksua sormusta, joista toisessa oli suuri timantti, toisessa suuri safiiri, että hän hyvin rakasti käyttää valkoisia liivejä, joiden päällä riippuvissa kellonperissä koreili koko tukku kaikenlaisia esineitä, niinkuin sinetti, pienet sikarin sakset y.m. ja että hän usein kävi kiiltonahkaisissa puolisaappaissa, joista osa oli harmaasta vaatteesta tehty ja mustilla napeilla napitettu. — Kasvultansa oli hän jotenkin pitkä mies, hyvin harteikas, mutta hieman kumaraniskainen.

Hovineuvoksen ulkomuodosta oli melkein mahdotonta päättää mitäkään hänen syntyperänsä suhteen ja tietämättömäksi oli se jäänyt hänen virkaveljillensäkin, vaikka he kyllä kokivat arvata sinne ja tänne. Hänen nimensä ja kykynsä eivät myöskään valaisseet tätä asiata. Ylipäänsä ei hänen älyänsä asetettu varsin korkealle, mutta myönnettiin kuitenkin, että hän oli taitava laskumies, puhui hyvin monta kieltä, niiden joukossa hiukan ruotsiakin, vaikka venäläisellä murteella ja saksalaisilla lauseen käännteillä, pelasi mainiosti korttia ja osasi erinomaisen hyvin ostaa kaikkia, mitä osti. Siihen virastoon, jossa hän nyt palveli, oli hän tullut jo hyvin nuorena, lopettamatta vielä täydellisesti opintojansakaan ja siitä syystä hyvin ylhäisten suositusten kautta. Kaikki, jotka hänen tunsivat siitä saakka, sanoivat, että hän aina oli ollut suuri keikari, huvittelihe mielellään paljon ja rakasti herkullisia aterioita, vaan juoda hän ei tahtonut koskaan ylenmäärin, vaikka aina joi parasta, mitä löytyi. Virkaansa oli hän aina hoitanut tarkkaan ja huolellisesti; tuli lyömälleen virastoon ja lähti sieltä aina viimeisenä pois. Näiden ominaisuuksiensa vuoksi hän olikin esimiestensä ainaisessa suosiossa.

Naimisiin oli hän mennyt vasta likemmä neljänkymmenen vanhana. Ja tämä naiminen ei ollut yhtä satunnainen, kuin se oli muille hämäräperäinen. Varmaan kuitenkin luultiin tiedettävän, että se oli tapahtunut jonkin hänen ylhäisen suosijansa toimesta, sillä nainen, jonka hän nai, oli vanhaa ylimyksellistä sukua, rikas ja oli ollut hovineitinä. Hovista oli hänen yht'äkkiä täytynyt jonkun onnettomuuden takia lähteä pois ja kohta tämän jälkeen oli hän joutunut nykyiseen naimiseensa. Paitsi rikkautta ja korkeaa sukuperää oli kuultu hovineuvoksen rouvalla olevan tahi ainakin olleen kauneuttakin; ja oli kuultu ainoastaan, sillä virkaveljillensä ei hovineuvos koskaan puolisoansa näyttänyt. Eikä tämä koskaan seurustellut miehensä toverien vaimojenkaan kanssa. Ylipäänsä, kun hovineuvoksen perheessä vieraita oli, niin oli herralla omat ja rouvalla omat vieraansa erittäin ja eri aikana. Ja kun hovineuvoksella oli yksinomaan miesvieraansa, niin silloin oli joka suojassa korttipöydät levällään, joten koko talo näytti pikemmin julkiselta pelihuoneelta kuin yksityisen asunnolta. Eikä hovineuvos itse, erittäin kohtelias isäntä kun oli, sinä iltana pelannut vistiä muutoin kuin viidentenä miehenä, jotta hänellä sillä välin olisi aikaa käydä vieraita kehoittamassa syömään ja juomaan koko ajan valmiiksi katetulta pöydältä. Rouva silloin, niinkuin sanottu, ei näyttäytynyt koskaan, tokkopa lienee ollut kotonakaan.

Sama sitte oli laita, kun rouvalla vuorostansa oli pidot.

Mainitut asianhaarat todistanevat jo kylliksi, että rakkaus tässä perheessä näytteli vain sivuosaa. Sitä paitsi lienevät syyt siihen, että molempien aviopuolisoiden väliset suhteet olivat näin höllällä, etsittävät sekä eroituksesta heidän sukuperässäänsä ja sivistyskannassansa, että rouvan huonosta terveydestä, joka seikka, siitä johtuvan "konstikkaisuuden" ohessa, pakotti nuoruudestaan muutoinkin huveja rakastavaa hovineuvosta hakemaan niitä kodin ulkopuolelta. Tämä taas antoi aihetta rouvalle väliin ruveta kohtelemaan miestänsä ylenkatseellisesti ja välinpitämättömästi, väliin keskinäiseen kinaan ja sanaotteluun, mikä tavallisesti päättyi niin, että rouva tyrskähti itkuun ja sai hysterillisen taudinkohtauksen. Siitä sitte se "konstikkaisuus", joka näyttäytyi kaikkia, jopa palvelijoitakin kohtaan, ja joka kävi sitä pahemmaksi, mitä taajemmat puolisoitten väliset riidat olivat. Näitä välttääksensä oli hovineuvos ruvennut pysyttelemään yhä enemmän ulkosalla ja siten oli heidän välinsä väljenemistensä väljennyt.

Mutta siitä saakka, kun Anna oli heille palvelijaksi tullut, oli rouva luullut huomaavansa, että hänen miehensä rupesi olemaan enemmän kotona kuin ennen. Samalla, kun tämä luulo herätti hänessä ääretöntä halveksimista miestänsä kohtaan siitä, että sellainen esine kuin "piika", oli tämän muutoksen matkaan saanut, syntyi hänessä myöskin luulevaisutta, jota hän ei suinkaan tahtonut mustasukkaisuudeksi tunnustaa. Hänkö olisi ollut mustasukkainen tuollaiselle "mokomalle"?! Suurinta hävyttömyyttä vain oli tämä kaikki, eikä muuta mitään! Mutta siitä huolimatta ei hän kuitenkaan saattanut olla ryhtymättä pieniin vakoamiskokeisiin, joiden loppupäätöksistä hän ei ollut hidas antamaan viittauksia miehellensä, jotka pääasiallisesti näyttäytyivät äreässä ja kiukuttelevassa mielen tilassa. Sanottava on, että hän tähän saakka oli yksinomaan syyttänyt miestänsä kaikesta ja sentähden aina purkanut vain hänen päällensä vihansa vasamoita. Anna sitä vastoin oli hänen mielestensä viaton, sillä hän oli vasti'kään maalta tullut eikä voinut sille mitään, että oli kaunis. Sitä paitsi oli hovineuvoksen rouva niitä naisia, jotka ensimmäiseksi ovat valmiita lykkäämään kaikki miesten syyksi.

Salaisissa urkkimisissaan ei rouva kuitenkaan ollut suuresti onnistunut. Se, mitä hän urkkimattakin huomasi, oli, että hänen miehensä osotti tavallista suurempaa suopeutta Annaa kohtaan, jopa oli toisinaan ikäänkuin valmis hänen puoltansakin pitämään, vaikka hän ylipäänsä oli hyvin ankara palkollisillensa ja vaativainen. Mutta Anna oli todellakin hyvin hänen mieliinsä. Ennen jo on mainittu, ettei hovineuvoksellakaan ollut mitään hänen töitensä ja käytöstensä vastaan muistuttamista. Tämän lisäksi tuli se, että Annan kauneus oli häntä jo ensi silmänräpäyksestä hämmästyttänyt. Eikä niin paljon hänen kauneutensa, sillä olihan hovineuvos eläessäänsä toki kummempiakin nähnyt, kuin enemmän Annan luonnon raikkautta ja mehevyyttä uhkuva koko pulska olemus. Juuri tämmöistä hän, joka oli kaupungin lapsi, ei muistanut nähneensä näin yksinkertaisessa muodossa, ja tämä se herättikin vähitellen "silmäin pyyntöä" tuossa "monta kovaa kokeneessa miehessä". Muuten tuskin olisi voinut tätä viehätystä selittää.

Mutta tämä "silmäin pyyntö" alkoi ajan mukaan kasvaa, ja aivan huomaamatta; mihin määrin jo, siitä oli Annalla selvä todistus. Ettemme pahennusta herättäisi, jätämme kertomatta kaikki nuo pienet kohtaukset ja juonet, jotka aivankuin sivumennen ja silloin tällöin Annan ja hovineuvoksen välillä tämän omassa kodissa tapahtuivat. Sanomme ainoastaan, että kaikki ansat olivat niin luotettavasti viritetyt, ettei pyydettävän siihen saakka turmelematta ollut sydän lainkaan tuntenut, mihin pyytävä häntä oikeastaan pyysi, varsinkin koska edistys tapahtui niin pienin askelin. Kaikkien suosion osotusten lisäksi oli Anna vielä saanut häneltä niin selviä vakuutuksia siitä, että tällä kaikella tarkoitettiin vain hänen parastansa. "Kun rouva kesäksi lähtee ulkomaille kylpemään ja minä muutan maalle huvilaan, niin saat sinä koko talouden hoidettavaksesi", oli hovineuvos kerran Annalle sanonut. Ja toisen kerran taas: "Jos rouva kuolisi ennen minua, niin varmaan naisin sinut lohdutuksekseni kaikista noista itkuista ja riidoista." Mikäpä tyttö ei olisi herkkä semmoisesta soitosta viehättymään! Ja senpä tähden Anna oli ollutkin silloin Liisan varoituksia kohtaan niin kylmä sekä kultaseppä Oittisesta niin välinpitämätön.

Ajan pitkään ei rouva kuitenkaan voinut olla tuntematta, että tuo "tyttö" alkoi käydä harmittavaksi, vaikka Anna yhä oli osannut käyttäytyä niin, ett'ei rouva ollut löytänyt hänestä mitäkään syytä. Tähän saakka ei rouva ollut niitä etsinytkään, mutta kohta alkoi Anna huomata hänen rupeavan etsimään, ja etsimällä hän toisesta aina syitä löytää. Rouvassa heräsi vihdoinkin ajatus, että näiden suhteiden olisi mahdotonta jatkua, ell'ei toiseltakin puolelta olisi siihen jollakin lailla myötävaikutettu, jos ei muutoin, niin ainakin vastustelematta. Olisi hän Annan kyllä voinut ilman mitään lähettää tiehensä, mutta tällä oli kuitenkin niin paljon ansioita muissa suhteissa, että rouva oli vielä päättänyt toistaiseksi kärsiä. Ja luulevaisuuttansa ei hän kuitenkaan julkisesti tahtonut syyksi panna Annaa pois ajaaksensa, jonka tähden hän rupesikin mainittua keinoa käyttämään.

Kun Anna tämän oli huomannut, teki hän lujan päätöksen, että koettaisi niin paljon kuin mahdollista tehdä parastansa, ettei rouva etsimälläkään saisi mitään häntä vastaan muistutettavaa. Ja tähän sai hän yllykettä vielä toiseltakin haaralta. Mutta rouvaa alkoi tämä vieläkin enemmän suuttuttaa ja hän rupesi yhä enemmän epäilemään, että täten koetettiin vain asian oikeata laitaa salata niin paljon kuin suinkin mahdollista oli. Vihdoinkin pääsi oikea luonto kuitenkin voitolle kummallakin puolella...

Päivälleen viikko oli kulunut siitä, kun Anna oli ollut kirkossa, jossa silloin Liisa ja kultaseppä Oittinenkin olivat olleet. Sinä aamuna, niinkuin tavallisesti, oli Anna, jolla sisäkkönä oli puhdistaminen ja tomun pyyhkiminen huoneissa tehtävänänsä, nämät työnsä lopettamaisillaan hovineuvoksen molemmissa huoneissa, mutta salissa ja vierashuoneessa olivat ne vielä tekemättä. Edellisenä iltana oli hovineuvos jotenkin myöhään työskennellyt työhuoneessaan sekä sitte sunnuntai-aamuna noussut varemmin ylös ja mennyt sinne jotakin kirjoittellemaan. Rouvaa, joka kaikesta nyt oli käynyt luulevaiseksi, tämä hiukan epäilytti ja vastoin tavallisuuttansa nousi hän ylös jo kello kymmenen aikaan. Saliin mentyänään, veti hän kädellään yli mustan sohvapöydän, jossa silloisen muodin mukaan ei pöydän peitettä ollut, ja näki, ettei tomua ollut pyyhitty. "Ahaa!" ajatteli hän ja soitti vihoissaan seinässä olevaa sähkökelloa, jonka soitosta Anna, hiukan punaisena, kiirehti sisään hovineuvoksen työhuoneesta.

— Miks'ei täällä tomua ole pyyhitty, vaikka kello jo on näin paljon? kysyi rouva ärreästi Annalta.

— Minä lopettelen parast'aikaa herran huoneissa, vastasi tämä tyyneästi.

— Vaikka herra siellä parast'aikaa työtä tekee? kysyi rouva ivallisesti.

— Toinen huone, jossa herra työtä tekee, on jo siivottu ja toinen on kohta valmis.

— Mutta kello on jo niin paljon, että kohta voipi vieraitakin tulla ja vierashuoneet eivät vielä ole siivotut?!

— Siksi kuin vieraat tulevat, ehdin minä ne kyllä siivota, sillä vieraathan käyvät aina vasta kahden ja neljän välillä.

— S'ei ole sinun asiiasi, mihinkä aikaan he käyvät, mutta huoneiden, sanon minä, pitää olla valmiit, kun minä nousen ylös, kiihtyi rouva kiihtymistään.

— Ne ovatkin silloin olleet valmiit, mutta tänään nousitte te ihan kuin tahallanne varemmin ylös, tuli Anna, hiukan tulistuen, sanoneeksi.

— Tahallaniko? Vai käyt sinä hävyttömäksi? Enkö minä saisi katsoakaan, mitä minun palvelijani tekevät?! Hävytön kutale!

Tämä viimeinen sana sai veren nousemaan Annan kasvoihin.

— Minä en ole mikään kutale! tiuskasi hän tulipunaisena.

— Mitäs sinä sitte olet koko aamun herran puolella tehnyt? sanoi rouva, yhä enemmän vihastuen ja kääntäen puhettansa siihen kohtaan, joka häneen kipeimmin kävi.

— Herra on pyytänyt minua aamuisin ensiksi hänen huoneitansa siivoamaan ja sentähden sen tänäänkin tein, muutoin olisin kyllä ehtinyt vierashuoneet valmistaa paljoa ennen teidän ylösnousuannekin, vastasi Anna ylpeästi.

— Herra sinua pyytää, vaan minä käsken, ja nyt käsken minä sinua tuossa paikassa laittamaan itsesi pihalle! huusi rouva, korottaen äänensä niin korkealle kuin suinkin. Samassa alkoivat jo kyyneleet kiertyä hänen silmiinsä.

Kun hovineuvos oli kuullut itseänsäkin tässä mainittavan, riensi hän, aamukauhtanaansa puettuna, saliin ja tuli sinne juuri ennenkuin Anna ehti vastata näihin rouvan viimeisiin sanoihin. Viittaus herran kädestä sai Annan vaikenemaan ja vetäytymään pois.

Samassa alkoi rouvan rinnasta nousta vihan katkaisemia, korisevia hengähdyksiä ja hän purskahti kovaan hysteriseen itkuun, joka kuului keittiöön saakka. Mieheensä auttamana vaipui hän rentonaan salin sohvalle...

Päivällisen jälkeen samana päivänä, noin kello seitsemän aikaan, tuli Anna rouvan luo ja pyysi päästä ulos koko illaksi.

— Mene! vastasi toinen lyhyesti. Minä en tahdo sinua koskaan enää nähdä!

V.

Kun kultaseppä Oittinen itseensä suuttuneena oli palannut kirkosta kotia, teki hän lujan päätöksen, ett'ei hän tulevana sunnuntaina menisi "seuraan", vaikka Anna oli hänelle sanonut silloin ehkä menevänsä sinne. Ja koko viikon pysyi hän tässä päätöksessään.

Tuon kohtauksen jälkeen kirkon edustalla oli hän tuntenut jo samana iltana rakkautensa ikäänkuin

laimistuneen ja samalla tunsi hän myöskin aivan kuin hän uudestaan olisi herännyt entiseen, hauskaan poikamieselämänsä, ravistettuansa pois hartioitansa jotakin ikäänkuin rasittavaa ja tuskallista — ikäänkuin kiven, vaikk'ei se ollut kivikään, ikäänkuin pölyä, vaikk'ei se ollut pölyäkään. Unelta se lopuksi rupesi hänestä näyttämään, mutta niin tuhumalta unelta, että hän yht'äkkiä nousi tuoliltansa ylös, meni ikkunan luo ja alkoi rallattaa niin kovasti, että sillä itseänsäkin hämmästytti.

Mutta se rakkaus kun on niin ihmeen kummallinen kappale! Varsinkin tahtoo se hullunkurisuuttaan näyttää niissä ihmisissä, jotka se ennen on rauhaan jättänyt, vaan joita se vanhemmalla iällä vaivaamaan rupee. Silloin se tekee semmoisia tepposia, että älä Herra saata! Ja nyt se juutas teki semmoisen Oittisparallekin!

Tuskin oli viikkoa vähäsen alkanut kulua, niin alkoi siellä kultasepän sydämen sopukassa tuntua aivan kuin joku olisi siellä nakerrellut tahi kaivellut. "Ei suinkaan siellä hiiri ole, koska se noin nakertelee?" tuli hän ajatelleeksi, mutta samassa vastasi hän itse itsellensä: "Ole joutavia! Mato se on, koska se noin kaivelee". Ja hän aikoi mennä jo lääkärin luo ajaaksensa madon toista tietä pihalle, mutta muisti samassa ja sanoi: "Hullukos minä olen? Mahassahan ne madot ovat, eikä tuossa vasemman puolisten kylkiluiden alla! Ell'ei minulla vain mahaa sydämen kohdalla ole? No, jo perhana se olisi koko hirveä juttu!"

Mikäli sitte viikkoa kului, sikäli tuo tunne kävi yhä valtavammaksi ja ihan se alkoi vasenta puolta niinkuin kallistaa sinne päin, missä "seuran" silloinen koti oli. Torstaina oli Oittinen vielä kahdella päällä: "mennäkö vai eikö mennä?" Perjantaina ajatteli hän, että "mikäs siinä olisi mennessä; enhän minä sinne mene muita kuin itseäni varten ja olenhan minä siellä käynyt ennenkin". Lauantaina sanoi hän, että "huomenna minä menen seuraan" ja sunnuntaina: "tänäänhän minä pääsen seuraan." Ja ihan se oli kuin hän olisi oikein sitä iltaa odottanutkin. Jotta aika pikemmin kuluisi, meni hän aamulla taaskin kirkkoon... "Jo se Oittinen nyt alkaa toden perään vanhuuttaan potea, kun se käy ihan joka pyhä kirkossa", ajatteli taas sama pilkkakirves... Mutta "sitä yhtä ihmistä" ei sinä pyhänä kirkossa ollut. Ja Oittinen tuli kotiansa, söi sitte päivällisensä ja sen päälle kävi hän nahkasohvallensa loikomaan ja nukahti...

Ja ihan uneksimatta hän siinä makasi, niin makeasti, niin makeasti, että sylki oikein vuoti vasemmasta suupielestä. Eikä hän herännyt ennen, kuin hän tunsi, että jokin ikäänkuin nosti hänen molemmat jalkansa ilmaan ja lennätti ne sitten syrjään lattialle, niin että toinen tohveli tupsahti uunin luo sylkylaatikkoon ja hän itse seisoj suorana sohvansa edessä. Sitte hierasi hän molempia silmiänsä ja ajatteli: "Kah! Seuraanhan sitä minun piti lähteäkin?"

Mutta katsottuaan kelloansa, huomasi hän, että vielä oli aikaa, otti piippunsa ja pani sen täyteen tupakkia. Sen jälkeen istuutui hän, toinen jalka sukkasillaan, sohvallensa ja nielasi pari, kolme niin makeata savua, että hän oikein tunsi niiden hyvyyden sydänalassaan. Ja niin hyviltä tuntuivat ne, että hänen täytyi vasemmalla kädellään oikein hivellä liivinkin päältä sitä kohtaa. Ja sitte vasta päästi hän ne savut, suu pyöreänä, kuin tykin reikä, yhtä haavaa ulos, niin että puoli huonetta jo oli, kuin höyryävä sauna. Niinikään vähän aikaa nautittuansa, päätti hän ruveta pukeutumaan.

Mestarin saappaat ja kalossit piti vanhan Eevan uudestaan kiillottaa, vaikka hän sen jo oli tehnyt sinä aamunakin, ennen kuin mestari kirkkoon meni. Mutta oli ollut vähän "roskainen" ilma ja ne olivat ryvettyneet, ett'ei sitä sellaisissa ilennyt "seuraan" mennä. "Useinpa mestari onkin alkanut seurassa käydä", — sanoi vanha Eeva saappaita tuodessaan ja pannessaan ne oven luo, uunin viereen, sekä samalla katsoen kierolla silmällään mestariin. "Usein", — vastasi toinen, ikäänkuin ajatuksissaan, ja sillä meni Eeva keittiöönsä. — Silloin oli kultaseppä Oittinen juuri ehtinyt saada mustat housunsa jalkaan, kun Eeva toi saappaat sisään, niin ett'ei tämä häntä nähnyt muutoin, kuin paitahihassillaan, ilman liivittä. "Pankenkohan minä tuon avorintaisen liivin tänään päälleni vaiko tuon, joka on kahdeksalle napille tehty?" ajatteli Oittinen ja päätti ottaa sen avorintaisen, koska aamulla oli tullut puhdas paita, melkein uusi, päälle otetuksi. Ja sitte otti hän pitkän, mustan takkinsa yllensä, mutta se takki oli vähän pitempi, kuin siihen aikaan oli muoti käyttä. Vaan "ei siitä mitään, se käy kyllä päinsä minun ikäiselle miehelle" ja Oittinen oli valmis lähtemään.

Koska vielä ei ollut kovin myöhäinen, astui hän seuraan hyvin taitavasti ja verkalleen, mutta mikä siinä lie ollut: hän saapui sinne kuitenkin ihan ensimmäisinä. Paitsi palvelijoita ei siellä ollut muita, kuin "puhvettineiti", sen illan "isännät" ja se ylioppilas, jonka sinä iltana oli luento pidettävä sekä pari "mestaria", jotka tupakkahuoneessa dominoa pelasivat. Isännät istuivat tupakoiden pilettipöydän oven luona ja juttelivat keskenään; ylioppilas taas käveli, kädet selän takana, nurkasta nurkkaan, hiukan rauhattomana, ikäänkuin ainettansa ajatellen, puhuen väliin muutaman sanan isäntien kanssa, lähti sitte taas kävelemään, käveli ja kääntyi kerran huoneen peränurkkaan päin, otti povitaskustansa täyteen kirjoitetun vihon, silmäili hiukan sitä ja pani sen taas takaisin taskuun. Sitten meni hän sinne, jossa sanomalehdet seinällä säilytettiin, katseli kotvan aikaa, minkä tukun ottaisi ja otti "Keski-Suomen", jota hän kävi lukemaan nurkassa olevan pyöreän pöydän ääressä.

Kun kultaseppä Oittinen katsoi isoon tanssisaliin, niin ei sielläkään näkynyt muita, kuin pitkin seiiniä rivitettyjä tuoleja ja tuolla näyttämön viereisen ikkunan luona soitikko. Salista oikealle olevasta naisten huoneesta kuului kahden naisen puhelua; ne olivat sen illan emännät, jotka siellä kuvalehtiä katselivat ja tarinoivat keskenänsä eräästä ikävästä, "seuraa" koskevasta jutusta. Odottaessaan istuutui Oittinen viidennelle tuolille, ovesta päin lukien, ja alkoi lukea kuinka monta tuolia salissa oli, ensin luki hän ikkunain puoleisen seinän. Ja lukemisensa uudisti hän kolme kertaa, ennen kuin sai oikein.

Vähitellen rupesi kuitenkin ihmisiä kerääntymään ja noin kolmenneljännes tunnin kuluttua oli siellä niin paljon, että ylioppilas luuli voitavansa alkaa luentonsa. Tämä nuorukainen oli vasta yhden vuoden ollut ylioppilana; hän oli filolooogi, ja oli jo ehtinyt lukea yhtä ja toista tiedekuntansa aineista. Osaksi tältä, mutta samalla yleisinhimilliseltäkin alalta oli hän luentonsa aineen valinnut.

"Arvoisat kansalaiset!" — alkoi hän — ja alussa hänen äänensä hiukan värähteli, mutta sitte se kohta tyyntyi: — "minä tiedän ja näen (ja hän katsoi merkitsevästi ympärillensä), että tällaiset luennot ylipäänsä eivät huvita 'seurassa' kävijöitä ja sentähden olenkin hyvin vastahakoisesti ottanut luentoa pitääkseni, olletikin koska varsin hyvin tunnen, ett'en minäkään voi mitään hausempaa tarjota. Kun nyt kerran kuitenkin olen tähän ryhtynyt, olen valinnut sellaisen aineen, että se, jos se hiukan voisi huvittaaakin, samalla olisi opettavainenkin. Sillä emmekös me, esimerkiksi, melkein joka päivä naura, vaikka aniharva meistä kuitenkin tulee ajatelleeksi tahi tietää, mikä nauru oikeastaan on ja mikä naurun synnyttää, puhumattakaan siitä, että moni nauraa ihan ilman syytäkin. Uskallan siis pyytää vähän aikaa saada koettaa teidän hyväntahtoista kärsivällisyyttänne tästä aineesta puhuessani."

Tämän alkajaispuheensa jälkeen otti ylioppilas povitaskustansa vihkonsa ja alkoi siitä lukea selvällä äänellä.

"Suuri saksalainen filosooofi Kant määritteli naurun seuraavalla tavalla" niin alkoi hän ja mainitsi, mitä Kant naurusta sanoo. Tämän jälkeen puhui hän siitä, missä naurun "ruumiillinen syntympäpaikka" on ja sanoi sen "luultavasti sijaitsevan" ihmisen vatsanpohjalla, jonka olettamuksen todeksi näkyy todistavan sekin seikka, että kun joku lihava ihminen nauraa, niin "selvään näkee" hänen vatsansa hyppivän. (Salissa kuului pientä naurua ja tirskahtuksia. Siellä täällä näki todellakin jonkun suuren vatsan hyppivän ja kaikkikin, paitsi niiden omistajat, katselivat häpeissään vatsojansa). Tämän jälkeen kääntyi puhuja naurun "siellutieteelliseen" puoleen ja koetti tehdä selkoa siitä, kuinka monta eri lajia naurua löytyy. Hän luetteli "sydämellisen, harmittoman naurun", "pilkan naurun", "naurun, jonka läpi kiiltää kyyneleitä" j.n.e. "Kalevalassa", sanoi hän, puhutaan tosin "naisten naurusta", mutta se oikeastaan ei kuulu mihinkään erityiseen naurunlajiin, jonka tähden he (!) ovat luettavat "tyhjän naurajien" luokkaan. (Tästä muutamien naisten suu meni hiukan nyrpälleen, mutta toiset nauroivat harmittomasti tällekin. Miesten kesken oli sen sijaan tästä suuri ilo. Yksi jo huusi "hyvin" ja toinen paukahutti kerran kämmeniään yhteen, mikä yksinäinen paukaus vieläkin enemmän yllytti nauravien naurua. — Sillä välin oli väkeä jo "seuraan" lisääntynyt niin, että väliköstä kurkisteli päitä toinen toisensa yli, uskaltamatta luennon kestäessä tulla saliin, nämä kun juuri olivat niitä, jotka tahallaan myöhästivät, etteivät tarvitsisi ikävää luentoa kuunnella. Salista kuuluvat naurun puuskat houkuttelivat heitä kuitenkin ovelle.) Naurun eri lajeista johtui luennon pitäjä sitte kysymykseen: "Mitkä ovat ne ulkonaiset vaikuttimet, jotka naurun synnyttävät?" johon hän otti vastataksensa. Selitettävään ne ensin tieteellisesti, otti hän useita esimerkkejäkin, monia Aleksis Kiven teoksista, ja ne huvittivat kuulijoita paljon. Puhuja sanoi nyt joutuneensa "koomillisuuden" alalle ja luetteli koomillisuuden kaikki eri muodot, valaisemalla nekin aina jollakin hauskalla kuvalla. Jos minun luentoni, esimerkiksi, sanoi hän, nyt on mennyt "penkin alle", niin on se kuulijoistani koomillista, sillä he ovat odottaneet enemmän, kuin minä olen voinut antaa, ja sillä lauseella lopetti hän sitte kaikkien mielihyväksi luentonsa. Ei niin, että he olisivat olleet hyvillään luennon loppumisesta, vaan päinvastoin. Kaikki sanoivat, nauraen ja käsiänsä paukutellen, että "niin hauskaa luentoa emme ole kuulleet koskaan". Ja ne, jotka olivat tulleet myöhään, alkoivat katua, etteivät olleet saaneet kaikkea alusta alkaen kuulla.

Näiden myöhästyneiden joukossa olivat Anna ja Liisakin. — Kohta sen jälkeen kuin Anna oli saanut rouvalta ulospääsylvän noilla viimeisillä sanoilla: "Mene! Minä en tahdo sinua koskaan enää nähdä", lähti Anna serkkunsa luo. Vaan jo matkalla sinne alkoi hän lohduttaa itseänsä ajatuksella, että "vaikkapa kiukkuinen luonteeni puhkesikin ja minut nyt laitettaisiin pois, niin onhan minulla kultaseppä Oittinen, johon heti voin turvautua." Ja hän muisti samassa edellisenä pyhänä vastanneensa Oittiselle, tulevana sunnuntaina menevänsä "seuraan". "Varmaan on hän siis siellä tänään ja sinne pitää minunkin mennä, vaan Liisa on saatava mukaan", ajatteli Anna ja riennätti kulkuansa Liisan luo, päätettyään sinä iltana olla oikein kohtelias kultaseppä Oittiselle.

Liisa kun kuuli Annan aikovan mennä "seuraan" ja tahtovan häntä sinne myöskin, ihastui tästä kovin ja oli heti valmis pyytämään lupaa, sillä hän muisti Annalle kirkolla lausumat varoitussanansa, että hän "valitsisi oikean tien", ja uskoi nyt visusti sanansa "langenneen hyvään maahan". Tuota pikaa olikin Liisa, luvan saatuaan, puettu ja tytöt lähtivät "seuraan", jonne mennessään Liisakin puolestansa kehoitti Annaa olemaan ystävällinen Oittista kohtaan. Siihen Anna myöntyi mielellään, vaan päivän

tapauksesta ei hän hiiskunut serkullensa sanaakaan. "Seuraan" saapuivat tytöt juuri kun luento oli loppumaisillansa.

Sen loputtua ei pidetty pitkää lomaa, sillä tanssivien varpaita jo kutkutti ja he kiertelivät salia, vilkkaasti puhellen keskenänsä sekä kärsimättöminä odottaen tanssin alkua. Näyttämölle, jonka esirippu oli ylös vedetty, oli kannettu jo nuottitelineitä ja kohta nousi sinne seitsemän miestä, jotka puhuivat keskenänsä saksaa. Ne olivat soittajat. Siellä oli kaksi viulua, violonselli, bassoviulu, klarinetti, huilu ja torvi. Klarinetti antoi äänen ja kaikki muut soittokoneet alkoivat sen mukaan kakistella ääniänsä, josta syntyi tuota korvia vihlovaa vikinätä ja pörinätä, jota kuulee joka paikassa, missä kaksi tahi kolme soittokonetta yhteen tulee. Kun sitte kaikki olivat saadut asianomaiseen kuntoon, ilmestyi näyttämölle hännystakkiin ja valkoiseen kaulaliinaan puettu pitkätukkainen "kapellimestari", joka välistä itse soitti, tarpeen tullessa, ensimmäistä viulua kahdeksantena miehenä. Tämä oli myöskin saksalainen tahi pikemmin juutalainen, mutta niitä epämiellyttäviä juutalaisia, jotka ovat valkoverisiä ja punapartaisia ja joiden kasvot ovat täynnä kesakkoja. Hän istuutui ensin soittajien keskelle ja napautti kaksi napausta tahtipuikollaan nuottitelineeseen; sitte, puolen minutin kuluttua, nousi hän ylös, meni oman nuottitelineensä eteen, napautti taas kaksi kertaa ja nosti kätensä kuin lentoon lähtevä kotka levällensä. Ja kun hän sitte yht'äkkiä teki rajun liikkeen päällään, käsillään, jaloillaan ja koko ruumiillansa, päästivät soittokoneet kukin oman vikinänsä ja pörinänsä ja pitkävetaisen, kuluneen valssin sävelmä hajoitti tuossa paikassa keskellä lattiaa kävelevät pitkin seiniä. Mutta kuin saaliinsa päälle syöksyvät pedot, riensivät "kavaljeerit", takertuen toinen toisensa jalkoihin, "daamiensa" luo ja veivät heidät huimaan pyörteeseen, muodostaen siellä täällä parien väliin aukkoja ja toiseen paikkaan taas niin sekavan, hyppivän ja huojuvan ryhmän, että tuskin koskaan luuli heidän voivan siitä selviytyä. Vaan kuin taikasauvalla selvitti vyyhden kohta kapellimestarin tahtipuikko ja parit pääsivät taas entiseen vauhtiinsa kiittämään lattiaa pitkin, milloin törmäisten vasten toisiansa, milloin astuen toistensa varpaille, milloin, ollessaan ikäänkuin kaatumaisillaan tasapainosta, antaen kyynärpäillään survauksia tuoleilla, seinän vierustalla, istuvien kasvoihin ja rintaan. Ja vaikka hiki jo virtana valui kasvoilta, täytyi, toisen heitettyään, heti ottaa toinen ja taas kiittää ja pyöriä, pyöriä ja kiittää, siksi kuin johtajan puikko alkoi väsyä, tahti harveni ja soitto vähitellen päättyi.

Anna sai alusta alkaen jo tanssia paljon, sillä hänellä oli kavaljeereja kosolta, ja usein oli Liisakin lattialla. Etenkin tanssitti Liisaa eräs rautatien mies. Kultaseppä Oittinen ei valssia tanssinut.

Valssin loputtua tulvi iso osa ihmisiä ravintola- ja tupakkahuoneisiin, täyttäen ne ei ainoastaan omilla ruumiillansa, vaan vieläpä niin paksulla savulla, että siellä oli kuin sumuisella merellä. Ne taas, jotka saliin jäivät, lepäsivät kuka miten innokkaasta työstänsä, toiset istuskellen, toiset taaskin salia kiertäen, vaan kaikki olivat punaiset kuin saunamiehet, ja löyhöttelivät nenäliinoin ja viuhkoin hikisiä kasvojansa. Ja tanssia seuraavalla loma-ajalla kokoontui lauluseura saliin ja ensin lauloi mieskööri pari laulua ja sitte sekakööri muutamia, osottaen jommoistakin taitoa yhteislaulannossa. Äänetkin olivat, huolimatta salissa vallitsevasta kuumuudesta, hyvässä kunnossa ja varsinkin kuului sopraanojen joukosta korkea, heleä ääni.

Tämän jälkeen tanssittiin sitte ensimmäinen katrilli ja siihen oli kultaseppä Oittinen jo ehtinyt pyytää Annaa ennen kuin ensimmäinen merkikään oli soitettu katrilliksi. Ja ensimmäisinä oli tämä pari paikkaakin itsellensä valitsemassa, kavaljeerilla kun oli niin paljon puhumista daaminsa kanssa. Ennen kuin oikea soitto ja tanssi oli alkanut, näkyi kuitenkin niinkuin ei heidänkään puheensa vielä olisi oikeaan vauhtiin päässyt, vaikka Oittinen kyllä ajatuksiansa ponnisteli ja Anna niiden syvämielisyyttä aprikoi. Mutta sitte, kun ensimmäiseen "tuuriin" päästiin ja "figureeraamaan" ruvettiin, niin silloin vilkastui puhelukin ja kävi oikeaksi "resonemangiksi".

— Se oli todellakin vahinko, ett'ette ollut tämänpäiväistä esitelmää kuulemassa, se kun oli niin hupaisa, että oikein, puhui Oittinen sillä välin kun "sekondi" tanssi.

— Niin kuului olleen, vaikk'ei ne sitä ylipäänsä ole. Ne nuoret ylioppilaat tahtovat aina liian oppineesti... Minä kuulin kerran luennon Porthanista, enkä muista siitä yhtään vuosilukua, vaikka niitä siinä niin paljon lueteltiin. Vahinko todellakin, että myöhästyin, sanoi Anna.

— Onkos teillä sunnuntaisinkin niin paljon työtä, koska ette kerinnyt tänne aikaisemmin?

— No, o-onhan sitä aina, kuului Annan hiukan epäröivä vastaus, ja hän katsahti alakuloisesti maahan.

— Senpä tähden se oma koti onkin parempi, kun ei tarvitse toisen käskettävänä olla...

— Enpä minä anna koskaan itseäni käskää, vastasi siihen Anna, hiukan närkästyneenä, vaikk'ei niin paljon kavaljeerinsa sanoista kuin muistaen aamuista tapahtumaa hovineuvoksen rouvan kanssa...

— *Figurez, les dames!* Damyi figurirujut! Daamit solo! komensi samassa monikielinen tanssin johtaja, muuan apteekin oppilas, joka oli "seuran" paras ja uutterin tanssija.

"Oho!" ajatteli Oittinen, sillä aikaa kuin hänenkin daaminsa figureerasi: — "Onpas siinä pippuria, kun jo noin pian vihastui. Eikä hän edes ymmärtänyt minun sanojanakaan oikein." Tästä huolimatta astui Oittinen iloisesti pari askelta daamiansa vastaan, teki pienen syrjäaskeleen ja käänsi veikeästi oikean olkapäänsä eteenpäin, otti sitte Annaa molemmista käsistä ja pyöräytti hänet hänen tuolinsa eteen.

— Suokaa anteeksi, jatkoi kavaljeeri, te ette ymmärtäneet oikein, mitä minä tarkoitin. Ajatukseni oli, että jokainen ihminen viihtyy omassa kodissaan paraiten ja tahtoo sitä rakentaa niin pian kuin mahdollista. Eikä niin tee ainoastaan ihmiset, vaan linnutkin keväisin kodiksi kortensa kokoon kantavat, sanoi hän runollisesti.

— Se on ihan oikein. Sen ymmärrän varsin hyvin. Ja varsinkin pyrkii siihen vanhemmaksi tultuansa, mutta nuorena rakastavat linnutkin vielä ulkona lenneskellä.

Tässä vastauksessa oli paljon sanottu, mutta sitä ei Oittinen heti silloin oivaltanut. Perästäpäin ja vähitellen ymmärsi hän sen oikein ja silloin tuli hän ajatelleeksi, että "ei se tyttö vastannut niinkään tuhmasti".

Tanssin johtaja komensi silloin galoppia ja Oittinen kiersi lujasti kätensä Annan kauniin vartalon ympäri. Oittinen tunsikin kyllä katkenneen korsetinluun käden rannetta painavan, mutta sanoi hilpeästi:

— No, lennetään sitte mekin, niin kauan kuin nuoria ollaan...

... Ja lintuja, jatkoi Anna. — Ja sitte he lensivät niin, että siipien käret toisiakin lentäviä hipaisivat.

Näin jatkui tanssi ja siihen tapaan puhelu. Mutta sitte tulivat lopputuurit ja katkaisivat hartaan keskustelun, jonka nyt täytyi rajoittua vaan yleisiin puheenparsiin ja jokapäiväisiin lauselmiin.

Katrillin loputtua kysyi Oittinen Annalta, tahtoisiko hän lähteä ravintolaan jotakin nauttimaan. Mutta sinne ei Anna tahtonut mennä, vaan koska "mestari" oli niin hyvä ja tarjosi hänelle, niin söisi hän kyllä mielellään, siellä salissa, vähän jäätelöä. Ja Oittinen meni ja tilasi kaksi annosta jäätelöä, jotka hän käski ravintolan palvelijan tarjottimella tuoda sisään.

Sillä välin kuin Oittinen oli jäätelöä tilaamassa, oli Liisa tullut ja istunut Annan viereen.

— No, mitä hän sinulle puhui koko katrillin ajan, kun te niin toimesanne olitte?

— Mitäs? Loruja vain, vastasi toinen.

Samassa tuli Oittinen takaisin ja hänen jälessänsä tarjuri, tuoden jäätelöä. Kun Oittinen näki Liisan istuvan Annan rinnalla, tarjosi hän Liisalle oman annoksensa ja käski palvelijan tuoda vielä yhden lisää. Tämä teko sai Liisan perästäpäin sanomaan Annalle, kun Oittinen oli mennyt pois:

— Näetkös nyt, ett'ei hän ole saita ollenkaan, niinkuin vanhatpojat tapaavat olla; antoi oman osansa minulle ja vielä pyysi itsellensä uuden.

— Tak shtoshe? [Entäs sitte?] Huono kavaljeeripa hän olisi ollut, ell'ei hän niin olisi tehnyt, vastasi Anna.

— Niinmuodoin on hän hyvä kuitenkin, niinkuin minä sanoin? härnäsi Liisa ja iloitsi itse aivan kuin hän olisi suuren voiton voittanut...

Ja sinä iltana tanssittiin "seurassa" vielä monet valssit, polkat, masurkat ja katrillit, vieläpä kahdesti tansseista kaikkein kauniin tanssi, lancierkin, vaikk'ei siitä kuitenkaan voi sanoa, että sitä kauniisti tanssittiin, se kun vaatii niin verrattoman paljon suloa. Mutta ahkerasti kaikkia tansseja tanssittiin, minkä todisti sekin, että viimeiseltä tuntui aivan kuin höyrypannussa olisi oltu.

Tämä kuumuus ei kuitenkaan estänyt muutamia ihmisiä sisällisesti hehkumasta. — Utterasti ja innokkaasti pyöritti Oittinen Annaa ja väliin Liisaakin polkassa ja kun kolmas katrilli tuli, meni hän jälleen Annan luo ja sanoi:

— Koska minulla on täällä niin vähän hyviä tuttavuuksia, niin sallinette minun tanssia tämänkin katrillin kanssanne, ja hän pani kovan painon, niinkuin viiden leiviskän puntin, "hyviä" sanan päälle.

— Kiitoksia! Vallan kernaasti, vastasi Anna ja katsoi niin vieikkaasti Oittiseen, että tätä ikäänkuin hiukan pyörrytti. Hän tunsikin, että nyt se Anna häntä rakasti, mutta hänen silmissänsä oli hän samalla näkevinään sekä taivaan että helvetin. Kuitenkaan ei Oittinen ollut koskaan ennen ollut niin mielissään kuin silloin.

Ja se puhelukin oli tämän katrillin aikana paljoa tuttavallisempi, kuin se koskaan ennen oli ollut. Tuntui aivan kuin he molemmat olisivat olleet jostakin ikäänkuin juovuksissaan, vaikk'eivät he olleet

mitään väkeviä nauttineet. Olipa Oittinen jo ruveta puhumaan siitä, ett'ei se raittiusasia tämmöisissä tapauksissa voisi vaikuttaa niin mit'ikään. Mutta sen hän kuitenkin jätti sanomatta, kun oli niin paljon muuta hauskeempaa puhuttavaa.

Seuraus tästä kaikesta oli, että Oittinen tämän katrillin jälkeen teki päätöksen, jonka toimeen panemisen hän jätti toiseksi kertaa, mutta, että se oli tehtävä, sitä hän ei saanut päästäänsä lähtemään eikä halunnutkaan. Ylipäänsä on sanottava, että tällä "seuran" iltamalla oli hyvin tärkeä merkitys, vaikka enemmän kuitenkin Oittiselle kuin Annalle.

Kun vihdoin kaikki tanssit olivat tanssitut ja aika oli lähteä pois, täytyi ahdas välikkö, jossa oli pukeuduttava, niin täydeksi, että monien täytyi viedä vaatteensa rappusille, saadaksensa ne siellä päällensä. Toiset taas tunkeutuivat sitä tehdäksensä saliin, josta muutamat lamput jo olivat sammutetut. Näyttämöltäkin, jossa nuottitelineet nyt seisoivat ypöyksinään, oli pimeä ja sen molemmilta puolin seinältä katselivat Snellmanin ja Lönnrotin gipsiset kasvot vakaina kuin ainakin tätä tyhjenevää salia. Ja he näyttivät hyvin tyytyväisiltä, kun pääsivät rauhaan ja lepoon tuosta ihmislasten sunnuntai-ilosta.

Tässä poislähdön tungoksessa auttoi kultaseppä Oittinen palttoot Annan ja Liisan päälle, jotka lähtivät "seurasta" yhdessä kotiansakin. He olivat sanoneet ajavansa yhdessä, jonka tähden Oittinen piti joutavana tarjoutua Annaa saattamaan. Mutta pukeutuaksensa olivat hekin tulleet saliin. Ja siellä puristi Oittinen hyvästiksi Annan kättä vielä oikein kovasti, oikein hellästi.

VI.

Muutamia viikkoja oli kulunut edellä kerrotuista tapauksista ja ilman mitäkään erityistä huomattavaa. — Se ehkä kummastuttanee, että Anna vielä oli entisessä paikassaan hovineuvoksen luona. Mutta vaikka hyvin luultava olikin, ei tuolla rouvan vihastumisella kuitenkaan vielä ollut sen suurempia seurauksia.

Anna oli tosin sitä seuraavana päivänä aikunut pyytää anteeksi, vaan kuultuaan muilta palvelijoilta, joiden kanssa hän aina eli jotenkin hyvässä sovinnossa, että hänen poissa ollessansa iltasella, hovineuvoksen ja hänen puolisonsa välillä oli ollut jälleen hyvin kiivas sanaottelu ranskan kielellä ja epäilemättä hänestä, arvasi Anna kohta hovineuvoksen häntä puolustaneen ja päätti odottaa, mitä hänelle sanottaisiin. Muutamaan päivään ei rouva puhunut hänen kanssaan mitään ja hovineuvoskin sanoi hänelle lyhyesti: "Pidä sinä kalkattimesi lukkojen takana!" Mutta kohta alkoivat asiat taas kulkea entistä uraansa, Anna kun jälleen näytti, että hänen sijaansa olisi vaikea tuota pikaa löytää toista niin soveliasta. Vaan ei mikään varoitus olisi Annaan vaikuttanut niin hyvin, kuin nuo hovineuvoksen sanat, joiden merkityksen hän heti ymmärsi.

Alussa tuntui Annasta kuin hovineuvoksenkin kohtelu häneen nähden olisi muuttunut, mutta jällestäpäin tuli hän selville tästä menettelystä. Hän kuuli puhuttavan, että rouvan keväämmällä täytyi lähteä ulkomaille terveyttänsä hoitamaan, ja että hovineuvos silloin aikoi muuttaa jonnekin Pietarin lähitienoille huvilaan. Rouva antoi tämän johdosta Annalle jo hyvissä ajoin viittauksia siitä, että häntä silloin enää ei tarvittaisi ja että hän saisi toistaiseksi etsiä itsellensä toisen paikan. Hovineuvos taas ei puhunut siitä asiasta mitään ja tämä seikka piti Annaa hyvin kauan häilyvässä, pelon ja toivon välisessä tilassa. Nämäpä tunteet sitte saivatkin hänen menettelemään, niinkuin hän menetteli...

Eräänä iltana — ja silloin sattuivat molemmat sekä hovineuvos että hänen rouvansa olemaan poissa kotoa — tuli Liisa erään vanhan naisen parissa Annan luo. Anna muisti kyllä tuon naisen jossakin ennen nähneensä, mutta tunteuksensa ei hän häntä tuntenut. Tämä taas kätteli Annaa kuin vanhaa tuttua ja kohta Anna jo alkoi arvata, mitä asia koski.

Ennen kuin teekeittiö kiehumaan rupesi, vei Anna vieraansa herrasväen puolelle ja näytti heille kaikki huoneet niin tarkkaan kuin hän sen luvallisena piti. Upeutta ja komeutta ihmeteltiin kaikkialla ja varsinkin sanoi Anna salin huonekalujen punaisen ja tummemmilla kukilla koristetun samettikankaan olevan hänen mieleensä.

— Jos minä koskaan rikkaaksi tulen, niin tahdon minä saliini tällaiset huonekalut ja samanlaisesta kankaasta ovienkin uutimet. Minusta näyttää aina niin somalta, kun rouva, jos joku kelloa soittaa, seisoo vierashuoneen uutimien takana ja pää vain niiden välistä pilkistaa, puhui Anna ihastuksissaan.

— Mikäpä näitäkään estäisi saamasta, kun rikkaan miehen saatte, vastasi siihen tuo vanha nainen merkitsevästi.

Huoneet katseltuansa sijoittuivat kaikki kolme keittiön viereiseen palvelusväen kamariin, joka oli silloin Annan yksin käytettävänä, keittäjätär kun, joka oli venakko, oli kyökissä yksinään kotona. Teetä juodessa sitte käänsi vanha nainen puheensa vähitellen siihen asiaan, joka oli syynä hänen käyntiinsä.

Hän alkoi siitä "seuran" iltamasta ja sanoi, että niissä on jo "moni omansa löytänyt" ja että "seura" ylipäänsä on ollut oikea siunaus kaikille nuorille tytöille, sillä sehän on ollut ainoa paikka, jossa heillä on ollut tilaisuus tavata siivoja nuoria miehiä, kun ei Pietarin käsityöläisillä muuta varsinaista yhteiselämää ole. Sitte luetteli hän monta kunnan miestä, jotka sulhasmiehinä olivat "seuran" kaunistuksena, mutta valitti sitä, että he olivat niin "saamattomia", etteivät itse tule kosineeksi, vaikka hyviä ja kauniita tyttöjä oli enemmän kuin tarpeeksi. Sellainen kunnan sulhasmies oli kultaseppä Oittinenkin, jolla oli aivan sama vika, kuin noilla muillakin, mutta se olikin hänen ainoa vikansa, kaikki muu oli hänessä pelkkiä hyviä avuja vain. Ja tavallisesti tällaiset miehet ikäänkuin kainostelevat ja siitä syystä jäävät naimattomiksi, etteivät uskalla niitä avujansa tytöille näyttää ja ilmaista tunteitansa. Näin olisi varmaankin kultaseppä Oittisenkin käynyt, ell'ei hän olisi välittäjäksi tullut, hän kun näki ja tiesi, kuinka silmittömästi Oittinen oli Annaan rakastunut. Olihan Anna tietysti huomannut sen itsekin? Ja kukapa sitä ei semmoista miestä ottaisi? Varmaankaan ei Annallakaan ollut mitään sitä vastaan?

Näitä ajatuksiansa lausuessaan särppäsi ämmä tuon tuostakin sormiensa päille pannulta teevadilta teetä, niin että hänen lihavuudesta riippuvat poskensa alkoivat hiestyä. Lihavuudesta hän niin hirveästi ähkikin puhuessansa.

— Enhän minä hänen hyvyttänsä enkä kunnollisuuttansa epäile, vastasi siihen Anna, vaikenä ja vaipui ajatuksiinsa.

— Ja johan minä olen Annalle sanonut, kääntyi Liisa osaksi ämmän puoleen, että mitä sitä miehen kauneudellakaan tekee, jos hän siihen katsoo.

— Sitä ei koskaan viisas ja ymmärtäväinen nainen tee, sanoi ämmä kehoittavasti, puhalsi ja särppäsi taaskin teetä.

— Eikös sitte sydäntänsä tällaisissa asioissa kysyä pidäkään, vaan päätänsä ainoastaan? puuttui vihdoin Annakin puheeseen.

Ämmä naurahti yhden kerran kuivasti.

— Raha voittaa nykyään sekä sydämen että pään. Yksinkertaista sydäntä kaikki halveksivat, sydämetöntä järkeä pidetään usein kyllä suuressa arvossa, mutta rikkaus, missä muodossa tahansa, vie kuitenkin voiton kaikilta.

— Mutta jos voisi samasta löytää hyvän sydämen, ymmärryksen ja rikkauden...?

— Ei ne sovi yhteen. Kaksi niistä välistä kyllä, vaan kaikki kolme — melkein ei koskaan.

Anna tahtoi tätä vastustaa muistaessaan hovineuvosta, jolla hänen mielestänsä oli kaikki nämät ominaisuudet. Ja sydämestänsä ei hän löytänyt rahtustakaan rakkauden tunnetta Oittista kohtaan, vaan sen sijaan oli se kokonaan tuon toisen valloittama.

— Vaan jos on vara valita, niin valitsee aina sydämensä mukaisen rikkauden, muodosti Anna ajatuksensa.

— Mutta sydänpä vie paljoa useammin harhaan kuin mikään muu, ell'ei kokemus tule avuksi. Ja sitä varten on Jumala sellaisia ihmisiä luonut, jotka voivat toisia tässä asiassa auttaa. Minäkin olen vanha ja kokenut ja tunnen asiat ja sen voin sanoa, että sellaista miestä ette saa koskaan, kun se on, jota teille nyt tarjotaan, — puheli ämmä, ikäänkuin pahastuen Annan epäröimisestä. Ja hetkisen vaitiolon jälkeen kysyi hän pontevasti:

— Minkä vastauksen käskette siis antamaan kultaseppä Oittiselle?

Anna ei antanut heti vastausta. Hän rupesi miettimään.

— Miettikäähän nyt vähän aikaa, jatkoi ämmä; vaan varma pitää vastauksen olla.

Anna muisti samassa, että hänen asemansa hovineuvoksen luona oli käynyt horjuvaksi. Hän toivoi tosin, että herra ei jättäisi häntä niinikään, mutta olihan sekin mahdollista, sillä kuka sitä ihmisten kaikkia oikkuja tietää. Ja hän pelkäsi jäädä ilman paikkaa, kun oli jo kevät käsissä eikä hänellä ollut mitään säästöjä siltä varalta, että hän paikattomaksi jäisi. Silmänräpäyksessä näytti Annasta, että tämä olikin hänen ainoa turvansa. Sitä paitsi auttoi ämmä häntä vieläkin tekemään päätöksensä, sanoen:

— Minä taisin unhottaa sanoa, että kultaseppä Oittinen tahtoo pitää tämän asian salassa syksyyn saakka...

Olihan siinä vielä aikaa, ennen kuin Annan kohtalo tulisi lopullisesti ratkaistuksi. Siksihän saattoi vielä paljonkin tapahtua ja muuttua.

— No, minä otan, sanoi Anna yht'äkkiä rohkaistuen ja ikään kuin teeskennellen iloisuutta.

Ämmä ei sanonut mitään, mutta teki hyvin tyytyväisen liikkeen; hänen vaivansa olivat korvatut!

Näistä kolmesta taisi kuitenkin Liisa tästä eniten iloita sinä iltana. Hän oli vakuutettu siitä, että hänen serkkunsa oli sen kautta pelastunut vaarallisesta kurimuksesta.

VII.

Mutta sillä välin alkoivat asiat jälleen hovineuvoksen perheessä käydä entistä "hyvää" menoansa. Tuo pieni pysähdys näkyi vain herran liehittelylle antaneen uutta vauhtia. Annaa tämä ilahutti suuresti, samalla kun se herätti katumusta hänen antamastansa lupauksesta, mutta rouvan sydämessä rupesi taas vanha tunne kalvamaan. Arvata saattoi että, ell'ei rouva ehtisi ajoissa ulkomaille lähteä, uusi "puuska" heidän välillensä puhkeaisi.

Ennen pitkää tapahtuikin muuan hyvin ikävä seikka, jolla kuitenkin oli aivan toiset syyt kuin edellisellä, vaikka rouva käytti sitä hyväksensä, peittääkseen sen varjolla luulevaisuuttansa.

Toalettipöydällensä oli rouvalla ollut ohukainen rannerengas, jota hän toisinaan käytti kotona ja jonka hän sanoi jättäneensä pöydälle sinä iltana ulos mennessänsä, jolloin Annalla sattui vieraansa olemaan. Jonkun ajan kuluttua alkoi hän sitä kaivata ja kysellä, ensiksi tietysti Annalta, joka sisäkkönä huoneita siivosi. Mitäkään epäilyjä tämän rehellisyyden suhteen ei ollut koskaan ollut, mutta joka tapauksessa vaati rouva, että Annan tuli siitä vastata, minne se oli joutunut. Sen sijaan ei talossa ollut keittäjästä yhtä hyviä ajatuksia ja häntä ruvettiin siitä kovalle panemaan. Tämä taas, joka luuli Annan ilmi antaneen hänet rouvalle rannerenkaan ottajana, kielsi lujaa mitään ottaneensa ja sanoi, että, ell'ei sitä Anna ollut vienyt, niin varmaan joku hänen vieraistansa, jotka hänen luonaan olivat käyneet samana iltana kuin herrasväki oli poissa. Tämän sanoi hän sitä luultavammaksi, koska Anna oli käynyt heille huoneita ja kaikkia tarkkaan näyttellessä. Näin selitettiin asia ja hyvin todenmukaiselta näytti, että Anna siis oli synnä rannerenkaan häviämiseen. Huoneita vieraillessa näyttäneensä ei Anna kieltänyt ollenkaan, sillä hän ei sanonut nähneensä siinä teossa mitään pahaa, mutta jyrkkään hän kielsi mitään vieneensä ja puolusti samalla vieraitansakin, josta toisen hän sanoi olevan oman serkkunsa, toisen tämän hyvän tuttavun. Sydämessänsäkin oli Anna aivan varma Liisasta, jonka tähden siis ainoa mahdollisuus koski vain tuota ämmää.

Vaan Annassa alkoi yhtäkkiä herätä kamala aavistus. "Ehkä on tuo ämmä tahallaan tehnyt minulle tämän kepposen? Kuka sen tietää, mitä syitä hänellä on ollut? Kentiesi on joku kateudesta minua kohtaan keksinyt koko tämän juonen? Vähäkös niitä pahoja ihmisiä mailmassa ja varsinkin täällä Pietarissa löytyy?" ajatteli Anna ja hänen sydämensä alkoi vihasta kiehua.

Samalla muisti hän vielä tuon ämmän, heidän keskustelunsa lopulla, sanoneen kultaseppä Oittisen tahdon olevan, että tuo naimisasiä pidettäisiin syksyyn asti salassa. Tämä seikka vielä johti hänen päähänsä ajatuksen, että kentiesi ämmä ei ollutkaan Oittisen lähettämä, että hän kentiesi oli pettänyt Liisankin ja heidät kaikki kolme. "Ja kentiesi Liisakin on jostakin syystä... kateudesta... tahi mistä sen tietää...?" vilahti Annan aivoissa ajatuksen katkelmia ja hän vihastui niin, ettei ollut saada sydäntänsä hillityksi mitenkään. Hirveä koston himo alkoi hänen rinnassansa riehua. Hän näki tämän kautta joutuneensa turmion partaalle. Häntä epäiltiin varkaudesta, jonka tähden hän oli jäävä paikattomaksi, rahaa hänellä ei ollut millä elää ja ainoaa parasta tuttavaansa, omaa serkkua, johonka hän muussa tapauksessa olisi voinut turvautua, epäili hän salaisista juonista itseänsä vastaan. "Kateudesta kai se Liisa silloin kirkollakin minuakin varoitti ja tahtoi Oittiseen mieltymään", ajatteli Anna ja päätti, ettei hän koskaan enää tahdo Liisaa nähdä. Kävi, miten kävi, mutta Liisan luo hän ei tahtonut mennä, vaikka olisi jäänyt kadulle makaamaan. Näin onnettomaksi ei Anna ollut koskaan ennen itseänsä tuntenut. Kauhea epätoivo valtasi hänet valtaamistansa...

Kuultuansa asian laidan, ilmoitti rouva Annalle, että heidän tämän jälkeen oli enää aivan mahdotonta pitää Annaa luonansa. Suorastaan varkaudesta eivät he tahtoneet häntä epäillä, — vaikka rouva kuitenkin sanoi, että kotivarkaita pahempaa ei löydy mitään mailmassa, — mutta koska Anna oli vienyt vieraansa heidän huoneisiinsakin, niin eivät he luulleet voivansa häneen täydellisesti luottaa. Sitäpaitsi oli rouvalla muka toisiakin pienempiä syitä häntä vastaan, jotka Anna ehkä itse paremmin tuns ja tiesi. Ja lopuksi oli Anna varmaan jo kuullut, että rouva muutaman päivän kuluttua aikoo lähteä ulkomaille ja olihan rouva hänelle jo sanonut aikaisemmin, etteivät he häntä silloin tarvitsisi ja että Anna saapi etsiä itsellensä toisen paikan.

Tämän päätöksen jälkeen meni Anna huoneesensa, heittäytyi suulleen vuoteensa pielukselle ja purskahti kovaan itkuun.

Silloin, sillä kertaa, niiden kahden tunnin kuluessa, kun hän siellä makasi, tuntiessaan mailman

olevan petosta ja vilppiä täynnä, itki hän kyynellähteensä kuiviin ja sydämensä kiven kovaksi, hetyttömäksi kaikista todellisista, syvistä tunteista, ja sillä haavaa tapahtui hänen elämässään jyrkkä käänne.

Samana iltana, kun hän tiesi tapaavansa hovineuvoksen yksin huoneessansa, meni hän sinne, pyysi anteeksi, että oli tullut vielä kerran häntä vaivaamaan, lankesi polvillensa hänen eteensä ja rukoili, voimatta enää yhtäkään kyyneltä saada puserretuksi punoittavista silmistänsä, häntä seuraavin sanoin:

— Minä en tullut, herra hovineuvos, puolustamaan itseäni teidän edessänne sen teon suhteen, josta minua epäillä, sillä vakuutustani tuskin uskottaisiin ennen, kuin itse kadonnut kappale ilmestyisi ja sen todeksi todistaisi. Mutta kaikista muista rikoksistani pyydän teiltä nöyrästi anteeksi ja teidän ainainen hyvyttenne on minulle todistuksena siitä, että te minulle annatte anteeksi. Samalla rukoilen minä teitä auttamaan minua ensimmäisen ja viimeisen kerran ja palkaksi siitä saatte vaatia minulta, mitä tahdotte.

Tämä kaikki oli hovineuvokselle aivan odottamatonta, sillä hän ei ollut laisinkaan katsonut asiaa siltä kannalta. Mutta se sopi varsin hyvin hänen aikeihinsa ja hän tahtoi sitä käyttää hyväksensä. Toisen tila oli hänelle todellakin varsin edullinen.

— Hyvä! sanoi hän. Minä olen vuokrannut huvilan maalla, sinä saat heti muuttaa sinne asumaan ja minä maksan elantosi siellä, siksi kuin ehdit saada itsellesi toisen paikan.

Sillä lähti Anna ulos, kiitettyään hovineuvosta tästä hyvästä työstä.

Ja kolmen päivän perästä muutti Anna maalle, huvilaan.

Muutaman päivän kuluttua matkusti rouva ulkomaille ja ennen hänen lähtönsä, huoneita perinpohjin siivottaessa, löytyi kadonnut rannerengas toalettipöydän takana riippuneesta ikkunaverhosta.

Kesäksi muutti huvilaan myöskin hovineuvos.

VIII.

Helposti voi arvata, minkä vaikutuksen Annan katoaminen Pietarista teille tietymättömille teki kultaseppä Oittiseen ja Liisaan.

Tuskin oli edellinen ehtinyt saada kuulla ilosanoman siitä, että Anna suostui ottamaan hänen, ja ruvennut elämään tuollaista toivorikasta elämää, jossa vain odottaa, jotta aika mitä pikemmin kuluisi ja saisi tuoda kotiinsa oman "kainaloisen kanansa", niin tuli hänelle tieto, ettei tätä ollut Pietarista löydettävissäkään. Kaikki hänen kauniit tuulentupansa hajosivat ja haihtuivat kuin saippuarakko, jättäen jälkeensä vain raukan sydämeen mitä katkerimman tunteen ihmisten kiittämättömyydestä, naisten petoksesta ja mailman viheliäisyydestä. Tuntui aivan, kuin sallima olisi heittänyt suuren ylitsepääsemättömän kivimöhkäleen hänen tasaiselle poikamiestiellensä.

Ainoa, mitä kultaseppä Oittinen ensin voi tehdä, kun ei hän tavannut Annaa enää mistään, missä hän hänen ennen oli tavannut, oli tiedusteleminen tämän palveluspaikasta. Mutta sinne ei hän itse tahtonut suorastaan mennä, vaan kääntyi ensin Liisan puoleen, toivossa, että ehkä tämä jotakin Annasta tietäisi. Liisa, jolla ei ollut tapauksesta mitään aavistustakaan, joutui aivan ymmälle, kuullessaan kultaseppä Oittisen etsivän morsiantansa. Että Anna ei ollut käynyt hänen, Liisan, luona näihin aikoihin, sen tämä kyllä hyvin ymmärsi, mutta se, että Oittinenkaan ei ollut häntä nähnyt, kummastutti häntä enemmän, kuin mikään. Heti, suoraa päätä, lähtivät he siis Annan kortteeriin, jossa he saivat kuulla, ettei Annaa siellä enää ollut, ja ettei tiedetty minne hän oli muuttanut, sillä Annan lähdöstä maalle ei tietänyt kukaan muu, kuin se, joka hänen sinne oli toimittanut. "Luultavasti", niin vastattiin, "on hän lähtenyt Suomeen, sillä tästä paikastansa hän ajettiin pois epäiltynä rouvan rannerenkaan varkaudesta. Mutta syytön Anna kuitenkin oli, sillä se rannerengas löytyikin sitte, hänen jo pois lähdettyänsä."

Vaikka tämä sanoma tuntuikin ukkosen iskulta sekä Oittisen että Liisan sydämissä, niin eivät he voineet olla säälimättäkään Annaa, joka syyttömästi oli joutunut näin ankaran syytöksen uhriksi. "Varmaan on hän epätoivossaan jotakin itsellensä tehnyt, sillä hänellä mahtoi olla hyvin arka sydän, kun ei siitä asiasta käynyt minullekaan puhumassa eikä hyvästi jättämässä", ajatteli Liisa. Ja jos jonkinlaisia ajatuksia Annan kohtalosta alkoi liikkua heidän päässänsä. Liisa kyllä puhui siitäkin, että pitäisi kirjoittaa Annan äidille ja kysyä, onko hän kotia tullut, mutta jos hän ei ole sinne matkustanut, niin vie jo tämä kirje hänen äitinsä surulla hautaan. Asiain näin ollen eivät he tietäneet muuta tehdä, kuin kuulustella hänestä Pietarista niin paljon kuin suinkin ja odottaa siksi kuin itsestään hänestä jonkinlaisia tietoja tulisi.

Ja niin kului koko kesä ilman minkäänlaista varmuutta Annasta. Kului kesä ja jo kappale sateista

syksyäkin.

Eräänä sellaisena iltana, kun sade ikkunoita pieksi, muodosteli suuria lätäköitä ja virtoja kivikaduille ja ankara tuuli kaasuliekkejä lekutteli, istui työteliäs Liisa, kuin tavallista, kotonaan. Hän oli niitä tyttöjä, jotka osaavat olla iloisia ja huvitella päästämättä sydämensä ohjia koskaan kuitenkaan liian höllälle ja joilla sentähden aina on sielunsa rauha ja tyytyväisyys tallella. Ja tyytyväisenä istui hän silloinkin keittiössä, pöytänsä ääressä, pieni lamppu edesssänsä ja ompelus sylissänsä. Hän oli juuri antanut teekeittiön herrasväen illallispöydälle, jonka tähden hänellä, heidän syödessänsä, oli aikaa hiukan istua oman työnsäkin ääressä. Kyökissä oli kaikki hiljaa, lamppu vain piti pientä hyrinätä palaessansa. Sisältä myöskään ei kuulunut mitäkään vilkasta puhelua, joka olisi Liisan uteliaisuutta kannustanut. Hänen ajatuksensa liikkuvat sen tähden omilla matkoillaan, missä lienevät liidelleetkään.

Ehkäpä ajatteli hän sitä siivoa rautatien miestä, jonka kanssa hän silloin tällöin oli "seurassa" tanssinut ja ehkä kuvitteli hän, että hyväpä sitä olisi tällaisella säällä istua tuollaisessa pienessä talossa jossakin rautatienkin varrella, tuollaisessa punaisessa talossa, jonka valkopuitteisista ikkunoista näkyvät puhtaat uutimet ja joku hyvin menestyvä kukka, jonka kukan lehtien välistä, junan ohitse kiitäessä ja hänen miehensä siellä radan varrella merkkiä näyttäessä, sinisilmäinen, kiharatukkainen pojan päähyt pilkistaa, jolle pojalle aamuin ja illoin käy ainoastaan lehmästensä maitoa lypsämässä...

Kyökin ovelta kuuluva pieni naputus herätti Liisan tästä unelmasta, vaikka hän haaveksiessaan jo oli ollut kuulevinaan askeleitakin portailta. Ja hän hypähti ylös, meni ovelle ja, ennen kuin hän rautakoukun aukaisi, kysyi hän:

— Kuka siellä?

— Minä. Päästähän, Liisa, sisään.

Tämä ääni sai Liisan säpsähtämään.

Hän aukaisi oven. Hän ei ollut uskoa omia silmiänsäkään. Mahdotonta oli, että ainoastaan sade olisi sellaisen muutoksen tehnyt. Tuttu henkilöhan se oli, mutta ei ollut Liisa tuntea häntä.

Hämmästyksestä ei hän alussa saanut mitään sanotuksikaan.

— Liisa, etkö sinä minua tunne, vai etkö sinä tahdo minua tuntea? — kysyi vastatullut, rupesi itkemään ja halaillen painoi päänsä Liisan olkapäätä vastaan.

— Kyllä! Kyllä! sai Liisa vihdoin vastatuksi katkonaisella äänellä: — mutta älä itke, istutaan tähän, Anna! Mikä sinun on? Missä sinä olet ollut? Älähän nyt noin hurjasti itke!

Mutta pitkään, pitkään aikaan ei tahtonut puheesta tulla mitään.

Sitte vihdoin, vähitellen, palottaan sai Liisa tietää kaikki, alusta alkaen ja siihen päivään saakka. Ensi teoksensa pyysi Anna häneltä anteeksi, ett'ei hän ennen lähtöänsä ollut käynyt Liisan luona.

— Se ehkä olisi pelastanut minut kaikesta, kaikesta, sanoi hän, huoaten onnettomuuden taakkansa painosta. — Mutta, tiedätkös, minä tunsin itseni niin hirveän onnettomaksi, vaikk'ei se ollut vielä mitään tämän suhteen. Tänä iltana minä en olisi voinut mitenkään olla yksin, minun piti lähteä ulos, vaikka oli tämmöinenkin ilma. Sydämeni oli niin täysi, niin täysi, se paisui, se oli puhjeta, minun piti saada tyhjentyä se jollekin. Ja minulla ei ollut ketään ihmistä mailmassa, jolle voin sitä tehdä. Sinun luoksesikaan en tahtonut tulla, sillä sinäkin olit minun pettänyt.

— Anna! Herra Jumala! Mitä sinä nyt? Millä lailla?

— Milläkö lailla?

— Niin. Jesus minua siunatkoon!

— Milläkö lailla, kysyt. Minä ajattelin silloin, että sinä minua kadehtit, mutta vaikka se olisi kateutta ollutkin, niin annan sen sinulle nyt anteeksi, sillä sen kautta ehkä tahdoit minua tästä onnettomuudesta pelastaa. Niin, minä ajattelin, että sinä kateudesta tahdoit minun ottamaan tuon kultasepän ja toit tuon ämmän luokseni, jonka syy varmaan on, että minä paikkani kadotin. Muistatko, että minä sinä iltana näytin teille herrasväen huoneita? Silloin se ämmä varmaan otti rouvan toalettipöydältä sen rannerenkaan, jonka varastajaksi minua nyt luullaan.

— Rakas Anna! Sekös se sitte on synnä tähän kaikkeen? Tiedä siis, että sinä olet aivan syytön, sillä se rannerengas oli löytynytkin rouvan lähtiessä ulkomaille.

Anna hämmästy, hän ei tietänyt mitä sanoa. Vihdoin tuli hän lausuneeksi puoli kovaan:

— Vai niin! Ja hovineuvos ei ole puhunut siitä minulle mitään... Se ilkiö!

Hetkinen kului äänettömyyteen.

— Kuinka saatoitkaan sinä, Anna, epäillä minua niistäkään petoksesta tahi kateudesta? keskeytti Liisa vaitiolon. — Etkö sinä sitte ole huomannut, että minä aina vain olen sinun parastasi tahtonut?

— Kiitos siitä, Liisa, ja suo minulle kaikki anteeksi. Silloin minä en sitä niin käsittänyt, sillä minun oli vallannut kauhea epätoivo, viha, epäily ja häpeä. Epätoivossani minä en tietänyt mitä tehdä, ajatukseni vihasta sekaantuivat, minä epäilin kaikkia häjyydestä itseäni vastaan ja, paitsi vihasta ja epäluulosta, en voinut häpeästäkään silloin tulla luoksesi. Kaikki suo minulle anteeksi ja kiitos siitä, että silloin parastani katsoit, mutta minä olen sen nyt liian myöhään huomannut.

— Miksi liian myöhään? Älä nyt niin

— Myöhään, myöhään! Kaikki on myöhään!

— Jumala sinua varjelkoon jälleen epätoivoon joutumasta! Koetahan nyt, Anna, hillitä itseäsi ja... sitte taas elää uutta elämää.

— Oi! Sehän se juuri onkin enää mahdotonta. Mutta kuule, Liisa, saanko minä puhua sinulle kaikki asiat suoraan? Ell'et sinä ole huomannut jo, niin täytyy minun sanoa, että minä tulen muutaman kuukauden perästä - äidiksi.

Liisa kauhistui, hän ei voinut katsoa serkkuansa silmiin. Kotvasen kuluttua sanoi hän:

— Mutta olethan sinä... kihloissa...?

— Kun minä täältä läksin, katkaisin minä siteet kaikkien kanssa, sillä minä epäilin kaikkia, ja minä annoin ajatukseni hurjasti juosta, minne ne tahtoivat. Yksi ainoa ihminen silloin oli, johon minä luotin, sillä hän oli aina ollut hyvä minua kohtaan. Sinä arvaat, kuka se on. Ja minä antauduin täydellisesti hänen valtaansa. Kun rouva ajoi minut talosta pois, laittoi hän minut vuokraamaansa huvilaan maalle, jonne hänkin sitte saapui kesää viettämään. Siellä se sitte tapahtuikin. Jonkun aikaa oli kaikki hyvin välillämme, mutta vähitellen aloin minä huomata, että hän muuttui minua kohtaan, vaan mistä syystä, sitä en minä tiedä, sillä minä en ollut mitäkään pahaa hänelle tehnyt. Päinvastoin tein minä kaikki, mitä hän tahtoi. Mutta luultavasti oli hän jo saanut kylliksi minusta, koska hän päivä päivältä kävi yhä häjymmäksi, hän ikäänkuin alkoi kiusata minua ja kuta enemmän minä koetin kärsiä, sitä enemmän alkoi hän kärsimystäni koettaa. Lopulta sanoi hän jo minulle, ettei hän enää voinut pitää minua, että se jo oli ihan mahdotonta ja että minun täytyi muuttaa pois. Vaan minne muuttaa tällaisessa tilassa? Ja minä, lankesin taas polvilleni hänen eteensä ja rukoilin häntä auttamaan minua siksi, että tästä tilastani pääsisin vapaaksi ja jälleen voisin etsiä itselleni toisen paikan. Vihdoin suostuikin hän pyyntööni ja määräsi minulle kaksikymmentä ruplaa kuukaudessa, jonka summan hän lupasi minulle kuukausittain laittaa. Näillä rahoilla pitää minun nyt elää: kahdeksan ruplaa maksan minä kuukaudessa pienestä, viheliäisestä huoneesta katon rajalla, jossa tuskin minkäänlaisia huonekaluja on ja jossa joka yö olen viluun kuolla, loput on minulla siis käytettävänäni ruokaan ja muihin tarpeisiin. Ja täten olen täällä jo toista kuukautta elänyt. Tämän toisen kuukauteni rahoja ei hän määräpäivänä minulle lähettänyt, jonka tähden minun oli muutamana päivänä nälkääkin nähtävä. Lopuksi täytyi minun ainoa aarteeni avuksi ottaa, saadakseni edes nälkäni tyydytetyksi, vaikka emäntänikin jo huoneen kuukausirahoja minulta kiristää. (Kun Liisa tämän kuuli, alkoi hänen sydäntänsä kouristaa ja kyyneleet herahtivat hänen silmiinsä.) Ja tänään vasta sain minä häneltä rahani sekä samalla hänen kortteeriinsa minulle kotipuoleltani tulleen kirjeen, jossa minulle ilmoitetaan, että äitini kolme viikkoa sitte oli kuollut, kuukauden päivät suolien tulehdusta sairastettuansa... Mutta mitä sinä nyt noin itket, Liisa?

— Voi, Anna, Anna! Miks' et sinä ennen tullut minun luokseni?

— Miks' en tullut? Senhän sinä jo kuulit. Johan minä sen sanoin sinulle, miks' en tullut. Enkä minä tahtonut tänäänkään tulla, mutta vasten tahtoani tulin kuitenkin. Sillä sydämeni tempoeli minua ulos, vaikka sateelle ja tuulelle kuormaani huojentaakseni. Yksinäinen pikku huoneeni tuntui äärettömältä, kolkolta erämaalta, minun piti päästä ulos edes kadulle näkemään ihmisiä ja liikettä. Ja minun teki mieli ensimmäiselle vastaan tulijalle kertoa kaikki, kaikki, mutta silloin ajattelin, että minua luullaan hulluksi, jos sen teen ja itsestänsä kulkivat jalkani sinun luoksesi. Mutta anna minulle, Liisa kulta, anteeksi, että nyt näin olen sinua vaivannut, sinun rauhasi häirinnyt, sinun iltasi pilannut, mutta minä en voinut muuta, minun piti saada puhua, piti saada itkeä jonkun kanssa... Ja hän painoi päänsä Liisan syliin ja itki, itki...

— Älä tee enää syntiä, Anna, sillä lailla puhumalla. Minun luokseni olisi sinun jo kauan sitte pitänyt tulla. Ehkä olisin minäkin voinut sinua jollakin lailla auttaa.

— Silloin... ehkä! Mutta johan minä sanoin sinulle, että nyt on kaikki myöhäistä; mikään ei ole enää autettavissa. Ja mitäpä varten auttaa? Kuolla minä tahdon, sillä mitä ja ketä varten eläisin enää? Äitini kuoli oikealla ajalla, saamatta kuulla mitään tästä onnettoman tyttärensä kurjasta kohtalosta. Taivas hänen tomunsa siunatkoon! Mutta se vain omaatuntoani vaivaa, ett'en voinut häntä edes yhdellä ruplallakaan auttaa hänen köyhyydessänsä, vaikka sitä tänne tullessani niin suuresti ai'oin ja lupasinkin. Ne viisi ruplaa, jotka minulla säästöpankissa olivat, olen sieltä jo ammoin ottanut ja käyttänyt. Täytyipä minun jo tuo lahjaksi saamani solkineulakin panttiin panna, vaan sitä en ai'o koskaan takaisin lunastaa, sillä en tahdo mitäkään muistoa tuolta onneni sortajalta. Mitä taas kultaseppä Oittiseen tulee, niin on hän minulta kokonaan kadonnut. Vasten tahtoani tulin tuon lupaukseni antaneeksi, sillä siihen pakoititte minun te sekä muut ulkonaiset asian haarat. Suokoon hän minulle tämän kevytmielisyyden anteeksi, sillä rakkautta häntä kohtaan en ole koskaan tuntenut. Häntä en voi koskaan enää nähdä, mutta kerro sinä hänelle kaikki, mitä tahdot. Minulle se on saman tekevä, sillä sinä näet, ett'ei minulla ole enää ketä varten elää. Itse taas en ole elämän enkä kunniallisen kuolemankaan arvoinen.

Nämä viimeiset sanat lausui Anna, silmät kyyneleistä kuivuneina ja paatunein sydämin. Hän nousi ylös lähteäksensä.

— Hyi, Anna! Mitä sinä puhut! sanoi Liisa, hoksattuansa näiden sanain merkityksen. — Sinä pelästyvät minua puheellasi! Rukoile hartaasti Jumalaa, niin Hän sinua auttaa. Hän voi sinulle vielä kaikki anteeksi antaa, Hän ohjaa sinut oikealle tielle ja Hän auttaa sinua epätoivoon joutumasta. Rukoile, Anna, rukoile Jumalaa!

— Ju-ma-laa-ko? sanoi Anna, kolkosti nauraen. — Mikä Jumala voisi minua auttaa?

— Herra Jesus! Anna! Anna! Anna! Älä puhu noin! Älä katso minuun noin villisti!

Ja Liisa peitti pelosta silmänsä käsiinsä.

— Hyvästi sitte! sanoi Anna, aikoen lähteä.

— Ei! Älä mene! Jää tänne yöksi, niin rukoillaan yhdessä! Sinä et saa mennä, Anna!

Vaan toinen oli jo menossa ulos.

— Anna, hoi!

— Toisen kerran! vastasi tämä.

— Kuulehan, Anna! Sanohan edes, missä sinä asut.

Anna sanoi ja astui portaita alas.

— Hyvästi sitte, rakas Anna! Rukoilehan Jumalaa maata pannessasi, huusi Liisa hänen jälkeensä ja palasi keittiöön.

Ja sade pieksi ikkunoita, muodosteli suuria lätäköltä ja virtoja kivikadulle ja ankara tuuli kaasuliekkejä lekutteli...

IX.

Annan kerran tuohon kurimukseen jouduttua, oli arvattava, että hän alkaisi pyöriä sen mukaan ja joutuisi lopullisesti virran vietäväksi. Sillä hän oli niitä luonteita, joita hirvittää, joiden päätä pyörryttää katsoa taaksensa, vaan jotka suinpäin syöksyvät eteenpäin, tuli mikä tuli.

Jo Liisan luona käydessänsä oli hän hyvin viheliäisessä tilassa, verrattuna siihen, missä hän vain puoli vuotta sitä ennen oli ollut. Puute, häpeä, epätoivo saivat hänen yhä enemmän veltostumaan, ikäänkuin vaipumaan törkyyn, huolimattomuuteen, välinpitämättömyyteen. Puutteesta ei hän voinut paremmin hoitaa itseänsä, epätoivosta ei hän enää huolinut eikä välittänyt itsestänsä eikä mistään. Puutteesta sekä sen säännöttömyyden johdosta, jolla hän kuukautisen "palkkansa" sai, täytyi hänen osaksi pantata osaksi myödəkin tavaroitansa. Kävipä usein jo niinkin, että hänen täytyi useammin "ainoan aarteensa" avuksi ottaa, mikä hänet vei yhä suurempaan epätoivoon ja häpeään. Ja kerran alkuun päästyänsä sekä huomattuaan sitte sen keinon tuottavaisuudenkin, käytti hän sitä mielellään epätoivon hurjuudessakin.

Kaikkea tätä edisti vielä se yksinäinen työtön elämä, jota Anna tähän aikaan vietti. Silloin tällöin käväisi Liisa hänen luonansa, mutta enimäkseen oli hän ihan ypyöksin kurjassa kopissaan katon rajalla, jonne vain, hänen ikkunansa laudalle, kyyhkyset lentelivät kuhertelemaan ja suutelemaan toisiaan. Ja sitte nuo loppumattoman pitkät ja pimeät syksy- ja talvi-illat! Ne ikään kuin pakoittivat häntä silloin

ulkona katuja pitkin kävelemään ja vetivät hänen sille tielle, josta hänen enää oli mahdoton koskaan palata. Mutta vähitellen lähestyi kuitenkin se aika, joka oli päästävä Annan siitä "tilasta"...

Vaikka Annan elämä olikin näin viheliäistä ja hän sentähden oli usein kuolemaa toivonut, niin ei hänkään, niinkuin kaikki naiset, pelotta odottanut tuota ratkaisun hetkeä. Silloin ei olisi hänen vlassansa joko kuolla tahi jäädä elämään, vaan kuolema näytti hänestä mahdolliselta välttämättömyydeltä ja siitä syystä kajasti tuon pelon synkkien pilvien välistä pieni sinertävä toivon juovakin, halu saada elää sittekin, olipa elon sää kuinka kolkkoa tahansa. Mutta varsinkin taistelivat pelko ja toivo kiivaasti, kun hän sattui ajattelemaan, että hänellä silloin voisi olla joku, ketä varten elää, jota hänellä ei nyt ollut.

Ja se hetki tuli. Kaikessa onnettomuudessansa oli Annalla kuitenkin se onni, että hän pääsi erääseen synnytyslaitokseen köyhiä varten. Muutoin olisi hän avutta varmaan kuollutkin, sillä nyt pelastui hän kolmen lääkärin avulla, vaikka sikiö oli paloittain ulos otettava. Ja sitte lisäsi vielä kohdun tulehdus Annan oloa siinä laitoksessa. Mutta kuitenkin oli tämä aika yhdessä suhteessa Annalle terveellinen aika. Sillä silloin pehmeni hiukan hänenkin kivettynyt sydämensä, ja toisinaan tuli hänkin luomaan katseensa sinne, jonne hän sitä ennen ei ollut luonut, ja pyytää apua Siltä, jota hän ei enää ollut auttajanansakaan pitänyt. Ja ansaitsematta hän sitä saikin siinä määrin, että hän paljoa terveempänä entistensä pääsi lähtemään laitoksesta leipäänsä etsimään.

Tämän jälkeen jo näytti toisinaan, niinkuin Anna vielä olisi voinut hiukan kohotakin lankeemuksensa perästä. Valitettavasti oli tämä kuitenkin vain lyhyeksi ajaksi.

Liisan avulla ja toimesta oli Anna ensin saanut jo rappeutumiseen joutuneen vaatteuksensa parannetuksi, eikä kovin kauankaan viipynyt, niin onnistui hänen saada jälleen pieni paikkakin itsellensä erään saksalaisen käsityöläisen perheessä. Alussa teki Anna taas sielläkin kaikki tehtävänsä kunnollisesti, vietti enimmänsä aikansa kotona, jopa alkoi palkastansa hiukan säästelläkin, maksaaksensa Liisalle kaikki takaisin, mitä hän häneltä lainan nimellä oli ottanut. Muutama kuukausi kului niin, vaan sitte puhkesi jälleen hänen kiukkuinen luonteensa, hän käyttäytyi röyhkeästi isäntäväkeensä vastaan ja jäi paikattomaksi. Ne rahat, jotka hän oli ehtinyt säästää, auttoivat häntä asumaan jonkun aikaa vuokralla yhteisessä huoneessa toisien samanosainten kanssa, vaan sitte loppuivat nekin, kukaan ei antanut lainaksi, mitään ei ollut panttilaitokseen vietävää, mitäs sitte oli jälleen muuta tehtävä kuin alkaa ammentaa tuosta avun lähteestä, joka vielä ei ollut ehtinyt kuivua. Ja näin hän elää kituutti, siksi kuin onni taas oli myötäinen ja hän vielä kerran sai paikan, jossa hän, paitsi vapaan elannon, nautti työstänsä pari, kolme ruplaa kuukaudessa palkkaa. Mutta hänen elämänsä oli jo ehtinyt käydä niin huikentelevaksi, ett'ei hän enää tahtonut pysyä kotosalla, työt laiminlyötiin yhä enemmän, jonka kautta häneen oli mahdotonta luottaa ja hänen kanssaan tulla toimeen, ja nyt ajettiin hän siitä syystä pois paikastansa. Ja taaskin oli hänellä sama elämä edessänsä. Ensin vuokralla asuminen sitte panttaaminen ja lopuksi katujuoksu, siinä hänen ainainen vuorottelemisensa.

Talvisaikaan ja varsinkin iltahämärässä, vaikka usein päivälläkin, nähtiin sentähden hänen usein Nevskin vartta kuleskelevan. Eikä hänen askeleensa olleet niinkuin sen, joka jollekin asialle rientää, vaan hitaat, työttömän, tyhjän toimittajan askeleet. Ja hänen katseensa, tuo entisten lempeiden, korkean sinitaivaan väristen silmien katse oli käynyt julkeaksi ja röyhkeäksi, joka häpeämättä ja merkitsevästi katsoi suoraan jokaisen vastaan tulijan silmiin. Se vilkkui tuon tuostakin taaksepäinkin, tuo katse, ja kun Anna joutilaana seisahtui jonkun kauppaliikkeen ikkunan eteen, jonka sivu hän jo satoja kertoja oli kulkenut ja johon näytteelle pannut esineet hän jo ulkoakin tunsu, niin ei se niitäkään katsonut, ei, vaan syrjään ja taaksepäin ja jokaiseen, joka myöskin sattui sen ikkunan eteen seisahtumaan. Ja koko hänen olemukseensaakin oli ikään kuin poltettu silmiin pistävä leima: taitamattoman käden otsalle kampaama tukka ja yhtä taitamattomasti poskille sivelty puna sekä tuo omituinen käynti, jonka liian kovaan kiristetty kureliivi ja äärettömät kengän korot sellasille naisille antavat, kaikki oli ikään kuin kilveksi pantu, ilmoittamaan mitä lajia kauppatavaraa siinä oli saatavana. Mutta kaikesta tästä huolimatta ei hänen valkoverisyytensä, vaikka turmeltuneenakin, ja hänen korkea vartalonsa, vaikka hiukan ryhdittömänäkin, ollut silloin tällöin herättämättä jonkinlaista huomiota kulkijoissa, vaikka hänen ulkomuotonsa sen kautta kohta tuli hyvinkin tunnetuksi.

Ja kun sitte kesä tuli ja eläintarha avattiin kiljuvine, räähkyvine, piipottavine eläimineen, soittoineen, ilveilijöilleen ja ilotulituksineen, niin tuskin kului sitä iltaa, ettei siellä Annaakin olisi nähty. Niinkuin kaikki yölepakot, oli hänkin lähtenyt pesästänsä vasta pimeän tultua ja lentänyt suoraa tietä eläintarhaan. Siellä sitte, kun huvituksen virallinen puoli oli loppunut, kun ravintolahuoneen katoksen alus oli niin täynnä miehiä, nuoria, keski-ikäisiä ja vanhoja, sekä enimmäkseen "puoli-ylhäisön" naisia, että ravintolan palvelijat pääsivät tunkeutumaan yhteen ahdettujen pöytien välitse ainoastaan kantamalla ruokien ja juomien täyttämää tarjottimia päänsä tasalle kurottamalla käsillänsä, kun ravintolan edessä oleva orkesteri soitteli viimeisiä kiihdyttäviä, rajulla taputusmyrskyllä hyväksytyjä numeroitaan ja kun sähkölamppu avonaisen näyttämön edessä aurinkona heitti häikäisevän sädekimppunsa koko tuohon loppumattomiin kiemuroihin ripustettujen eri väristen lasilyhtyjen

koristamaan taikalinnaan, niin silloin liittyi Annakin tuohon "yölepakkojen" muodostamaan piiriin, jotka sähkövalon kalventamina, aina vain samalla paikkaa kiertäen, matkivat tuolla rautahäikeissänsä edestakaisin hyppiviä nälkäisiä peto-eläimiä, hekin tavallansa petoja, jotka vain odottivat päivänsä annosta, voidaksensa sen kanssa kadota kotinurkkaansa muiden ahneiden silmien näkyvistä.

Tällaisessa elämässä kului sitte pari vuotta Annalta. Ja hänen elämänsä oli laineeseen verrattava. Milloin nousi se ylös, kohottaen hänen hiukan parempaan asemaan, milloin taas vaipui se alas, vetäen hänen puutteeseen, kurjuuteen ja viheliäisyyteen. Vaan ei koskaan näkynyt menestys kiihoittavan häntä parempaan päin. Päinvastoin näkyi se ikäänkuin vaivaavan häntä muistuttamalla hänelle entisiä aikoja ja sentähden vaipui hän jälleen vieläkin alemma tuollaisen paremman ajan jälkeen. Oli todellakin aivan kuin hän olisi pyörinyt jonkinlaisessa kurimuksessa ja jota hurjempi pyörtäjä oli, sitä miellyttävämmältä tuntui se hänestä. Se saattoi hänen ikäänkuin huumauksiin, unheeseen. Ja pääasia hänestä olikin että hän voisi unhottaa kaikki, mutta sitä hän ei voinut, ja se sai hänen yhä hurjemmin unhotusta etsimään...

Ja sitte seurasi aika, jolloin Anna katosi "julkiselta näyttämöltä".
Minne, sen voipi jo arvatakin.

Olemme ehkä jo monen arkatuntoisen lukijan mielestä liiankin tarkkaan seuranneet Annan kohtaloita. Emme siis huoli enää kosketellakaan siihen kurjan kirjajaan elämään, jota hän sen jälkeen vielä muutamia vuosia vietti.

X.

Kevättalvesta, eräänä kirkkaana sunnuntai-päivänä, oli Pietarissa Viipurin puolella yksinkertaiset häät muutamassa pienessä kortteerissa rautatielle kuuluvassa suuressa rakennuksessa. Vieraat, joiden luku oli jotenkin vähäinen, olivat jo kaikki koossa: odotettiin vain pappia, joka luultavasti monien kirkollisten toimitusten takia oli hiukan myöhästynyt määrä-ajasta. Morsianta tietysti vielä ei ollut näkyvissä. Sulhanen, muuan miellyttävän näköinen rautatiellä palveleva mies, puheli vakaasti erään toisen kanssa, jonka hiukset olivat vähän harmahtavat ja jota muutoinkin, ulkonäköön katsoen, olisi voinut olettaa jonkin kuudenkymmenen paikoilla olevaksi mieheksi, vaikka hän oli kymmentä vuotta nuorempi.

— Vai tässä te tulette asumaankin? kysyi tämä vanha mies.

— Tässä. Eihän tässä tosin liiaksi sijaa ole, mutta niin kauan kuin Liisan kanssa vielä kahden ollaan, niin ainahan sitä toimeen tulee, vastasi sulhanen.

— No, ja aikaa myöten saatte paremmankin paikan.

— Toivossahan sitä eletään. Mutta maalle, Suomeen päinhän se Liisan halu näkyy olevan. Ja onhan elämä kyllä siellä monessa suhteessa edullisempikin. Ennen aikojaan sitä tahtoo täällä Pietarissa vanhettua.

— Niinpä sitä tahtoo, toisti vanha mies ja vaikenä ajatuksiinsa.

— Niinpä teitä katsellessa, kultaseppä Oittinen, kummastuttaa, että te näinä viitenä viimeisenä vuonna olette hyvin paljon vanhettunut.

— Niinhän ne ihmiset sanovat.

— Ettekä te vielä vanhakaan ole eikä teitä taida liioin sairauskaan vaivata?

— Eiköpähän sitä liene vähän kumpaakin ja vielä muutakin lisäksi. Välistä tuntuu niinkuin sinne Suomeenkin ikävä olisi; vaan tokkopahan se on sitäköään?

— Mikäs hätä kultaseppän on täällä ollessa? Täällähän teidän on oikea ansiopaikkanekin.

— Kellepä minun yksinäisen miehen enää ansaita tarvitsee?!

— Kun ette te ole nainut? Olisihan sitä silloin...

— En minä koskaan... Kultaseppä Oittinen vaikenä ja katsahti totisesti sulhaseen ikäänkuin epäillen hänen jotakin tietävän.

Mutta samassa tuli pappi ja vihkiminen oli kohta aljettava.

Yksinkertaisesti, asemansa mukaan, oli Liisa morsiameksi puettu, mutta hyvin sievältä hän näytti kuitenkin. Eikä hän itsestään kauniskaan ollut, mutta hänen luontevuutensa ja teeskentelemättömyytensä häntä kuitenkin kaunistivat. Ja sitä paitsi todistivat hänen kasvonsakin terveyttä ja sielun tyyneyttä.

Kun sitte vihkimismenot olivat päättyneet ja pappi oli nuorelle pariskunnalle siunausta ja menestystä toivottanut, meni kultaseppä Oittinen ensimmäisenä vastaviihtä onnittelemaan, kantaen kädessään koteloa, jonka hän antoi morsiamelle. Venäjällä vallitsevan tavan mukaan oli Liisa pyytänyt kultaseppä Oittisen tekemään hänelle kunnian olemalla isän sijaisena hänen häissänsä. Ja tähän pyyntöön oli Oittinen hyvin mielellään suostunut. Huomenlahjaksi toi hän Liisalle kotelossa tusinan kauniita, suuria ja pieniä, hopealusikoita. Kotelon kannessa oli Oittisen oma leima.

Juotuansa lasin viiniä ja kupin kahvia, nousi pappi pois lähteäksensä. Kysymykseen, eikö hän joisi vielä kupillista ja istuisi vähän, vastasi hän:

— Paljon kiitoksia! Älkää panko pahaksi, vaan nyt en minä jouda. Minun täytyy kiirehtiä täältä suoraa tietä sairaan luo N—in sairaalaan.

* * * * *

N—in suuren sairaalan loppumattoman pitkissä käytävissä, kun pappi saapui sinne ja alkoi niitä astua, löyhki häntä vastaan tukehduttava lääkkeiden ja tautien haju, varsinkin se omituinen haju siitä osastosta, jonne häntä saatettiin. Siellä täällä molemmin puolin käytävää olivat ovet huoneisiin auki ja kaikissa näkyi sama ruununlaitoksen tapainen järjestys: pari, kolme määrätyn matkan päähän toisistansa asetettua rautasänkyä harmaine peitteineen, kullakin oma pikku pöytä ja tuoli vieressään, sekä taudin latinalainen nimitys seinällä vuoteen pääpuolella. Muutoin vallitsi joka huoneessa ikävä tyhjiys. Missä näki sairaan makaavan kyyristyneenä vuoteessansa, niin että peitteen alta vain moniin aikoihin kampaamaton pää oli näkyvässä, missä istui toinen, pielus selkäänsä takana, vuoteen päähän kyykistyneenä ja jotakin askarellen, missä taas toiset, pitkiin harmaisiin vaatteisiinsa puettuina, edestakaisin kävelivät. Tulipa siellä käytävässä vastaan, yhden palvelijan lykkäämänä ja armeliaisuuden sisaren seuraamana, pienillä pyörillä oleva rautavuode, joka oli kokonaan peitetty ja jossa vietiin pois semmoinen, joka ei tarvinnut enää lääkäriä eikä pappia. — Mutta sinne tulevaa pappia ei tämä ollenkaan kummastuttanut. Hän oli jo niin tottunut käymään häistä sairaalle, sairaalta ristiäisiin ja ristiäisistä hautajaisiin.

Nytkin kulki hän juhlallisesti sinne, minne häntä saatettiin.

Siellä nais-osaston eräässä huoneessa makasi muuan nainen, joka häntä kärsimättömästi odotti. Vielä nuori hän oli, tämä nainen, mutta Herra Jumala, minkälaiseksi hänen tauti oli saanut! Koko hänen ruumiinsa, kasvoista, silmän valkuaisesta alkaen, oli keltainen, kuin syksyn sateessa mätänevä lehti, — syöpä maksassa oli ajanut sapen joka ainoaan veren pisaraan ja näivetyttänyt sairaan niin, että iho jo melkein oli luustoon kiinni kasvanut. Hänen kasvonsa olivat kurtuiset kuin ikälopon ämmän, hänen hiuksensa olivat pudonneet kuin lavataudin jälkeen, nenäluu oli vajonut sisään, silmät olivat vaipuneet syviin, mustiin kehiin ja hänen puhuessansa, näkyi hampaiden riveissä pitkiä tyhjiä lomina. Useita kuukausia jo oli hän tällaisessa tilassa ollut parantumatta, heikontuen viikko viikolta, päivä päivältä. Ja häntä nähdessänsäkään, ei kukaan olisi uskonut, että tämä olisi voinut olla sama Anna, joka muutama vuosi takaperin sellaisena "prinsessana" Pietariin saapui.

Eikä Anna mitenkään tahtonut sitä uskoa itsekkään, vaikka hänen korvissaan nytkin, niinkuin jo monta kertaa ennenkin, kamalasti kaikui nuo hänen ensi kertaa Passitoimistossa kuulemansa sanat: "Mitä sinäkin näin nuorena olet tänne tullut ennen aikojasi vanhentumaan ja sinisiä silmiäsi mustiksi itkemään, ja vielä sinä poskesi kerran toisella maalilla maalaat, kun tuo puna niistä on kadonnut ja valkoisiin helmiisi suussa aukkoja ilmestyy." Ja inho pudistutti häntä, hän rupesi itkemään, pani kätensä ristiin ja alkoi tuskissansa hiljaa rukoilla itseksensä.

Viimeisinä päivinä etenkin oli hän jo tuntenut itsensä hyvin huonoksi ja heikoksi, mikään ruoka kun ei enää pysynyt hänen vatsassansa. Tuskin oli hän jotakin nauttinut, niin alkoi häntä ylenannattaa ja ruo'an seassa näyttäytyi toisinaan jo vertakin. Koko sairaalassa ei hänellä ollut yhtäkään tuttua ihmistä eikä hän pitkiin aikoihin ollut saanut edes puhua suomeakaan, sillä hänellä ei ollut yhtäkään ystävää, joka olisi siellä hänen luonansa käynyt. Liisan oli hän nähnyt pikimältään kohta jo kaksi vuotta sitten, eikä tämä nyt tietänyt ollenkaan, minne Anna oli joutunutkaan. Kun sairaanhoitajatar, joka näki, että Annan päivät olivat luetut, edellisenä päivänä oli kysynyt häneltä, eikö hän tahtoisi pappia, niin suostui Anna mielellään kutsumaan häntä. Eikä hän sitä tehnyt ainoastaan halusta saada omalla kielellään puhutella jotakin kansalaista, vaan myöskin kovasta sisällisestä sydämen tarpeesta.

Silloin, hänen siinä silmät ummessa itseksensä rukoillessa, kuuli hän askeleita ja jonkun astuvan huoneeseen. Hän loi silmänsä auki ja näki papin jo seisovan melkein vuoteensa vieressä. Hoitajatar nosti tuolin papille ja hän istuutui, vaan siirsi sen tukalan hajun tähden vähän matkan päähän vuoteesta.

Ja hän alkoi tehdä sairaalle ripityksessä tavalliset kysymyksensä.

— Voi, herra pastori! korotti sairas heikkonevan äänensä vastaukseksi. Minä en enää tahdo voida uskoa, että Jumala niin laupias olisi, että Hänellä minun vertaiselle syntiselle anteeksi antamusta olisi. Silloin, kun Hän vielä olisi voinut auttaa minua, en minä Hänen puoleensa kääntynyt, vaan vieläpä hyljeksin sen avun, jota Hän rukoilemattakin minulle tarjosi, käyttäen hyviä ihmisiä välikappaleinansa. Päinvastoin olen aina ahnaasti kulkenut pahan hengen osottamaa tietä, jota myöten hän näin on vienyt minut kadotuksen partaalle. Elämäni viimeiset vuodet, jo siitä saakka kuin Pietariin tulini, olen maallisessa kadotuksessa ollut, vaan nyt olen ijankaikkiseen kadotukseen joutumaisillani... Ja Anna nosti ristissä olevat laihat kätensä ylös ja huusi epätoivossaan:

— O, Herra Jesus Kristus! Pelasta, pelasta minun sieluni pyhän, kalliin veresi kautta ijankaikkiseen kadotukseen joutumasta...!

— Rakas ystävä! — lohdutteli pappi. Rukoile Jumalaa, ett'et joutuisi epätoivoon ja että Hän antaisi rauhan sielullesi. Lohduta itseäsi sillä, että Jumala anteeksi antaa suurimmallekin syntiselle, joka vain, sydän nöyränä, lähestyy Häntä, tunnustaa syntinsä ja tahtoo tulla pelastetuksi. Onhan meillä Jumalan omassa sanassakin esimerkki siitä, kuinka Jesus antoi synnit anteeksi sille naiselle, jonka kirjanoppineet ja fariseukset toivat Hänen tykönsä ja sanoivat Moseksen lain mukaan olevan huoruudesta kivillä surmattavan. Silloinhan Jesus sanoi heille: "joka teistä on synnitön, se heittäköön häntä kivellä." Ja kun kaikki läksivät pois eikä kukaan vaimoa tuominut, niin sanoi Jesus hänelle: "en Minä myös sinua tuomitse, mene ja älä silleen syntiä tee." Ja eikös Kristus itse sano: "En Minä ole tullut vanhurskaita, vaan syntisiä parannukseen kutsumaan?" Niin muodoin on Hän juuri syntisiä tullut pelastamaan ja sille, olipa hän kuinka suuri syntinen tahansa, joka sydämestänsä tunnustaa ja katuu syntiänsä sekä uskoo Jesuksen antavan synnit anteeksi, sille Hän ne aina anteeksi antaakin.

— Jesus Kristus, Jumalan Poika, minä uskon, anna minulle minun syntini anteeksi, rukoili sairas.

— Minä vastaan sinulle Jesuksen omilla sanoilla, jatkoi pappi: — Vaimo, sinun uskosi pelasti sinut! Sinun syntisi annetaan sinulle anteeksi!

Tämän jälkeen lohdutti pappi häntä vielä monilla Raamatun lauseilla, jotka sairaan tilaan sopivat. Ja Anna näkyi vähitellen rauhoittuvan, hänen epätoivonsa lauhtui ja hartaasti otti hän ehtoollisen, jota hän ei ollut moneen vuoteen nauttinut.

Vaan kun pappi pois lähteäksensä oli sanonut viimeiset lohdutussanansa, kohotti Anna vähän vuotellaan ja kääntyi häneen päin sanoen:

— Herra pastori, minulla olisi teille vielä vähän sanottavaa.

Pastori kummastui hiukan, mutta sanoi:

— No, sanokaa vain.

— Minulla olisi pieni pyyntö.

— Mikäs se olisi?

— Minä tahtoisin lähettää viimeiset jäähyväiseni Suomeen.

— Mitä te oikein tarkoitatte?

— Minä tahtoisin vain sanoa kaikille Suomen neitosille, jotka tänne palvelukseen pyrkivät, että kauneus on ollut minun kiroukseni ja että täältä useampi löytää ikuisen kadotuksensa kuin maallisen onnensa. Jumala heitä siitä varjelkoon!

Pastori kummastui vieläkin enemmän.

— Minä koetan viedä hyvästisananne perille, sanoi hän ja läksi.

Seuraavana sunnuntaina mainittiin kirkossa kuolleiden joukossa Annakin. Ja pappi tulkitsti silloin seurakunnalle hänen jäähyväistensä.

Lappeenrannassa 1888.

Erään pienen maaseutukaupungin kadun risteyksessä helähteli selvä-ääninen aisakello. Läheisen kauppapuodin rappusille juoksivat kauppapalvelijat ulos paljain päin. Kadun toisella puolen olevan kulmatalon ikkuna aukeni ja kyynäspäihinsä nojautumaan kävi siihen punaisen-kirjavaan aamukauhtanaan puettu, musta patalakki päässä, sileä- ja paksunaamainen herra, jonka nenän kärjessä oli silmälasit ja hampaissa hyvin pitkä piippu. Kadun kulmaan, keskelle risteystä, juosta lippasi pari koulupoikaa ja asettui, kädet selän takana, seisomaan aivan kaupunginpalvelijan suun eteen, joka kovalla, kaikuvalla äänellä, pitäen sormiensa välissä paperilippua, luki ulkoa ja sujuvasti:

'Kuulutus!

Tänä päivänä kello 10 edellä puolen päivän myödeen julkisella huutokaupalla kauppias Heikki Jaatis-vainajan konkurssipesään kuuluvaa kaikellaista irtainta omaisuutta, niinkuin huonekaluja, sänky-, liina- ja käymävaatteita, hopea- ja kulta-kaluja, porsliini- ja muita astioita y.m., y.m., joka täten halullisille ostajille ilmoitetaan. J:ssä 24 p. Heinäkuuta 1887.

Viran puolesta:

Kustaa Karén.'

Kaupunginpalvelija kääntyi ja lähti seuraavaan kadun kulmaan, koulupojat juoksivat pois, ikkuna paukahti kiinni ja kauppapalvelijat menivät takaisin tiskiensä taakse.

Kauppias Jaatis-vainajan ennen uhkeassa salissa oli kaikki mullin mallin. Entiset kauniit, leveät uutimet, jotka peittivät ikkunat kokonaan ja riippuivat kullatuissa karniiseissa, olivat poissa. Myöskin ovista olivat paksut verhot otetut pois lisäämään salin alastomuutta. Muutama vuosi sitte Pietarista ostetut, pähkinäpuusta tehdyt ja tummanpunaisella kukitetulla samettikankaalla peitetyt huonekalut vetelehtivät husin hasin siellä täällä nurkissa ja seinustalla. Hyllypöytä seisoj tyhjänä oven suussa ja sen päältä olivat kaikki pienet porsliinikoristukset siirretyt kalliin Beckerin soitikon tomuiselle kannelle, jonka edessä seisoj rivittäin muutamia suuria kasveja, lehdet riipuksissa. Keskelle salia oli useimmista pöydistä yhdistetty yksi pitkän pitkä pöytä, jonka päälle, päästä päähän, oli lajiteltu pöytäliina- ja lakanakääryjä, pyyhkeitä, suuliinoja, juoma- ja ryyppy-laseja, kulhoja, lautasia, kahvikuppeja, veitsiä, haarukoita, hopealusikoita — suuria ja pieniä — kastrulleja, läkkiastioita, riehtilöitä ja kaikellaisia muita kaluja, mitkä eivät katsojaa kummastuta, kun vain ovat ruokahuoneen kaapissa tahi kyökin hyllyillä. Pöydän takana istui paperinsa ja mustepullonsa ääressä, kynä korvan takana, neuvosmies, jolla oli huutokaupan pitäminen toimensaan. Hänen ympärillään ja edessään, aina oven suuhun asti, tungeskeli kaikellaista kansaa, jotka hiekkaisilla jaloillaan tallasivat salin ennen kiiltävän-keltaista lattiata. Takimaiset ihmiset eivät nähneet neuvosmiestä, kuulivat vain, kun hän käheällä äänellään huusi:

— Tässä menee taaskin yksi tusina kahvikuppeja. Oikein kauniita, läpikuultavia, japanilaisia! Mitäs niistä tarjotaan?

— Kolme markkaa, huusi joku.

— Kolmeko markkaa?! Oh-hoh! No jo se on liian vähän tämmöisistä, joista ehkä on kolmesataakin annettu. Mutta olkoon menneeksi: kolme markkaa ensimmäinen...

— Kolme ja viisikymmentä!

— Kol...

— Viisi markkaa!

— Viisi markkaa — ensimmäinen... viisi markkaa... toinen...

— Kuus'!

Ja niin jatkui huuto, kunnes vasara pamahti ja kauniit, läpikuultavat, japanilaiset kahvikupit polkuhinnasta aivan joutuivat erään paksun "matamin" käsiin.

Kädet korkealla, tavaraansa kantaen, tunkeutui "matami" joukon läpi, vähä väliä innokkaasti lausuen: "päästäkää, päästäkää!" Ja kun jäänmurtajan edessä lohkeni sakea kansanlauma hänen kookkaan vartalonsa ja hirveän ison, hyllyvän vatsansa edessä. Toisinaan takertuivat hänen virttyneen, kellahtavan waterproofinsa siivet jonkun hakaseen tahi nappiin ja silloin viskasivat hänen pienet, harmaat, lihaviin poskiin vajonneet silmänsä nenän päässä riippuvien pyöreiden silmälasien läpi syylliseen vihaisen katseen. "Aina sitä pitää jotain olla...", puhkui paksu matami ja kansa nauroi tälle ikuiselle huutokaupoissa kävijälle, joka intoili ja hikoili omassa elementissään.

Soitikon luo päästyään, lasi matami kahvikuppinsa sen kannelle ja sopotti itsekseen: "sepä oiva kauppa, sepä oiva kauppa." Likellä sattui seisomaan muuan herra, joka näytti matkustavaiselta,

ainakaan ei matami tuntenut häntä sen kaupungin asujaimeksi. Aivan odottamatta kääntyi matami hänen puoleensa ja alkoi puhua innokkaasti:

— Katsokaas, herra, nämä kupit täytyi Jaatis-vainajan ostaa poikansa ristijäisiksi. Minä sanoin: *täytyi*, sillä semmoinen oli tässä talossa kuranssi, että mitä rouva tahtoi, se herran täytyi tehdä, saattoipa sitte tahi ei. Ja kovassa piehkinässä se miesparka...

— Seitsemän markkaa viisikolmatta — ensimmäinen, kuului neuvosmiehen huuto.

— Viisi penniä lisää, kiljahti matami. Mitäs ne myökään? Jassoo! Enpä minä siitä serviisistä huolikaan, vadit olivat kaikki halenneet. Niin, kovassa piehkinässä se mies-parka oli yhtämittaa, räpätti matami, kääntyen jälleen tuntemattoman herran puoleen — yhtämittaa siitä päivästä, kun tuon linnun taloonsa toi. Mutta eihän herra näy tuntevan koko historiaakaan — se on hauska historia — ja eihän herra ole varmaan sitä lintuakaan nähnyt? Ei? No niinpä onkin! Herra tulee tänne, niin minä näytän, — ja matami veti herraa hihasta.

— En minä, mitä se minua liikuttaa, vastusteli tuntematon.

— Ei, herra tulee vain, ei se mitään tee, oppimista sitä on siinäkin — ja hän sai kun saikin vedetyksi herran mukanaan eteiseen. Siellä ra'otti hän vasemmalle vievän oven ja jatkoi kuiskaten:

— Katsokaa tänne, tuonne sisähuoneeseen. Tuolla se lintu on. Nyt se on mustaan surupukuun puettu, mutta ennen se vain kirjavissa, kahisevissa vaatteissa kävi. Ja joka päivä melkein sillä uusi leninki oli; saattepa nähdä sen rikkaan garderoobin, kunhan sen vuoro tulee vasaramarkkinoille päästä. Mutta ei se sure Jaatis-parkaa ollenkaan, vaikka mustissa käykin. Ehei! Ei sillä ole sydäntä pikkuistakaan. Muuten se vain tavan vuoksi ja ihmisten tähden koettaa yhden vuoden surua kantaa. Eikä sen silmät ole itkettyneet Jaatisen tähden, vaan kovan kohtalon tähden, joka siltä nyt on hyvät päivät ja kaikki ilot ryöstänyt. Eipä se ole paljon vielä laihtunutkaan; melkein yhtä rehoittava on, kuin ennenkin. Ja tuo pieni poika tuossa, joka hänen ympärillään leikkii, se on heidän poikansa, ihan Jaatis-vainajan näköinen. Jospa olisi edes sitä polosta ajatellut, kun miehensä omaisuuden iloihin ja ylellisyyteen tuhlassi... Mutta mitäs ne myökään nyt? Minä pistäydyn salissa.

Ja matami pyörähti sisään, tunkeutui väkijoukkoon ja pääsi lähemmäksi pöytää. Kotvan kuluttua palasi hän taas takaisin soitikon luo, tuoden mukanaan kultareunaisen, porsliinisen leivänleikkulaudan, jonka hän oli huutanut viidelläkolmatta pennillä. Tuntematon herra, joka myöskin jälleen oli tullut saliin, seisoi nytkin siinä lähellä.

— Mutta kukas käski Jaatisen mennä naimaan ylemmästä säädystä ja vielä tuommoisen köyhän kutaleen ottaa. Vaan niinpä se aina käypi: kuta siivompi mies, sitä huonomman vaimon saapi. Ja niin siivo mies se Jaatis-vainaja olikin — rauha hänen tomulleen! — ettei toista semmoista meidän kaupungissa ole ollut eikä tule olemaankaan pitkiin aikoihin...

Herra oli hämillään tästä matamin sanatulvasta eikä tietänyt, mitä tehdä, päästäkseen hänestä erilleen. Hän kurotti päätään nähdäkseen kansanjoukon yli, mitä nyt seurasi myötäväksi. Mutta vaikka häntä vaivasivatkin matamin pyytämättömät kertomukset muiden ihmisten läsnä ollessa, niin olivat ne kuitenkin niin jo alkaneet huvittaa häntä, että hän niitä toisella korvalla kuunteli, vaikkei ollut kuulevinaan.

— Ei, mutta kuulkaahan, herra. Mitä te katsotte, jatkoi paksu matami, — ei siellä myöä mitään, joka ansaitsee kurkistamista. Enkä minä mitään pahaa puhu Jaatis-vainajasta, että minua hävetä tarvitsisi (herra joutui kokonaan hämille ja katsoi vihaisesti matamiin) — niin, hävetä tarvitsisi, sillä hän oli todellakin, niinkuin sanotaan, kunnan mies. Tässä kaupungissa hän oli syntynyt ja kasvanut, täällä hän alkoi kauppatoimensa ja rikastui ja kohosi sille kunnioituksen ja luottamuksen asteelle, jota hän kaikilta kansalaisilta niin runsaassa määrin nautti niin hyvin kauppa-asioissaan, kuin muissa yhteiskunnallisissa toimissa... Ai, joko ne alkavat liina-vaatteita myöä? Herra jesta! Vuottakaa! Suokaa anteeksi, hyvä herra, mutta kyllä minä tulen takaisin, kyllä minä tulen takaisin...

Ja matami tunkeutui jälleen pöydän luo.

Muuan kaupungin herra, joka huomasi vieraan herran hämmekin, meni hänen luokseen ja sanoi nauraen:

— Elkää panko pahaksi tuon matamin jaarituksia. Hän on tosin vähän hassahtava, vaikka kyllä hän sentään aina puheissaan totuudessa pysyy.

— Nyt menee puoli tusinaa hienoja lakanoita, — kuului neuvosmiehen ääni. Niistä on jo tarjottu viisitoista markkaa.

Alussa kuului matamikin viisin pennin lisäävän, mutta kun summa nousi korkeammalle, lakkasi hän huutamasta ja alkoi tehdä huomautuksiaan lähellä seisoville.

—... ja kolmekymmentä markkaa viisikymmentä penniä — kolmas kerta, huusi neuvosmies, pudotti vasaran ja antoi lakanakäärät pormestarille, joka ne oli huutanut.

— Eipä ne olleet sen väärtti, teki matami huomautuksensa, niin että kaikki kuulivat.

— Niin sanoo se, joka ei jaksaa huutaa, sanoi siihen neuvosmies tyyneästi.

Väen joukossa remahti naurua. Matami joutui hämille ja punastui korviaan myöten. Jotakin itsekseen jupisten, tunkeutui hän joukon läpi ovelle.

— Elkkää menkö pois, matami, puhui hänen jälkeensä neuvosmies, — kyllä väinkin te huutaa jaksatte.

— Jaksanpa hyvinkin, mutta mulla on täällä parempain ihmisten kanssa hauskeampi jutella, — tokaisi matami vastaukseksi ja sai vuoroonsa naurua herätetyksi.

Tuntematon herra kun kuuli tämän, kääntyi oitis puhuttelemaan sitä herraa, joka taannoin oli pyytänyt anteeksi matamin puolesta, saadakseen siten olla rauhassa matamilta. Mutta matami ei siitä välittänyt, vaan alkoi jatkaa juttuaan heille molemmille.

— Kassööri kyllä tuntee koko historian, puhui hän, — mutta tämä vieras herra ei sitä tunne. Vaan ei häntä haita repeteerata, varsinkin poikamiehille, jotka vielä eivät ole ehtineet avio-onnea maistaa. Mihinkäs minä jäinkään? Niin vainkin! Kaikki olisi ollut hyvä, ellei vain se Jaatis-parka olisi naimaan mennyt. Onnellisin mies hän olisi ollut mailmassa! Ja pitipäs vielä kuin tahallaan sen Kronqvistin patruunan tälle seudulle muuttaa. Tuli, osti kartanon, perusti paperitehtaan, rouva ja ainoa tytär vain vaunuissa ajelivat ja milloin minnekin matkustelivat. Oikein ruhtinaallisesti elivät! Kalaaseja ja tanssijaisia kotonaan pitivät, niin että pois tieltä! Tyttönsä tahtoivat rikkaalle naittaa, mutta mistäpä niitäkään vain niin ottamalla ottaa, näiltä seuduin varsinkin. Köyhempiä sulhasia kyllä löytyi, vain niistähän on tolkkua vähän. Ainoa rikas kaupungissa oli kauppias Jaatinen, mutta ensiksi hän oli kauppias ja toiseksi Jaatinen. Ettäkö Kronqvistin ryökynä kauppiaan rouvaksi rupeaisi ja lisäksi vielä tuollaisen moukkamaisen, suomalaisen sukunimen ottaisi? Mutta kun kovalle ottaa, niin kukkokin munii... Ai! Suokaa anteeksi! Vaan, nähkääs, niin se kuitenkin kävi. Paperitehdas ei ottanut oikein käydäkseen, rahaa siihen meni paljon, tuli vähän, kaikki oli ostettu ja rakennettu velaksi ja karhut kävivät lopuksi kiristämään omansa pois. Ainoa tyttö oli vielä jäljellä, mutta sekin oli jo tullut siihen ikään, jota vanhemmaksi naiset eivät koskaan käy. Joka vuosi hän vietti viidettäkolmatta syntymäpäiväänsä, mutta sulhasia ei vain kuulunut. Silloin ruvettiin Jaatista hyvänä pitämään. Olihan se Jaatiselle kunnia, kun siten vastaan otettiin muka rikkaan Kronqvistin hienossa talossa! Eiköpähän! Ja silloin oli Jaatinen tuhma. Kuinka kävikään, mutta hän otti ja nai Kronqvistin ryökynän. Ja se oli, niinkuin sanotaan, evenemangi meidän pikku-kaupungissa.

— Puoli tusinaa kahdenkymmenen neljän hengen pöytäliinoja, — mitä niistä tarjotaan? kuului neuvosmiehen ääni.

— Jaa, menkääpäs niitä katsomaan, niin saatte nähdä minkälaiset uhkeat myötäjäiset Jaatisen rouvalle annettiin. Vaikka voittepa te, hyvät herrat, uskoa minua, niitä näkemättäkin. Mutta kuulkaahan, — puhui matami kuiskaten, — meidän kesken sanottuna: Jaatisen rahoillapa ne ovat ostetutkin. Sillä eipä ollut monta viikkoa kulunut siitä päivästä, kuin Jaatinen oli nuoren rouvan taloonsa tuonut, niin jo alkoi hänen maksettavakseen oikein tulvimalla tulvia kaikellaisia rätinkejä jos mistä hyvästä. Eikä siinä kyllin. Apenkin kaikki velat ja velkakirjat, ne laitettiin vain Jaatisen niskoille. Kuinkas se semmoinen siivo vävy voisi sen sallia, että rakkaat apet ja anopit häpeälliseen konkurssitilaan pantaisiin ja koko komeus pakkohuutokaupalla myötäisiin. Eipä suinkaan. Jaatinen maksoi velat, otti kelvottomat tehtaot omalle nimelleen ja antoi vanhemmille vielä reissurahat päälliseksi. Ruotsiin ne lähtivät muun roskaväen joukkoon ja sieltä kai ne olivat tulleetkin, sharkongista päättäen. — Mutta mitäs tämä vieras herra oikeastaan on tullut täältä ostamaan, jos saan luvun kysyä? tokaisi matami yhtäkkiä.

— Enpä häntä tiedä itsekään. Muutoin vain katselemaan tulin. Mutta jos tämä flyygeli sattuisi helpeä menemään, niin ehkäpä sen huutaisin, vaikka tuskin siltä näyttää, että siihen asti tänäpäivänä ehditään, vastasi herra.

— Matami tarkasteli herraa rikkiviisaasti ja tutkivasti nenän kärjessä riippuvien pyöreiden rilliensä lävitse koko sen ajan, kuin herra vastasi. Sitte hän taas puhkesi puhumaan:

— M-hhh! Jassoo! Vai niin! Jaa-hah! Siihenkin instrumenttiin sitä Jaatis-vainajalta meni koko kolme tuhatta markkaa, vaikka kolikot kauppiaan kukkarossa jo hyvin tiukalla olivat. Mutta Jaatisen rouva sen tahtoi, — sillä eihän hänen olisi käynyt olla huonompi tohtorinnaakaan, jolla semmoinen oli, — ja

Jaatisen täytyi se ostaa, niinkuin sanotaan, skandaalia välttääkseen. Sillä, meidän kesken sanottuna, olisi rouva kyennyt sitäkin tekemään: olisipa, vain ottanut ja karannut, kukatiesi Ruotsiin, kukatiesi Ameriikkaankin. Ja oivallisen koneen hän sai, mutta ei sillä hyvä: se oli uudistettava ja sitä varten pantiin toimeen loppiaisena — siitä on jo kolmas vuosi kulumassa — mitä komeimmat tanssijaiset, joiden vertaisia ennen tuskin lienee nähtykään tässä meidän pikkuisessa kunnan kaupungissamme. Tässä salissa juuri sitä tanssittiin niin, että lattia oli sen jälkeen uudestaan maalattava. Ja tyytyväiseltä hän oli näyttänyt, tuo hiljainen, kelpo Jaatinen, vaikka silloin oli ensimmäisen velkansa ottanut ja haikealla mielin nimensä vekseliin piirtänyt. Tehtaan ja muun hyvän, mitkä hän oli apeitaan perinyt velkojen kanssa, oli hänen jo ennen täytyntä hypoteekkiyhdistykseen pantata ja kun sitte rouva kerran oli pannut mäenlaskun alkuun, niin jo sitä aljettiin luisua alaspäin oikein huimaavaa vauhtia. Koetapa siinä sitte seisattua, niin olet mies, semminkin kun sattuu iljanne olemaan! Ja mitä taas sisälliseen perhe-elämään tulee, niin älkää siitä mitään kysykö, sillä mitä kaikkea avioliiton kulissien takana tapahtuu, sen tiedän ainoastaan minä ja sinä ja taivaan Herra, eikä kukaan muu. Tietystikään ei siellä huvinäytelmiä näytelty, vaan murhenäytelmiä vissistikin, niinkuin meidän emansipeeratulla aikakaudellamme ainakin...

— Mitäs se Masalinin matami täällä selittää, — sanoi telegraafiaseman päällikkö, tullen tervehtimään kassööriä, joka vielä seisoi siinä vieraan herran kera ja kuunteli matamin pakinoita. Siellä matamia kaivataan hienoja liinavaatteita huutamaan. Vai eivätkö ne matamin välikauppoihin passaakaan?

— Enkä minä noita viitsi... Jo minä ne olen kaikki katsellut ja tarkastellut. Huutakoot muut, kun haluavat.

— Varmaankin se matami jotakin hauskaa kertoo, koska näin on huutokaupan suhteen laimistunut — suottailli telegraafiaseman päällikkö.

— Hauska mikä hauska! Vaan muutoinpa se Jaatis-vainajan surullinen juttu kaupungissamme unhotuksiin joutuisi, ell'en minä...

—... sitä vireillä pitäisi, liitti kassööri. — Se on vissi se! — Ja herrat nauroivat yhdessä.

— Jaa, mutta ei siinä naurupaikka ollut Jaatisella, — jatkoi taas matami, kerran vauhtiin päästyänsä, — kun omat varat kaikki olivat menneet ja täytyi ruveta velaksi elämään. Ja jospa häntä sitte olisi siivosti eletty, mutta tässähän talossa oli joka päivä, niinkuin viimeinen. Vaan en minä siitä Jaatista syytä, en Jumala varjelkoon! Onnettomuudessaankin hän oli oikea karitsa ja kantoi ristiään Golgathalle nöyrästi, niin kauan kuin voimat kestivät. Mutta eihän hänelläkään ollut muuta, kuin ihmisen voimat.

— Eiköhän matami vain lie ollut Jaatiseen rakastunut, koska näin kauniita jälkipuheita hänestä pitää, nauroi kassööri.

— Jaa, olisipa hän kyllä paremman kohtalon ansainnut. Vai eikö herroissa löydy säälin tunnetta ollenkaan? Eikäpä taida herrat ymmärtää, mitä se merkitsee, kun rehellinen mies, joka hi'ellä ja vaivalla on omaisuutensa koonnut, näkee olennon, jolle hän on rakkautensa ja elämänsä uhrannut, — näkee, sanon minä, sen olennon laskevan tuon samaisen omaisuuden menemään, niinkuin Mähösen viinat pitkin Kuittisen kujia? Jaahah! Eipä taida herrat sitä ymmärtää? Eikäpä sitäkään, millekä se epätoivo maistuu tuosta samasta rehellisestä miehestä, joka melkein kaiken aineellisen omaisuutensa on kadottanut, kun hän näkee myöskin hyvän maineensa ja yhteiskunnallisen luottamuksensa turmion partaalle joutuneen? Siinä ei ole enää kumma, jos voimat tielle uupuvat ja mies vaipuu ristinsä alle, ennenkuin ristiinnaulittavaksi ehtii. Ja jos sen taas kuka kestää, niin sillä on omatunto tyysti paatunut tahi on hän, niinkuin sanotaan, mies ilman sydäntä. Mutta sitä ei ollut Jaatinen ja senpä tähden ei hän kestänytkään, vaan otti ja kuoli ennen aikojaan...

— No, jopas nyt matami on saarnaamaan äitynyt ja vielä vanhaa, tunnettua historiaa lisäksi, — keskeytti telegraafiaseman päällikkö. Eihän hyvä pappi koskaan samaa saarnaa kahdesti saarnaa.

— Jaa, niin se on. Mutta hyvän saarnan voi kyllä monestikin kuulla. Meidän kaupungin herrat kyllä tietävät, mutta tämä vieras ei tiedä varmaakaan, minkälainen sen Jaatis-vainajan loppu oikeastaan oli. Mutta ansaitsee se kuitenkin mainitsemista. Tulkaahan nyt vain tänne, niin minä selitän.

Ja matami sai kun saikin herrat nauraen mukanaan salista oikealle olevaan huoneeseen.

— Tämä nähkääs, oli Jaatis-vainajan työhuone eli, niinkuin sanotaan, kabinetti, — jatkoi matami, kun olivat huoneeseen astuneet, — ja tuossa ikkunoiden välissä seisoo vieläkin hänen kirjoituspöytänsä. Siitä on nyt viheriäinen verba otettu pois, sillä se oli verestä pilaantunut, — ja nähkääs, tuossa on puussa vielä veripilkujakin jäljellä, joita ei ole saatu oikein lähtemään pois pesemälläkään. Tässä, näet, hän istui pöytänsä ääressä eräänä iltana myöhään yöhön saakka, istui, edessään kaikki kauppakirjat ja tilit, joita hän tutki ja tarkasteli. Silloin oli hänen koetuksensa malja jo paisunut reunojensa yli: pääsyä ei missään; minne vain silmänsä loi, sieltä näytti hänelle kadotus mustaa kitaansa. Ja ehkä aineellinen

häviö ei vielä olisi häntä niin kovin masentanut, mutta tuo "mitä ihmiset sanovat", se, niinkuin sanotaan, yleinen mielipide ja myöskin hänen oma tietoisuutensa siitä, että hän oli ansaitsematta kuiluun vajonnut, se se hänestä vihdoinkin viimein lopun teki. Sillä hän oli niin herkkätuntoinen mies, jommoisia meidän aikaan enää harvassa tavataan, jos ollenkaan. Jaahah! Niin! Ja jospa hänellä edes olisi ollut joku likeinen, jonka puoleen hän olisi kääntyä voinut henkistä taakkaa huojuksensa ja joka hyvällä sanalla ja myötätuntoisuudella olisi hänen kohtaloonsa osaa ottanut, niin ehkä hän silloinkin vielä olisi pystyssä pysynyt. Mutta ajatelkaahan, ei ketään, ei niin ketään! Ja kummako sitte, että se semmoinen juttu tapahtua saattoi?! — Niin, tässä hän istui, juuri tässä pöydän ääressä, — palovartia oli kadunkulmassa juuri huutanut "kello on yksi lyönyt" ja kummeksunut, että mitähän Jaatisen huoneessa näin myöhään kyntteli palamassa tekee, kun hän kuuli pamauksen. Talossa tietysti herättiin ja kun astuttiin huoneeseen, — Welin, se palovartija oli myös tullut sisään ja se tämän on mulle kertonutkin, — niin tässä makasi Jaatinen pöytänsä ääressä, vasen käsivarsi avattujen tilikirjojen ja pää lepäämässä käsivarren päällä. Oikeassa ohimossa oli pieni reikä, josta hiljaa pulppusi lämmin veri, ja revolveri oli hervautuneesta oikeasta kädestä pudonnut lattialle. Jaahah! Niin se oli...

—... ja viisikymmentä markkaa 12 penniä — kolmas kerta, — kuului neuvosmiehen ääni salista ja sitä seuraava vasaran paukahdus.

— No, ja mennään saliin nyt katsomaan, mistä hinnasta ne Jaatis-vainajan tavarat myödään, jotka, niinkuin sanotaan, loistavaan konkurssiin joutuivat, jatkoi matami. Kohta kai se rouvan silkki-garderoobi vasaran alle pannaan, niin saatte nähdä, miltä se näyttää. Vaan eipä minun ole sääli sitä, enemmän kuin itse rouvaakaan, joka joutaisi vaikka järveen, että edes tuo Jaatisen pikku poika hänen kelvottomista kynsistään pääsisi ja ihmisellisen kasvatuksen saisi jonkun hyväsydämisen miehen luona. Jumala häntä varjelkoon aikoinaan semmoista vaimoa saamasta, kuin hänen mammansa on! Jaahah! Se on vissi se!

Pietarissa 1890.

JUHANNUSKOIVU

Kevät oli tullut ihana ja lämmin. Kolmea viikkoa aikaisemmin, kuin tavallisesti, oli se suloisen immen hahmossa, soipean tuulosen siivillä, kiitänyt Italian uhkeilta mailta, yli Saksan vuorien, vainioiden, Itämeren äkäisten aaltojen poikki, Suomen synkille saloille. Hienolla henkäyksellään oli se puhaltanut pilvet taivaalta, kutsunut kultaisen auringon avukseen päivät pitkään paistaa lekottamaan syvästä siinnostaan ja sulattamaan järvistä jään, kunnailta kylmät kinokset. Povessaan oli se mukansa tuonnut tuhansia tuoksuvia kauniita kukkia, joita se auliilla kädellä karisteli niittyjen nurmikoille, vihannoille vaaroille, ja saatossaan oli siliä ollut lukematon lintulauma, jonka se laski lehtoihin ja metsiin heränneessä luonnossa laulajaisia pitämään ihmislasten iloksi.

Kuusikossa kukkui käki ja tuolla tyvenen järven laitehilla lavertelivat kertut kilvan koivikossa. Kuusien latvat olivat ottaneet vienomman vihreän värin ja valkearintaiset koivut olivat pukeutuneet nuoreen neitseelliseen pukuun, muhkeiksi morsiamiksi korkeille huojuville hongille. Kauniina kuvasteli viettävä vuori kiharaa metsäistä kuvettansa lahden kirkkaassa pinnassa, jonka ainoastaan kalat molskahdellen siellä täällä saivat rikkoutumaan. Läpikuultavana näkyi syvällä Ahdin vilpoinen linna, permantonaan pilvetön, sininen taivas.

Siellä lahden pohjukassa, mäen rinteellä, se seisoi, juhannuskoivu. Suorana, solakkana, kuin kauniskasvuinen, seitsentoista-vuotinen neiti, seisoi se, levitellen sopusuhtaisesta kasvaneita oksiansa ja ihaellen tuorreelle tuoksuvaan vehreää pukuansa. Elämästä se iloitsi sekin ja kuunteli tyytyväisenä kuinka peipposet visertelivät, hauskasti hypellen sen nuorilla, notkeilla oksilla. Koskaan vielä ei valtamaantien sakea tomu ollut päässyt tahraamaan sen mehevää lehvää eikä koskaan vielä mikään vallaton poika ollut haavoittanut sen nuorta, viatonta sydäntä, turmellut sen puhdasta kaunista kuorta.

Oli juhannusaaton aamu. Mahtavana oli päivän kehä kultaisesta kehdestänsä vyörynyt ylös tummansiniselle taivaalle, sirotellen säkenöiviä säteitensä koivunkin juhlapuvulle. Järven pinta oli tyyni; paikoittain röyhelteli sitä vain hiljaa leuto aamutuuli sekä sorsa, joka, ensin loivasti lentäen, kohinalla laskeutui kylpemään avaraansa ammeeseensa...

Pappilan rannassa lyö renki tapin tapinreikään, viskaa takkinsa kirveen päälle veneen kokkaan, työntää veneen vesille ja käypi takatuhdolle soutamaan. Reippaasti kohoavat aivot, narahtavat hieman, vene hytkähtää niiden painuessa pursuavaan veteen ja nopeasti kiittää se, jättäen järven pinnalle pitkän

jäljen. Lahden pohjukkaan pyrkii soutaja, vilkaisee toisinaan taaksensa ja laskee vihdoin kolisten kivikolle rannalle, lähettäen tullessaan pari, kolme hyökkäystä korkealle kuivalle. Veneensä hän vetää puoliväliin maalle, nakkaa kirveen olalleen ja astuu metsään, tarkastellen nuoria koivuja tyvestä latvaan ja joka taholta...

Henkeään pidättäen, piiloittuen paksun petäjän taakse, seisoo kaunis koivu ja kuulee kauhistuen, kuinka siellä täällä metsässä kajahtaa pari kirveen iskua, räiskähdyks, ja hänen nuoret siskonsa kaatuvat sääliittömän pyövelin eteen. Lintuset pyrähtävät pelästyen lentoon, surkeasti piipattaen. Pelosta alkaa koivukin väristä, räpyttelee lehtiään, tahtoo puhjeta rukoilevaan huminaan, vaan vaikennee jälleen, ett'ei vain tulisi huomatuksi. Mutta kaukaa onkin kirvesmies jo hänet huomannut, rientää iloiten hänen luokseen ja huutaa:

— Mikä ihmeen kaunis koivu! — Painaa koivua rintaan vasemmalla kädellään ja kohottaa kiiltävän kirveensä.

Tainnoksissa, oksat yhtäänne riippumassa, odottaa onneton katalaa iskua. Mutta samassa kuuluvat suloiset sanat:

— Sääli on kuitenkin hakata se poikki!

Tästä rohkaistuneena ja nähden miehen astuvan loitommalle ihailemaan häntä, alkaa koivu hiljaisen kuiskeen, jonka tuulonen huokauksena kantaa puusta puuhun läpi ihanan, jyhlän metsän:

"Thminen! Kuinka hennot sinä riistää meiltä nuoren elämämme, jonka Jumala on iloksi antanut meille itsellemme, iloksi Hänen laulajillensa, jotka täydestä sydämestänsä meidän oksillamme Hänen kunniatansa ylistävät!? Suo meidän kasvaa luonnon kaunistukseksi, suo meidän kasvaa suuriksi, niin suomme sinulle suojan päivän polttavilta säteiltä. Sitte, kun olemme elämän ilosta nauttineet, ota meidät tarpeihisi. Silloinkin suomme sinulle suojaa sekä hellettä että vilua vastaan, kun rakennuksiisi meidät käytät. Vaan turhaan älä meiltä elämää riistä niin kauan kuin nuoria vielä olemme..."

— Ei, pappilan kuistin eteen se pitää ottaa! kuulee silloin koivu yht'äkkiä tuomionsa, näkee kirveen pari kertaa välähtävän ja kaatuu maahan...

Verkalleen soljuu vene pappilan rantaa kohti. Kokassa makaavat koivut, oksat nuukuksissa, toiset veneen laidan ulkopuolella viiltäen vettä. Rannassa heitetään ne jo maahan toinen toisensa päälle ja vedetään, latvat maata laahaten, pappilan pihaan.

Päivällisen jälkeen ottaa renki rautakangen ja lyö jysähtäen maahan kuoppia kuistin eteen. Siihen pannaan kaunis koivukin nauttaansa. Nytkös se on kunniaan päässyt, ryöstänyt arvon noilta ikivanhoilta riippukoivuiltakin, jotka pappilan pihamaata siimestävät. Kunniavahtia se siinä pitää, muiden samallaisten kovan onnen lapsien joukossa, kirkkomiehille, jotka käyvät asialla rovastin kansliassa tahi ruustinnan pakeilla, vaikka sen olemisesta tuskin välittivät muut, kuin pappilan lapset, jotka riipivät siitä lehtiä hyppysissään nutistaakseen ja maahan heittääkseen. Näkeepä se, kuinka siitä, pappilan rantaan suurella kirkkoveneellä tulleet, etäiset vesikansan emännät pyhätamineissaan totisina kantavat huiveissaan ruustinnalle tuomisiksi tuoresta rieskaa, piirakoita ja lehikäisiä sekä tuohisissa makeita punaisen hohtavia mansikoita. Näkeepä se, kuinka siitä toinen toisensa perästä hyssytellen kastettavaksi viedään inisevä lapsi, kuinka tuleva puusniekka kuulutuksen otossa käypi, kuinka morsiamet hunnuissaan, seppelissään vihille menevät ja kuinka vakava leski astuu vastakuollutta vaimoansa ilmoittamaan. Mutta siinä sen ilo...

Pari päivää kuluu. Koivun lehdet alkavat kuihtua, kellastua. Tuuli niitä rapisuttaa ja tempoo, tulee sade, paiskaa ne maahan, koko puu vääntyy vinoon kuopassaan.

— Mitä nuokaan tuossa enää tekevät roskaamassa ja vetelehtimässä.
Pois ne pitää heittää!

Ja renki vetää koivut halkoliiterin luo. Pehtorin vaimo taittaa vielä pari vitsaa ja antaa pienelle Matille pikkuisen "koivurieskaa", jott'ei toiste enää menisi laiturille leikkimään ja puhdasta kolttuaan kastelemaan. Mutta sitte ne makaavat siinä liiterin seinustalla räystäään alla, kunnes renki armosta lyö ne poikki muiden polttopuiden joukkoon.

Pietarissa 1890.

Erään pienen leikkauksen tähden jouduin kerran olemaan Helsingin klinikan ulkotautien osastossa muutaman päivän. Aika oli kesäinen, kesäkuun loppupuoli taisi ollakin. Minulle oli määrätty päivä, jolloin leikkauksen piti tapahtua, ja kello kahdentoista aikaan sinä päivänä oli minun saavuttava sairaalaan. Koska vamma, jonka tähden leikkaus oli tehtävä, ei minua suuresti rasittanut, lähdin sinne yksin, vieläpä jotenkin hilpeällä mielellä, vaikka tiesinkin, että olin kloroformilla nukutettava, josta saattoi olla suurempi vaara, kuin itse leikkauksesta, varsinkin siitä syystä, että aina olen luullut itselläni olevan sydämen vian. Mutta sillä kertaa sattui minulla vielä olemaan toinenkin sydämen vika, joka hyvin mielellään olisi joutanut tulla kloroformilla vaikka ainiaaksi nukutetuksi: minä, näet, olin "mahdottomasti" rakastunut. Ja mahdottomuus, sanan oikeassa merkityksessä, oli siinä, että minä parast'aikaa olin tenttaamipuuhiissa, enkä niinmuodoin voinut vielä aivan kohta toivoa saavani omaa leipääni ja siitä syystä myöskään omistusoikeutta tuon "mahdottoman" rakkauteni esineeseen. Sitä paitsi oli minun, varaton mies kun olin, pitänyt lukea osaksi velaksikin, jota minulle silloin oli ehtinyt karttua noin parin tuhannen markan paikoille. Tämä summa oli kuitenkin turvattu kolmentuhannen markan henkivakuutuksella, joten siis siinä suhteessa ei olisi vaaraa ollut, vaikka olisin kuollutkin. Läheisiä sukulaisia ei minulla ollut.

Säntillinen mies kun voin kehua aina kaikissa asioissa olleeni, en tahtonut silloinkaan nousta leikkauspöydälle jättämättä jonkinlaista "asiapaperia" jälkeeni. Ja tunnustaa täytyy, koska sen jo melkein näkee tunnustamattakin, että tämä teko sitä paitsi ja osaksi oli senkin ajatuksen vaikuttama, joka kuitenkin ikäänkuin väkisin tahtoi tunkeutua aivoista esille, että "mitäs jos minä nyt todella kuolenkin?" Olipa nyt sitte kumpainen tahansa näistä vaikuttimista mahtavampi, mutta niin minä tein, että ensin otin ja kirjoitin rakastetulleni kirjeen, jonka, suljettuna ja asianomaisella osotteella varustettuna, jätin pöytälaatikkooni, jotta se, jonkun hyvän ihmisen toimesta, kuolemani jälkeen lähetettäisiin määräpaikkaansa. Kun jo olen sanonut, että sairaalaan mennessänikin ylipäänsä olin hyvällä tuulella, niin on minun lisättävä, etten tuota kirjettäniäkään kirjoittaessa kovin hentomielinen ollut, johon syynä oli se, että varmaan tiesin "hänen" minua kovin rakastavan ja tulevan minua hirveästi suremaan, jos kuolisin. Tosinhan minäkin "häntä" paljon rakastin, mutta hänhän oikeastaan olisi kadottanut minun enkä minä häntä, ja se teki minulle hyvää, kun tiesin, että joku minuakin kaipaisi. Tätä toinen sanoisi suurimmaksi itsekkäisyydeksi, vaan toinen nimittäisi sitä uhraavaisuudeksi, joksi sitä tavallaan kyllä voisi tulkitakin, mutta ainoastaan "tavallaan". Mainitsinpa kirjeessäni, ettei "hänen" pitäisi minua surra ollenkaan, sillä vähäkös niitä oli parempia, kuin minä, jotka ansaitsisivat saada "hänen" paljoa paremmin, kuin minä ja jotka voisivat tehdä "hänen" onnelliseksi elämässä, eivätkä onnettomaksi, niinkuin ehkä minä tekisin "hänet" enemmän eloon jäämällä, kuin nyt mahdollisella kuolemallani. — Toiseksi kirjoitin paperilipulle kaikki velkani; saamisia ei minulla ollut mitään. Pari kirjaa olin lainannut eräälle toverille, vaan niitä en toivonut koskaan takaisin saavani. Semmoinenhan kirjainainain kohtalo tapaa olla. Kolmanneksi kirjoitin "jäähvääsrunon mailmalle" (siihen aikaan kirjoittelin vielä runojakin), mutta onneksi itselleni jäin minä eloon, ja onneksi mailmalle joutui runoni pätsiin. Näin varokeinoni toimitettuani, otin sitte Horatiuksen mukaani, siltä varalta, että jäisin eloon ja minun täytyisi muutama päivä loikoa ikävässä sairaalassa. Sitenhän, näet, ei kiireeseen tenttaamiaikaan päivätkään hukkaan menisi.

Tultuani sitte klinikkaan, olikin jo kohta minun vuoroni astua leikkaussaliin. Keskellä huonetta, jossa siellä täällä parveili nuoria lääketieteen kandidaatteja, seisoj leikkauspöytä, jonka päälle kiipesin, riisuttuani paitaan saakka vaatteet yltäni. Kaunis, mustapartainen, pitkäkasvuinen professori astui pöydän luo ja alkoi pitää taudistani luentoa ympärilleni ryhmittyneille kandidaateille. Sen lopetettuaan käski hän antamaan minulle kloroformia.

Jos minulla olisi ollut mitäkään aavistusta kloroformeerauksesta, niin tuskinpa olisin koko asiaan suostunutkaan. Ajatelkaapa, että joku tahtoo teitä tukehduuttaa, että silmissä alkaa koko mailma musteta ja kaikki huimasti pyöriä ympäri, että jokaisessa raajan päässä, joka veripisarassa alkaa tuntua ikäänkuin neulalla pistäisi, mikä tunne sitte turruttaen leviää koko ruumiiseen, ja että sydän ja kaikki valtasuonet ja ohimot jyskyttävät, kuin tykillä ehtimiseen ampuisi, ja tämä pauke käy yhä taajemmaksi, jotta lopulta tuskin enää ehtii seurata näiden paukausten lukuakaan, niin saatte vain pienen käsityksen siitä, sillä koko se tuska ja ahdistus jääpi kokonaan aavistamattakin, mitkä tajunta kärsii, ennenkuin sekin muutaman minuutin kuluttua, ikäänkuin katkaisemalla ja kipinän tavoin yhtäkkiä sammuu — ja ihminen ei tiedä tästä mailmasta eikä toisestakaan niin mitään. Mutta toisinaan sattuu, että joku aistin itse nukkumisen aikanakin silloin tällöin toimii, ja niin oli kuulon laita minunkin kloroformeerattuna ollessa. Ennenkuin olin oikein vielä nukkunutkaan ja tuskissani huusin toiseen huoneeseen mennyttä professoria avuksi, niin kuulin hänen tullessaan kysyvän: "kuinka monta lyöntiä tekee valtasuoni?" — "Sata kaksi kymmentä viisi", oli vastaus. — "Nyt se loppui", kuulin sitte erään äänen. — "Mikä loppui", tulikin ajatelleeksi; "elämänikö? Se ei ole totta", tahdoin vastata, "sillä minä elän vielä", Mutta tätä en jaksanut sanoa. Kuulin vain toisen äänen, joka sanoi: "tuokaa sitte pian kloroformia lisää!" Kloroformi siis oli kesken loppunutkin. Mutta uskokaa pois: se kuuluu kamalalta tuo "nyt se loppui", kun sen kuulee kuoleva itse. Ja ikäänkuin kiitokseksi jostakin olin kuulevinani vielä viimeiseksi professorin sanat: "Bravo herra V—lle!" Minä olin nukkunut. Vaan mitä tuo huudahdus oikein tarkoitti, siitä en saanut

koskaan selkoa. Ennenkuin minut nukutettiin, oli sydäntäni kuulusteltu ja olikin siinä se vika, että toisessa äänessä kuului pieni suhahdus. Lieneeköhän tuo "bravo" siis tarkoittanut sitä, että, sydän näin viallisena, suostuin tuohon hirveään kloroformeeraukseen. Tosin kuulin sitte itse leikkauksenkin kestäessä professorin selittävän yhtä ja toista, vaan kaikki oli niin himmeätä, etten sitä oikein muista eikäpä siinä taitanut ollakaan mitään vastausta tälle minun arvelulleni.

Oli sitte kulunut noin neljännes tuntia, kun minä heräsin. Minä olin ylenantanut kerran, niin alkoi silmissäni hämärtyä, — näköaistin palasi toimintaansa. Sitte annoin ylen toistamiseen ja huomasin olevani istuallani leikkauspöydällä. Kaikki muut kandidaatit olivat salista poissa, paitsi assistentti, joka lopetteli sitomista. Tuntui niin kummalliselta, pää oli raskas, kuin aika juomingin seuraavana päivänä, mutta siltä oli mieli iloinen eikä ollenkaan niinkuin oikeassa kohmelossa tapaa olla. Minä puhuttelin leikillisesti nuorta lääkäriä ja tyytyväisenä ihmettelin lääketieteen taitoa, sillä en ollut tuntenut kipua pikkuistakaan.

Sen jälkeen minut talutettiin siihen huoneeseen, johon minulle oli vuode valmistettu. Minä kävin kohta maata ja nukuin kohmelooni niin sikeästi, että heräsin vasta iltapuoleen kuuden tienoilla kovaan nälkään, sillä en ollut koko päivänä syönyt mitään. Aamulla olin juonut vain pari lasia maitoa ja senpä sanottiin tuon ylenantamisen vaikuttaneen.

Huoneessa, jossa makasin, oli kaikkiaan kolme vuodetta. Sillä seinustalla, jossa minun vuoteeni seiso, ja jotenkin likellä sitä, oli toinen, joka huoneeseen tullessani ja nyt herätessänikin oli tyhjä. Vastakkaisella seinällä oli yksinään kolmas vuode, joka myöskin, ensin sinne tullessani, oli tyhjä ollut, vaan jossa nyt, herätessäni, makasi ähkien muudan nuori mies. Toisen ikkunan edessä olevan pöydän ääressä, sen tyhjän sängyn toisella puolella, istui noin kuuden-, kahdeksantoista vuoden vanha poika, puettuna sairashuoneen pitkään sarkatakkiin. Hän istui selin minuun päin, jonka vuoksi en hänen kasvojansa voinut nähdä, mutta sen vain saatoin takaakin päin erottaa, että hänen kasvonsa olivat nenän kohdalta sidotut siteellä, joka oli korvien yläpuolella tappuraisen tukan päälle kiinni solmittu. Jo leikkaussalissa, pöydälle noustessani, olin vilaukselta saman pojan kandidaattien joukosta hoksannut, vaikk'en hänen ulkomuotoansa tarkastaa ehtinyt, vaan mitä hän siellä teki, sitä en silloin voinut arvata. Perästäpäin sitte kuulin, että hänellä kasvoissa oli "*lupus*", että hän kauan oli sen tähden ollut sairaalassa (hän oli ennen suutarin opissa ollut) ja että häntä sillä välin käytettiin siellä instrumenttien hoitamiseen, jotka hänen sanottiin jo oppineen tuntemaan paremmin, kuin monet kandidaatit itse. Itse terveenä ollessaan oli hän aina joka leikkauksessa läsnä ja silloin oli hänen toimensa antaa instrumentit leikkaajalle hänen vaadintansa mukaan. Siinä selitys, miksi hänkin, minua leikattaessa, oli "muiden tohtorien" joukossa ollut.

Vähän myöhemmin illalla tuotiin sitte kullekin illallinen. Minä söin vuoteessani jokseenkin hyvällä ruokahalulla, mitä minulle tarjottimella kannettiin. Vastakkaisella seinustalla olevassa sängyssä makaava nuori mies joi vain vähän maitoa, mutta tuo poika iski ahnaasti kiinni annokseensa, vaikka hän ruo'asta itseksensä mutisikin, että "se on parantumaton, kun lasaretin aamiainen". Ylipäänsä oli hänellä tapana moittia kaikkia ruokia ja sen hän teki hyvin totisena, mutta usein niin koomillisilla sanoilla, että minun niille täytyi itsekseni nauraa. Niinpä hän sinä iltana juustopalastansa syödessään sanoi: "Kah, kun taas ovat ihan reikäistä juustoa antaneet, niinkuin maha, muka, tyhjästä täyteen tulisi". Ja seuraavana päivänä päivälliselle ruvetessaan, kääntyi hän hoitajattaremme puoleen, joka ruo'an sisään toi, sanoen: "Eikös teillä sitte muuta olekaan antaa, kuin tuota kuollutta kalaa vain?" — "Milloinkas se Ville sitte on ruvennut eläviä kaloja syömään?" kysyi siihen hoitajatar ja katsoi minuun nauraen. — "Pedothan ne vain haaskoja syövät", vastasi Ville nenäänsä honisten.

Kun olin päivällä jo niin monta tuntia maannut, en ensimmäisenä yönä voinut ollenkaan hyvin nukkua. Sitä paitsi vaikutti tähän unettomuuteen se omituinen ympärystäkin, jossa olin ensimmäistä kertaa ja toverinikin minua tavallaan häiritsivät. Ville kuorsasi kovasti siteen alla olevaan nenäänsä ja näinpä hänen kerran yön hämärässä istuvan vuoteessaan ja, otettuaan siteen pois, sublimaattilla kasvojansa kastelevan. Kolmas mies taas ähki kipuansa ja tarvitsi yön kuluessa monta kertaa hoitajattaren apua. Hoitajattaresta mainittakoon, että hän oli noin kolmen kymmenen vanha ihminen, hyvin reipas eikä ollenkaan ruma.

Seuraavana aamuna heräsin jo jotenkin varhain, nousin ylös ja menin ikkunan luo istumaan. Aurinko paistoi lämpimästi pilvettömältä taivaalta ja hiljainen tuuli heilutteli ikkunain edessä puistossa kasvavia kauniita koivuja. Minä otin Horatiuksen käteeni ja aloin lukea:

Eheu fugaces, Postume, Postume, labuntur anni...

Lu'in sitte tarkkaan muutamia odeja, siksi kuin professori seurueineen alkoi käydä kiertokulkuaan sairaiden luona ja saapui meidänkin huoneeseemme.

Villestä ei professori välittänyt ollenkaan ja minun siteeni käski hän vielä jättää päiväksi paikoilleen, mutta tuota kolmatta miestä tarkasti hän huolellisesti. Tähän tarkastukseen otin osaa minäkin, niin

paljon kuin se oli mahdollista.

Tämä oli vielä aivan nuori mies, jonka pienet viikset olivat vasta alulla. Hänen tukkansa oli hyvin tuuhea ja hiukan kihara, hänen kasvonsa olivat verevät, vaikka ne sillä kertaa näyttivät hieman kalpeilta. Hän nostettiin istualleen vuoteesensa ja kun väljä paita riisuttiin hänen yltänsä ja ristiin molempien olkapäiden yli ja ruumiin ympäri sidotut siteet, jotka paikottain olivat verisiksi käyneet, päästettiin auki, niin näin hänen selässään, hiukan oikealle selkäpiistä, yli tuuman pituisen ammoittavan haavan, josta arvasin, että häntä oli puukolla haavoitettu. Kun sitte kuulin eräältä kandidaatilta, että mies oli Pohjolainen, joksi häntä jo hänen ulkomuodostansakin olisi voinut sanoa, niin pidin melkein varmana, että hän oli tappelussa haavansa saanut. "Oho!" arvelin minä, "onpas minulle nyt puukkojunkkari toveriksi osunut!"

Sillä aikaa, kun professori sitte karboolipulverisaattorin ruiskuttaessa haavaa tutki, ei Pohjolainen valittanut ollenkaan, vaikka hampaiden kitinä todistikin, että hän tunsu kovaakin kipua ja kova mahto kipu ollakin, sillä kuulin haavan olevan syvän, jopa keuhkoonkin saakka ulottuvan. Tämän todisti sekin, että hänen oli vaikea hengittää; henki ikäänkuin katkesi kipeästi joka kerta, kun hän huokui ja katkonaisesti hän siitä syystä puhuikin. Mutta muutoin oli hänkin jotensakin hyvällä tuulella, jopa kysyi professorilta, milloin pääsisi pois. "Ehkä parin viikon kuluttua", luvattiin hänelle hymyillen.

Kun lääkärit olivat menneet pois, kävin minä taas Horatiukseeni käsiksi ja Pohjolainen kääntyi kyljellensä, silmin minuun päin. Silloin tällöin luodessani silmäni kirjasta häneen, näin että hän minua koko ajan katseli. Toisinaan, häneen katsahtaessani, näytti niinkuin hänen olisi tehnyt mieli ruveta puhelemaan kanssani, mutta kun minä heti taas kävin lukemaan, niin ei hän uskaltanutkaan alkaa. Vaan kun minä sitte huo'ahdin lu'ustani ja nousin ylös kävelemään edestakaisin huoneessa, niin käänsi hän päänsä minuun päin ja kysyi:

— Olettekos te, herra, jo kauan täällä ollut?

— Vasta eilen minäkin tulin ja juuri ennen teitä, vastasin minä.

— Vai niin! Minä luulin, että olette jo kauan täällä ollut, koska nyt jo jaloillanne olette, jatkoi toinen.

— En. Eilisestä vain.

Minä siihen vaikenin ja hetkinen kului äänettömyyteen. Minä hiukan ikäänkuin tahdoin välttää puhelua "puukkojunkkarin" kanssa.

— Onkos teitä, herra, leikattu? — kysyi toinen jälleen.

— On kyllä.

— Sitähän minäkin, kun noin siteissä olette. Mutta pianpa olette ylös päässyt.

— Minun tautini ei niin vaarallista ole, sanoin minä jotakin sanoakseni.

— Älkää panko pahaksi, jos kysyn: mutta mikäs teitä oikein vaivaa?

En minä pahaksi pannutkaan, vaan kerroin hänelle tautini laadun sekä leikkauksen, josta en sanonut mitään kipua tunteneeni, koska olin kloroformilla nukutettu.

— Tarjosivathan ne sitä minullekin, vaan en minä siitä huolinut, tokaisi siihen Pohjolainen.

— No, eikös käynyt kovin kipeältä? kysyin silloin minä vuurooni.

— Aina vähän, kun keuhkoon saakka kopeloivat, mutta jaksaaahan tuon toki mies kärsiä, jatkoi toinen.

Minä en epäillyt hänen sanojansa, sillä olinhan tänään sen omilla silmilläni nähnyt. Ihmettelin vain nuoren miehen miehuutta.

— Näittehän te, herra, haavan selässäni? alkoi taaskin Pohjolainen, vaikka en hänen edellisiin sanoihinsa sanonut mitään. Hän näkyi ikäänkuin itse tällä tahtovan, että kyselisin häneltä vammastansa.

— Näin, vastasin minä. — Puukolla kai se oli... kysyin sen jälkeen.

— Puukolla... Näkyi ikäänkuin veri olisi alkanut kiehua hänessä, kun hän tätä ajatteli ja muisteli.

— Taisipa olla kovakin tappelu? jatkoin sen jälkeen puhetta.

— Sepäs se oli, ettei tappelua ollut mitään, vastasi nuori mies, — muutoin minä olisin kyllä puoliani pitänyt...

— No, mitenkäs sitte niin hullusti kävi...?

Tähän kysymykseeni en kuitenkaan heti saanut vastausta enkä sitä oikein kysyäkseeni ollut tehnytään. Uteliasuuteni oli vain hiukan heränyt, kun kuulin, ettei siinä edessäni ollut pelkän raa'an tappelun esine vain. Ja siitä syystä tulin ikäänkuin itsestäni niin kysyneeksikin.

Mutta Pohjolainen oikaisihe hiukan vuoteessansa, hän asettelihe ikäänkuin mukavammin, mutta tähän liikkeeseen näytti juuri kuin joku mielenliikutus taas olisi ollut syynä. Todellakin näin katseen välähtävän hänen sinisistä silmistänsä, mutta kun hän jälleen katsahti minuun, niin se ikäänkuin lauhkeni häveliäästi. Hän tahtoi taaskin sanoa jotakin, jopa hänen huulensakin aivan kuin liikahtivat, mutta hän oli vaiti ja näkyi sitte hiukan miettivän, vieläkö puhuisi siitä asiasta.

— Pohjanmaaltahan te olette kotoisin? aloitin minä nyt, kääntäen puhetta toisaanne.

— Niin. Ala-Härmästä olen, vastasi hän, korottamalla muutamia tavuita, ikäänkuin venyttäen niitä.

— Entäs täällä Helsingissä, oletteko jo kauan ollut? utelin edelleen.

— Vasta pari kuukautta, ehkä vähän enemmän. Salvostyössä olen ollut tuolla Annan kadun varrella.

— Siellä taitaa Pohjanmaalla nykyään työansio käydä huonoksi, koska niin paljon siirtolaisia joka vuosi Ameriikkaan muuttaa? Ja työn puutteessa kai tekin tänne olette tullut, vai kuinka?

— Paljon niitä muuttaa Ameriikkaan; mutta oli minulla työtä kotiseudullakin. Tulin tänne vain sen tähden että täällä minulle tarjottiin hyvä päiväpalkka ja sitte oikeastaan sen tähden että minulla täällä on morsian.

— Vai niin! Vain niin! sanoin minä, ikäänkuin tästä kaikki olisi minulle selvinnyt, vaikka siitä todella vain heräsi halu saada tietää enemmän. Meitä oli siis kaksi rakastunutta, joilla, paitsi viallisia sydämiämme, vielä oli kummallakin omat ruumiilliset haavamme. Minä vain olin saanut haavani omalla suostumuksellani, mutta hän ihan varmaan jonkun toisen väkivaltaisesta kädestä, — siinä erotus välillämme. Se seikka, että hänellä oli morsian ja oli tällaisessa tilassa, alkoi kiihdyttää uteliasuuttani enemmän.

— Mutta tietääkös nyt morsiamenne siitä, että te täällä olette? kysyin minä.

— Tietää, sillä hän oli läsnä, kun minua lyötiin. Siitä syystä hänkin kiinni pantiin ja vietiin poliisin huostaan, vaan missä hän nyt on, sitä en tiedä ja se minua kovasti surettaakin. Jos hän olisi irti päästetty, niin olisi hän varmaan jo tullut minua katsomaan, selitti Pohjolainen alakuloisesti.

— Enpä saata mitenkään edes arvatakaan, millä lailla te olette haavoitetuksi tullut, koska ette ole tappelussa ollut, — sanoin minä, sillä todellakaan en saamistani tiedoista voinut tehdä itselleni selkoa tämän asian laidasta.

— No, jos tahdotte, herra, niin minä voin sen teille kertoa, vaan nyt minä en enää jaksa, kun on näin paljon jo puhutuksi tullut, mutta jos huomenna... olettehan te vielä huomenna täällä?

— Kyllä. Olen.

— Taikka ehkä jo tänäkin iltana, kunhan olen saanut vähän levätä.

— Ei, ei! En minä tahdo teitä liaksi vaivata. Nukkukaahan nyt. Minä tässä myöskin käyn vähän lueskelemaan.

Tähän ei Pohjolainen sitte sanonut mitään, vaan huoahiti hiljaa, mutta kuitenkin niin kovaan, että minä sen kuulin. Hän asettelihe taas mukavammin ja sulki silmänsä nukahtaaksensa.

Sen jälkeen kävin ikkunan luo istumaan, lu'in vähän, mutta sillä välin katselin usein pitkät ajat uloskin: koivuihin, joita tuuli yhä hiljaa liekutteli, pysähtyi katseeni ja ajatukseni harhaeli sinne tänne, luoden milloin mitäkin kuvia. Ville kävi väliin myöskin huoneessa, mitä lie pöytänsä luona askarrellut ja itseksensä mutissut. Hoitajatar pistäytyisi tuon tuostakin meillä, toi ruokaa, mittaeli ruumiin lämpöä, muutti toiset raidit Pohjolaiselle, josta niille oli, professorin tarkastaessa, verta vuotanut ja toimitti kaikki pyyntömme iloisena ja tyytyväisenä. Sinä iltana ei puhuttu Pohjolaisen kanssa tuosta asiasta enää mitään. Muutamia muita kysymyksiä ja vastauksia vain vaihdettiin.

Seuraavana aamuna herättyämme, kumpaisetkin hyvin maatun yön jälkeen, sanoin hänelle hyvän huomenen ja tiedustelin hänen vointiansa. Hän sanoi olevansa jo paljoa parempi eikä enää juuri kipeältä koskevan puhuessakaan. Kun sitte lääkärit olivat käyneet päivemmällä ja meidän haavamme olivat tarkastetut, jouduimme jälleen puheluun keskenämme eilisestä aineestamme.

— Te sanoitte eilen morsiamenne olevan täällä Helsingissä, kysyin minä, kun olimme sille alalle tulleet: — mitä hän täällä tekee ja koska olette te tutustuneet?

— Hän oli täällä palveluksessa, mutta toisemme olemme jo kauan tunteneet.

— Varmaan on hänkin sitte teidän puoleltanne?

— On. Hän on samasta pitäjästäänkin, kuin minä. Minä vain olen torpan poika, mutta hän — rikkaan talon tytär.

— Rikkaan talon tytär ja on täällä palveluksessa? lausuin kummastellen.

— Niin!

— No, nytpä jo taidan arvata, miksi hän on palvelukseen ruvennut. Ell'en erehdy, olette te siihen tavallaan syynä.

— No, tavallaan, kyllä. Mutta enemmän on siihen Marin oma isä syynä. Asianlaita on, nähkääs, se, että minä ja Mari olemme melkein jo lapsuuden tuttavina. Hänen isällensä, joka on hyvin itsepäinen vanhan kansan mies, on siellä pitäjässämme vankka talo, seutumme parhaimpia sekä tuotannaltansa että ulkoasultansakin. Mari on hänen ainoa tyttärensä, vaikka on heillä poikakin, joka on Marista muutamaa vuotta nuorempi. Tämä poika vain on hyvin kivulloinen, niin ett'ei isällä hänestä paljon tulevaisuuden toiveita ole, siinä suhteessa, näet, että hän kykenisi miehen tavoin sellaista taloa hoitamaan. Senpä tähden se isäntä onkin katsonut, mistä hän saisi mieleisensä vävympojan, jolle hän voisi kuollessansa rikkautensa perinnöksi uskoa. Mutta niinkuin muidenkin rikkaiden laita on, niin vaatii hänkin itsepäisesti tulevaiselta vävytensä etupäässä rikkautta, olipa sitte hänen muut avunsa minkälaiset tahansa. Tällaisen rikkaan hän pian kyllä löysikin naapuripitäjästä eräässä Sillankorvan Antti nimisessä talollisen pojassa, joka suostui ottamaan hänen tyttärensä. Vaan Maripa oli viisampi isäänsä ja kieltäytyi, äitinsä neuvoa seuraten, tästä naimiskaupasta, sillä Sillankorvan Antti on yleensä tunnettu juomariksi ja muutoinkin huonotapaiseksi mieheksi. Arvattavahan oli, että tämä Marin kielto suututtaisi hänen isäänsä kovin. Ja se suututti häntä vieläkin enemmän siitä syystä, että Mari hänelle suoraan ilmoitti, ettei hän tahtonut ottaa ketään muuta, kuin minun, jota hän sanoi jo monta vuotta rakastaneensa. "Silloin on tämän talon ovi sinulta suljettu", oli hänen isänsä kiljaissut eikä tahtonut kuulla minusta puhuttavankaan. Vaan minun on lisättävä, että tällä hänen vihallansa minua vastaan on vielä toinenkin syy, eikä vain se, että minä köyhä olen. Minun isäni, nähkääs, joka nyt on melkein samassa iässä, kuin Marinkin isä, oli myöskin ennen varakas mies ja erään suuren, heidän naapuritalonsa, omistaja, josta syystä Mari ja minä juuri olemmekin hyviä lapsuuden tuttavina. Pieninä jo olimme melkein joka päivä yhdessä ja keskinäisistä nauruista ja kyyneleistä se rakkaus vähitellen sitte alkoikin itää. Ne onnelliset ajat loppuivat kuitenkin kohta meiltä nuoriltakin, niin pian kuin onnettomuus oli minun isääni kohdannut. Jostakin syystä oli, näet, isäni kovin velkaantunut ja pysyäkseen pystyssä, täytyi hänen tuon tuostakin lainaella Marin isältä, jonka asiat olivat paremmalla kannalla, kuin meidän. Ja kaikki näytti sittenkin hyvältä meidänkin puolellemme, niinkauan kuin molempien isäntien suhde oli hyvä. Mutta jostakin syystä, joka minulta vielä tähänkin saakka on tietymättömäksi jäänyt, muuttui se sitte melkein yht'äkkiä, ja koska isäni ei kyennyt saamamiehellensä suurta velkaansa heti suorittamaan, niin otti ja myötti tämä huutokaupalla koko talomme kaluineen päivineen. Ja me olimme melkein mieron tiellä, ainakin verrattuna siihen, mitä meillä ennen oli ollut. Vaan isäni, joka ei tästä vauriosta kuitenkaan kovin murheelliseksi käynyt, osti sillä pienellä summalla, joka hänelle jäljelle jäi, nykyisen torppansa, jossa vanhempani ovat jotakuinkin hyvin toimeen tulleet utteralla työllä, sillä välin kuin minä olen muualla ansaitsemassa käynyt...

Tämän jälkeen Pohjolainen hiukan levähti kertomuksestansa.

— Mutta milläslailta sitte teidän morsiamenne tuli kotinsa jättäneeksi? kysäsin minä vähän ajan kuluttua.

— Siitäpä asiasta juuri minä nyt ai'oin ruveta puhumaankin, puuttui hän taas puheeseen. — Jo sitä ennen, nähkääs, kuin Marin isä alkoi hänelle mieheksi toimittaa tuota Sillankorvan Anttia, olimme me, Mari ja minä, luvanneet itsemme toinen toisellemme ja pari kertaa jo yrittäneet puhua siitä asiasta hänen isällensäkin, mutta tämän puolelta kohtasi meitä aina jyrkkä kielto. Hän ei tahtonut kuulla puhuttavankaan siitä, että hänen ikivihollisensa poika tulisi hänen vävyksensä, pääsisi rikkaan talon perilliseksi ja minun isäni siten jälleen kohoaisi köyhtyneestä asemastansa. Mitä minun isääni tulee, niin en luule hänen olevan niin leppymättömän, ettei hän naimiseemme olisi suostumustansa antanut, jos sitä vain morsiameni taholta olisi saatu. Useinpa kuulin isäni sanovankin, että hän aivan syyttömästi joutui riitaan Marin isän kanssa ja että tämä luultavasti kateudesta oli paljon edistänyt hänen perikatoansa. Olipa nyt sen asian laita sitte kuinka tahansa, mutta kun Sillankorvan Antti tuli Maria kosimaan, niin pani Mari jyrkästi vastaan, sanoen jo valinneensa minut mieheksensä eikä kenenkään pakosta luopuvansa tästä lupauksestansa. Hänen isänsä vihastui silmittömästi, ei sanonut häntä enää

tahtovansa tyttärensäkään tietää ja käski hänen tuota pikaa lähtemään talosta pois, ellei hän päätöstänsä muuttaisi. Mutta Mari ei tästä uhkauksesta pelästynyt. Me tapasimme tämän jälkeen kerran salaa toisemme ja lupasimme lujasti toisillemme ryhtyä innokkaalla työllä haalimaan niin paljon rahaa kokoon, että voisimme ostaa mekin pienen torpan ja ruveta siinä yhdessä elämään, huolimatta hänen isänsä oikuista. Minä kävin kirveineni, höylineni, niinkuin ennenkin, sekä talojen että laivain rakennuksissa, missä niitä milloinkin sattui olemaan, ja Mari jätti kotinsa hyvästi — hänen äitiinsä tämä ero koski kipeästi — ja tuli tänne Helsinkiin, jossa hän jo on ollut pari vuotta palveluksessa.

— Ettekö tällä aikaa ole tavanneet toisianne ennenkuin nyt vasta, tänä keväänä? kysyin minä.

— Olemme, kerran. Vuosi takaperin olin minä Hämeenlinnassa työssä ja silloin käväisi Mari pikimältään siellä. Minun teki häntä kovin mieli nähdä ja minä maksoin hänen matkansa sinne.

— Kai teillä kummallakin on jo nätti summa säästettynä, koska teillä näin rehelliset aikeet on? — utelin jälleen.

— Onhan sitä vähän, että ehkä jo alkuun päästäisiin. Ja sitähan varten oikeastaan minä tänne Helsinkiin työhön tulinkin, että saisimme Marin kanssa yhdessä vähän siitä asiasta tuumia, — kertoi nuori mies.

— Milläs kummin teidän sitte näin surullisesti kävi? tokaisin siihen taaskin kysymykseni.

— Sehän se Sillankorvan Antti on meitä, kuin perkele, vainonnut, sanoi Pohjolainen tuimasti ja vaikenen vihaansa.

Kotvan aikaan ei hän taaskaan puhunut mitään. Minä näin jälleen, että hänen ajatuksensa ikäänkuin välähtämällä kuvastuivat hänen silmissänsä. Enkä minäkään tahtonut heti ruveta kyselemään tuosta ehkä arkatuntoisestakin asiasta. Me olimme molemmat jonkun aikaa ääneti.

— Tiedättekös, herra, että tuo Sillankorvan Antti ei ole jättänyt Maria rauhaan tuskin kuukaudeksikaan siitä saakka, kuin hän häneltä rukkaset sai. Itse hän tästä sekä nolostui että pahastui, sillä hän näkyi olleen asiastansa hyvinkin varma, ja Marin isälle varsinkin kuuluu hän alussa olleen vihoissansa. Senpä tähden minä luulenkin, että ukko häntä alati on yllyttänyt kokeitansa jatkamaan, semminkin koska Marin kotoalähtö näkyy häneen kuitenkin kovasti vaikuttaneen ja hän vielä toivoo Marin katuvan, palaavan kotiansa ja ottavan tuon hänelle tarjotun sulhasen. Kaikissa tapauksissa ei Marilla tästä ole ollut muuta kuin kiusaa ja vastusta, vaikka hän aina ankarasti onkin hylännyt Antin tarjoumukset. Itse ei Marin isä ole millään tavalla koettanut lähentyä tytärtänsä, mutta näköjään on hän kaikellaisilla lupauksilla siihen kehottanut Anttia, sillä hänessä itsessään en luulisi niin paljon rakkautta löytyvän, että hän näin kauan tavoitteleisi häntä saadaksensa. Rikkauden himo siihen ehkä kyllä voi olla syynä, sillä olen kuullut, että Sillankorvan talo viimeisinä aikoina on käynyt entistäänä paljoa huonommaksi. Ja Antista itsestäänäkin ja hänen käytöksestään on liikkunut hyvin pahoja juttuja. Mutta niitäp Marin isä ei ole taitanut ottaa uskoaksensa...

— Minkälaisissa teoissa tuon Sillankorvan Antin itsepäisyys sitte on näyttäytynyt teidän morsiantanne kohtaan hänen täällä ollessansa? — kysyin minä.

— Paitsi sitä, että hän on Marille tänne monta kertaa kirjeitäkin kirjoittanut, jotka tämä on kaikki vastaamatta jättänyt, on hän jo neljästi täällä itekin käynyt eikä anna Marille rauhaa hänen palveluspaikassansaakaan. Ja pahin on, että hän melkein aina silloin on ollut juovuksissaan ja pitänyt niin pahaa elämätä, että Marilla siitä on ollut hyvin ikäviä seurauksia isäntäväkensä puolelta. Mutta mitenkä hänen juuri nytkin piti tänne osua, sitä me emme voi mitenkään ymmärtää. Varmaan oli hän joltakin sattunut kuulemaan, että minä olin Helsinkiin työhön tullut, ja alkanut epäillä jotakin, koska hän tänne niin päistikkaa saapui, että tuskin ehti tarpeeksi vaatteitakaan mukaansa panna. Ja kovasti minä kummastuin, kun viime lauantaina Marilta kuulin, että hän taas oli käynyt häntä tapaamassa ja sanonut tulevansa jälleen seuraavana päivänä iltasella. Silloin me yhdessä tuumimaan Marin kanssa, mitä neuvoa olisi paras käyttää häntä vastaan. Yksin en tahtonut missään tapauksessa jättää Maria kortteeriinsa, sillä nythän on kesäaika, ja hänen herrasväkensä ovat muuttaneet kaikki maalle. Jos Mari taas olisi ulos lähtenyt ja ovet sulkenut, niin olisi hän tullut ja luullut Marin vain sulkeutuneen lukon taakse ja alkanut jyskyttää, vieläpä, Jumala ties, mitä tehnyt, ehkäpä ovetkin murtanut. Päätettiin siis sillä lailla, että Mari jää kotia ja että minä tulen hänen luoksensa, jotta olisimme yhdessä tuota pukaria vastaan ottamassa. Sattuikin olemaan sunnuntaipäivä, joten minä olin työstä vapaa. Aamupäivällä oltiin yhdessä kirkossa ja iltapuoleen sitte kaiken aikaa kotona. En tiedä, lieneekö Antti jo meidän poissa ollessammekin käynyt, mutta kauan häntä iltasella odotimme. Hän oli sanonut jo noin kuuden aikaan tulevansa, vaan ei häntä vielä seitsemänkään tienoilla näkynyt. Luultiin jo, että ehkä onkin hän kaikki tuumansa siksensä jättänyt eikä tulekaan, peläten varmaan minunkin siellä olevan. Vaan mitäs luulette? Olimme menneet Marin kanssa portille, — minä aioin jo vähän ruveta kotiapäin lähtemään ja Mari oli muuten vain niinkuin saattaaksensa tullut, — niin näimme hänen tulla kihnuttavan alanenänä katua

pitkin meitä kohti. Mari oikein säikähti hänet nähtyänsä ja tahtoi, että menisimme häneltä jonnekin piiloon, vaan minä sanoin, että "ollaan me vain tässä, niin näkee hän, että olemme häntä odottamassa". Ja kun hän sitte portille tuli, niin kätteli hän Maria ja puhutteli, vaan minua ei ollut huomaavinansakaan. Kauan aikaa kyseli hän Marilta yhtä ja toista ja sitte vasta katsoi sameilla silmillään vieraasti minuun, ikäänkuin ei olisi tuntenutkaan, ja kysyi: "kukas se tämä vieras on?" — "On se niin vieras", sanoi Mari, "että jollei Antti sitä tunne, niin voin sanoa, että se on minun sulhaseni." — "Mitä? Sulhanenko? Eikö joutavia. Tämä poika se vain Marin sulhaseksi kelpaa", sanoi Antti ja heitti viinasta hervottoman kätensä Marin kaulaan. Mutta Mari pääsi kuitenkin riuhtaisemaan irti ja juoksi minun taakseni. Sanaakaan sanomatta tartuin minä Antin ryntäisiin ja tahdoin nakata hänet maahan, mutta hän oli saanut kiinni lystriinitakistani ja repäisi siitä hihan ja selkämkyksen halki. Vaan silloin minä vihastuin niin, että koppasin hänet käsiini ja paiskasin pihan kivitystä vastaan maahan ja annoin hänelle jalallani aika potkun kylkeen. Sillä välin oli Mari juossut kadulle ja alkoi poliisia huutaa, mutta kun ei poliisia ollut näkyvissä, niin tuli hän takaisin, tarttui minua kädestä ja ennenkuin Antti ehti kämpiä ylös, veti hän minun perässään toisella puolen katua olevan suuren kivitalon pihaan. Sitte vasta pääsi Antti kadulle ja kun ei hän siellä ketään nähnyt, niin alkoi hän huutaa ja meluta ja vuoroonsa poliisia huutaa, joka saapuikin sitte paikalle. Mutta Antti korjattiinkin siksi yöksi putkaan ja me pääsimme hänestä sekä koko asiasta niinkään irti.

— Sepä kävi varsin sukkelasti, ilmaisin minä siihen riemuni.

— Hyvinhän se sillä kertaa kävi, vaan älkää luulko, että hän vielä jätti Marin silläkään rauhaan. — Seuraavana päivänä, noin kymmenen aikaan, niin jo näkee Mari keittiönsä ikkunasta, että Antti astuu pihan poikki keittiön portaita kohti hänen luo tullaksensa. Ja minnekäs se Mari raukka enää päästäkään voi, kun Antti hänen jo oli ikkunasta huomannut eikä hänellä ollut aikaa juosta ulko-oveakaan lukkoon panemaan. Anteeksi hän muka tuli pyytämään eilisestä käytöksestensä ja alkoi sitte Maria kiusata, että hän tulisi minua hakemaan ja että me kolmen lähdetäisiin "sovinto-olutta" juomaan, jota varten hän jo oli sanonut kymmenen pottua tilanneensakin. Ja niin oli hän Maria kiusannut, että hän oli hänestä aivan pääsemättömissä eikä hän häntä muutoin pois lähtemään saanutkaan, kuin lupaamalla täyttää hänen pyyntönsä. Mikäs siinä tyttöparan muu hänen tuskassansa auttoikaan? Hyvä se hänestä oli, kuin silläkin lailla luuli hänestä irti pääsevänsä...

Minä olin silloin työssä, kun he tulivat minua hakemaan. Voittehan arvata kummastukseni, kun näin Marin tulevan yhdessä Antin kanssa, ja monellaiset olivat ne tunteet, jotka alkoivat minussa silloin taistella. Mari juoksi heti minun luokseni ja kertoi, kuinka asian laita oli. Mutta minä sanoin suoraan, ett'en voinut tulla, koska minun täytyi olla työssä, ja ett'en siitä pääsisi koko päivänä irti. Kotiaan Marikaan ei tahtonut mennä, sillä hänellä olisi silloin ollut Antti varmaan kintereillään, jonka tähden kauan aikaa tuumittiin, mitä oli tehtävä, Antti kun penäsi lähtemään, pyytäen kaikilla tavoin anteeksi minulta sekä luvaten muka korvata eilen karsimani vahingon. Kovin ei tehnyt mieleni lähteä, mutta kun hän vakuutti seuraavana aamuna lähtevänsä kaupungista pois eikä koskaan sitte enää kiusaavansa Maria ja sentähden tahtovansa meistä sovinnossa erota, niin mikäs siinä auttoi muu, kuin suostuminen tuon pääsemättömän kiusaajan pyyntöön. Päivällistunnilla lupasin sitte lähteä juomaan lasillisen olutta, ei muuta, ja siksi aikaa täytyi heidän odottaa minua. Eikä siinä odottamistakaan ollut enää, kuin tunnin verta kaikkiaan.

Sovinto-oluensa toimitti Antti eräälle nurmikolle Arkadian tullin luo. Sinne lähti hän jo vähää ennen meitä ja kun me sinne tulimme, niin oli siellä nurmella, vähän syrjässä, pari tyhjää, rikottua pulloa, jotka varmaan Antti itseksensä oli tyhjentänyt kuraasia saadaksensa. Sillä, niinkuin nyt perästäpäin huomaan, tämä kaikki oli häneltä edeltäpäin ja tarkkaan mietitty. Vaan kukas häntä näin salakavalaksi luullakaan voi!? Me olimme asettuneet nurmikolle istumaan — Mari istui minusta oikealle ja vähän niinkuin vastapäätä minua, Antti taas vasemmalla puolellani ja jotenkin likellä minua — ja Antti puhui kaikellaista, puita heiniä, milloin ikäänkuin osottaen katumustaan eilisestä teostansa, milloin taas sekoittaen siihen lorujansa rakkaudestaan, — näkyi, että hän jo taas alkoi olla päissänsä, sillä varmaan oli hän jo jotakin ryypännyt, ennenkuin Marin luo tuli. Me Marin kanssa olimme enimmäksemme vaiti, ett'emme vain jotenkin häntä suututtaisi. Yhden pullon olimme juoneet ja minä aloin pyytää Maria lähtemään pois, mutta silloin alkoi Antti jälleen kiusata, että joisimme vielä toisenkin. Vaan minä kielsin jyrkästi, sanoen, ett'emme juo enää tippaakaan ja että minun täytyi lähteä päivällistä syömään. Silloin, yht'äkkiä, ennenkuin mitään aavistaakaan ehdimme, oli Antti sivaltanut puukon tupestansa ja iski minua takaa selkään, sanoen: "Tässä' on sulle sitte sovintoa eilisestäkin, perkeleen sulhanen!" Tunnettuani iskun keuhkoissani, koetin hypähtää ylös, vaan kaaduinkin suulleni edessäni istuvan Marin syliin, joka kiljahti ja siunasi itsensä säikähdyksestä. Tuota pikaa sai Mari kuitenkin huudetuksi apua viertotieltä, jossa, paitsi poliisia, sattui muutamia miehiäkin olemaan. Antti, joka ei yrittänytään pakoon lähteä, otettiin kiinni ja vietiin poliisin huostaan, jonne Marinkin vieraana miehenä täytyi seurata. Minut taas tuotiin heti paikalla tänne...

Pohjolaisen tästä tapauksesta kertoessa, hänen rintaansa ikäänkuin ahdisti viha, minkä huomasi selvään hänen äänestensä.

— Sepä vasta oli raakaa kostoja, — en minäkään voinut olla mieltäni osoittamatta.

— No, niin kehnoa, että semmoista voi ainoastaan kurjin pelkuri tehdä, — lisäsi toinen.

— Kun nyt Jumala suo, että paranette, niin olette ainakin päässeet hänestä i'äksi vapaiksi, sanoin jälleen.

— Onhan sillä pahalla aina jotakin hyvääkin muassansa, mutta paljon tästä minulle nyt haittaa on. Kulunee pitkä aika, ennenkuin kelvollisesti työhön kykenen ja sitte tuo oikeuden käynti, ilman sitä, että Mari raukalle tästä on ollut hyvin ikävä olla. Tuskinpa hän vielä tietänee, olenko minä hengissä vai en.

— Kyllä kai on hän tänne lähettänyt jonkun hoitajattarelta kuulustelemaan terveyttänne, ehkäpä on itsekin käynyt, vaikkei häntä vielä ole puheellenne päästetty.

— Sehän se minuakin huolettaa, kun en ole hänen kohtalostansa mitäkään tietoja saanut, — ilmaisi Pohjolainen mielipahansa: — vaikka jo olen täällä kohta kolme vuorokautta ollut.

Minä koetin lohduttaa häntä paraimman mukaan ja puhelin sitte yhtä ja toista hänen kanssansa sekä vielä hänen menneestä elämästänsä että tulevaisuuden toiveistansa. Sen jälkeen kehoitin häntä jälleen hiukan nukahtamaan ja kun hän nukkui, niin kävin minä Horatiustani lukemaan. Sitä lu'in sitte koko iltapuolenkin, puhellen väliin seuralaisteni kanssa, ja se päivä kului siten hyvinkin pian. Seuraavana aamuna toivoin jo pääseväni kotia sillä ehdolla, että kävisin sairaalassa vain joka päivä haavaani näyttämässä, mutta en päässytäkään. Minun täytyi olla siellä vielä huomisenkin yli. Vaan kaikesta, mitä sairaalassa oloni aikani olin nähnyt ja kuullut, ei olisi mitään eheää tullut, ellen olisi siellä sitäkin päivää ollut.

Tuskin olivat lääkärit seuraavana aamuna kiertokulullansa meidän huoneessamme käyneet, niin tuli hoitajatar sisään ja ilmoitti Pohjolaiselle, että siellä oli muudan nainen, joka pyrki päästä hänen puheellensa, jos hän jaksoi ottaa häntä vastaan. Nuori mies kohottihe ilosta istualleen sänkyyn ja osoitti sillä, että hän varsin hyvin jaksoi puhella morsiamensa kanssa. Mariksi arvasi hän heti sen naisen.

Tämä oli pienenlätä, hento, tummaverinen nainen, joka astui sisään. Hänen ruskeiden silmiensä raukea katse löysi heti vuoteen, jossa hänen sulhonsa makasi. Ketterin askelin riensi hän vuoteen luo ja tarttui häntä vastaan ojennettuun käteen. Hänen poskensa punoittivat, ne oikein hehkuivat, ja hänen rintansa kohoeli taajaan, ikäänkuin kiireisen astunnan jälkeen. Hänen silmissään kiiluivat kyneleet.

— Jumalan kiitos, että sinä jo näin terve olet, Johannes! — kuiskasi hän puoliääneen, ikäänkuin ujostellen minua.

— Ei minun mikään hätä ole, mutta kuinkas sinun laitasi on ollut? Missä sinä olet ollut näinä päivinä ja mitenkä sinä jaksat? — kysyi hänen sulhasensa.

He ikäänkuin eivät tietäneet, mitä toisillensa sanoisivat, mistä alkaisivat ja, näköjään, vaivasi minun läsnäoloni heitä. Minä olisin tahtonut jättää heidät kahden kesken, mutta toiselta puolen olin liian utelias näkemään ja kuulemaan kaikki. Kun Mari oli hänelle jotakin kuiskannut vastaukseksi, keskeytin minä hänen ja sanoin:

— Puhukaa vaan kaikki ihan vapaasti, sillä minä tiedän kaikki, mitä tähän saakka on tapahtunut teille. Sulhasenne on minulle kaikki kertonut.

He katselivat molemmat toisiansa merkitsevästi.

— Niin, puhu vain ujostelematta, Mari, sano sitte Pohjolainen. Minä olen jutellut herralle kaikki, mikä on tähän onnettomuuteemme syynä ollut.

Mari katsahti minuun ja hymyili kyneleiden läpi, mutta taaskin hiukan kainostellen, niinkuin hän samalla olisi iloinnut siitä, että joku otti osaa heidän kohtaloonsa, vaan myöskin hävennyt sitä, että vieras tiesi heidän salaisuutensa.

— Enhän minä oikein tiedä... pitäisikö minun jo...? Minä olen niin iloinen, kuin näen sinun näinkin hyvässä tilassa... mutta nyt tuli minulle lisäksi toinenkin suru, puheli Mari katkonaisesti ja kääri auki nenäliinastaan kirjeen.

— No, mikä nyt on? kysyi Johannes. — Mikä kirje se on? Mistä se on?

— Se on kotoa.

— Onko mitä tapahtunut?

— On.

Mari pyyhki silmistään pois niihin kerääntyviä kyneleitä.

— Mitä? Puhu! Älä salaa mitään! kiirehti Johannes.

— Tämä kirje on äidiltäni. Hän pyytää minua niin pian kuin suinkin tulemaan kotia. Minun isäni on äkkiä kuollut.

— Kuollut?! huudahti Johannes.

— Kuollut?! — tulin minäkin kummastustani ilmaisseeksi.

— Niin... Halvaukseen... ihan äkkiä, lisäsi Mari. Me olimme kaikki kolme vaiti. Vähään aikaan ei kukaan kukaan puhunut sanaakaan. Minä aloin sitte ensiksi sanoen:

— Kummallista kuitenkin, kuinka Jumala kaikki parhainpäin kääntää. Paljonhan teillä on ikävyyksiä ja onnettomuuksia ollut ja suruhan se on teille tämä Marin isän kuolemakin, mutta jos taas toiselta puolen asiaa katselee, niin näyttää aivan, kuin Jumala nyt tahtois ruveta palkitsemaan teitä kaikista kärsimyksistänne. Nythän ei tuo Sillankorvan Antti enää voi teitä vaivata eikä kenenkään puolelta liene vastuksia teidän naimisellenne, koska kuulin, että morsiamen äiti on ai'ottua liittoanne päinvastoin suopein silmin katsellut. Ihmisten silmillä katsoen ei tässä luulisi siis olevan muuta, kuin hyvää sekä teille että kaikille teidän omaisillenne. Toivokaamme vain, että sulhanen pian paranee ja pääsee pois tästä ikävästä sairaalasta.

— Niinhän se on. Jumalaahan kaikesta kiittää tulee, mitä Hän tekee, vaikka ihminen aina ei heti Hänen tekojansa ymmärräkään, — myöntelivät molemmat.

Ja sen jälkeen puhelivat he vielä yhtä ja toista keskinäisistä asioistansa. Mari sanoi tahtovansa lähteä kotia äitinsä luo, niin pian kuin vain oli ehtinyt antaa siitä tiedon herrasväellensä ja nämä olivat hankkineet itsellensä toisen palvelijan sijaan. Siihen oli, näet, kuluva vielä jonkun aikaa, joten hän toivoi Johanneksen pääsevän pois sairaalasta ennen hänen lähtöänsä ja hän siinäkin suhteessa voisi olla levollinen. Johannes puolestansa taas koki parhaimman mukaan lohduttaa morsiantansa, ettei hänestä itsestään enää mitään pelkoa ollut. Sanoi vain jo kovin haluavansa pois sairaalasta, jossa hänelle muka oli tuleva ikävä minun pois lähdettyä. Sitte he erosivat tyytyväisillä mielin — pikaiseen näkemään saakka, sillä Mari lupasi nyt joka päivä käydä Johannestaan katsomassa...

Seuraavana aamuna pääsin minä lähtemään ja toivotin kumppanilleni pikaista parantumista.

— No, luultavasti voitte sitte ennen pitkää häänne viettää? — sanoin lähtiessäni.

— Toivottavasti syksyllä, ell'ei Jumala mitään esteitä pane, vastasi toinen hyvillä mielin.

Minä toivotin siihen onnea, sanoin hyvästi ja erosin.

Pietarissa 1888.

NIMINEUVOS

Hän oli noita pikku virkamiehiä, noita "ikuisia nimineuvoksia", joista ei koskaan loppua tule Pietarin virastojen vilinässä.

Minä näin hänen usein eräässä hyvin vilkasliikkeisessä, huokeassa ruokapaikassa. Istuinpa usein hänen kanssaan saman pöydän ääressä, istuimme ja söimme vastatusten, niin että lopulta jo olimme vähän niinkuin tuttuja. Eikä ihan tuttujakaan, sillä emme me koskaan toisiamme tervehtineet, mutta jos minä jo satuin olemaan syömässä, kun hän tuli, niin ajattelin minä aina: "kas tuossapa hänkin tulee" ja varmaan ajatteli hänkin minut nähdessään, että "jopa se tuokin on syömään ehtinyt".

Ja hänen tulonsa erotti niin hyvin aina muista tulijoista, ett'ei tarvinnut katsoa sinnepäinkään. Hän oli, näet, hiukan ontuva ja siitä syntyi tuollainen omituinen askelten kapse, joka heti koskee korviin, niinkuin seinäkellon epätasainen tik-tak. Hänen toista askeltaan kuuli hyvin vähäisen, se läpsähti vain pehmoisesti, mutta toinen kolahti hyvin kovaan lattiata vastaan. Ja siitäpä sen aina tiesin näkemättänikin, että "kas tuossapa hänkin tulee".

Kesäaikaan — ja kesäaikaan, monta vuotta perätysten, minä hänen tavallisesti näinkin — oli hän puettu harmahtavaan, hiilakkaaseen, vuorittomaan lystriinipalttooseen, jota hän ei koskaan jättänyt

ovenvartijalle, vaan tuli palttoo päällä saliin, jossa hän sen riisui yltään ja laski syömääjaksi tuolinsa selkäimen yli. Tämän teki hän joko siitä syystä, ettei tarvitsisi ovenvartijalle juomarahaa antaa tahi pelosta, ettei palttoo tulisi vahingossa vaihdetuksi tahi ehkäpä molemmistakin syistä. — Sormissa oli hänellä aina harmaat säämiskähansikkaat, joita hän myöskin, aivan kuin määrätyn asetuksen mukaan, otti sormistaan ja laski hattunsa sisään ikkunalle, paperisalkkunsa päälle.

Muutoin oli hän tuollainen pikkuruinen miehen kuippana ja hyvin laiha, laiha kuin lastu. Varsinkin koskivat silmiin laihuutensa takia hänen pienet kätensä pitkine sormineen, mutta kauniine, hyvin hoidettuine kynsineen. Sanotaan, että tuollaiset pitkät, kuivat sormet ovat keuhkotautisen merkkejä ja tässä tapauksessa olisivat tätä olettamusta vahvistaneet myöskin miehen sisään vajonneet, kalpeat posket, joissa ikäänkuin hehkui punaisia täpliä. Hänen silmänsä olivat hyvin syvällä kuopissaan, mutta ei se ollut synnä siihen, etten hänen katsettansa koskaan nähnyt. Ei, — vaan hän ei katsonut kehenkään milloinkaan, tuskin katsoi hän silmälasiansakaan läpi, vaan aina, niinkuin minusta näytti, niiden alitse. Hänen otsansa oli tavattoman korkea, mutta enemmän sen tähden, että hän edestäpäin oli hiukan kaljupäinen ja että hänen muutoin pitkät hiuksensa olivat kovin harvat. Samoin oli hänen leukapartansa niin hatara, että hänen laihan, kuivan kaulansa esiinpistävä aataminpala varsin hyvin näkyi sen läpi. Mutta eniten kuitenkin herätti huomiota hänen kasvoissaan hänen, aivan kuin luumu, sinertävän punainen, litteähkö, paljon merkitsevä nenänsä.

Kun tämä ruokavieras istuutui i'äti saman pöytänsä ääreen, riensi palvelija — lyhytkasvuinen, mustaviiksinen tataarilainen — hänen luoksensa, nyökäytti, mitäkään sanomatta, hänelle päätään ja pani suunsa leveään, mutta kylmän kohteliaaseen hymyyn. Tämä hymy näytti minusta aina hyvin omituiselta sen takia, että miehen suupielet yht'äkkiä venyivät niin pitkälle kuin suinkin ja vetäytyivät taas yht'äkkiä paikoilleen, näyttämättä samalla mitäkään ilmettä hänen silmissään tahi kasvojensa juonteissa. Se tapahtui tuossa tuokiassa ja katosi ikäänkuin poispyyhittyinä. Samallaista hymyä en ole koskaan kellään nähnyt. — Tataarilainen pisti ruokalistan ruokavieraansa nenän alle ja tämä tarttui siihen molemmin käsin, tutki sitä kauan aikaa, aivan kuin se olisi ollut hyvin tärkeä paperi, jonka hän oli saanut puhtaaksi kirjoitettavaksi ja joka oli Keisariin saakka menevä ja vasta tyystin harkittuaan määräsi hän, mitä ruokalajeja tahtoi syödä.

Ja olisittepa nähneet, kuinka hän söikin! Söi hitaasti, vakavasti, nauttimalla joka lusikallisesta, joka palasesta, jonka hän pisti suuhunsa, melkein samaan tapaan, kuin hän luultavasti nautti virastossaan puhtaaksi kirjoittaessaan, kielenkärki ulkona suupielestä, pyörittämällä päätään sen mukaan, kuin hän kirjaimiaankin paperille pyöritteli. Päivällisaika oli hänestä pyhä hetki, sen näki selvään. Ja varmaan oli se hänen ainoa pyhä hetkensä päivässä, sillä kaikesta päättäen ei hän syönyt kuin kerran päivässä, ellei ota lukuun hänen aamu- ja iltateetään, jota hän kotonaan nautti, ja luultavasti yhtä hartaasti sitäkin.

Yhden ryyppyn vieras tavallisesti otti, mutta isonlaisen, ja otti sen, ei ennenkuin kävi soppaa syömään, vaan vasta sitte kun oli sitä syönyt noin neljä, viisi lusikallista. Ja ryyppynkin otti hän yhtä hartaasti. Nosti verkalleen ryyppylasin huulilleen, kallisti hiljaa päätään taaksepäin, niin että hatara leukaparta nousi vaakasuoraan ilmaan, ja antoi lasin sisällyksen tynesti vuotaa kulkkuunsa. Vaan hänen tätäkään temppeunaan tehdessään en nähnyt koskaan hänen silmiänsä, sillä sen mukaan kuin hän kallisti päätään taaksepäin, sulkeutuivat, aivan kuin mannekiinin silmät, hänen silmäluomensa kiinni tyyneen, autuaalliseen nautintoon ja aukenivat jälleen yhtä hitaasti sen mukaan kuin hän nosti päänsä pystyyn. Ryyppylasin laski hän sitte levollisesti pöydälle ja teki samalla pienen näpsäyksen toisen kätensä sormilla. Ja sitä ei hän unhotannut ihmeenkään vuoksi koskaan tehdä. Samaan tapaan aivan tyhjensi hän sitte ne kolme suurta olutlasiakin, jotka hän ikäänkuin säännönmukaisesti joka päivälliseksi nautti. Tämä verraten suuri määrä juomaa kummastutti minua kovin sen luulon perustuksella, mikä minulla oli hänen elinehdoistansa, koko hänen olemuksestansa ja esiintymisestänsä päättäen. Mutta kaikissa tapauksissa selitti mainittu seikka varmuudella hänen nenänsä silmään pistävän värin, tuon aivan kuin luumun sinertävän punaisen värin.

Nämä pienet havaintoni olin tehnyt monena kesänä, käydessäni tässä ruokalassa syömässä. Olipa minusta ikäänkuin huvittavaakin käydä siellä saadakseni nähdä tuota toista ruokavierasta ja hänen harrasta syöntiään säännöllisine temppeuneen. Ja yhtä säännöllinen oli hän siellä käynnissäänkin, joka aina tapahtui määrätyllä tunnilla. Ylen harvoin, ja sekin yhtä säännöllisesti, tapahtui kuitenkin, että hän oli päivän poissa. Mistä syystä se tapahtui, sen sain kuulla vasta, kun vieras oli kokonaan laannut siellä käymästä.

* * * * *

Erään kerran tulini, näet, jälleen tähän samaan ruokapaikkaan. Istuuduin tavallisen pöytäni ääreen. Pieni, mustaviiksinen tataarilainen riensi, ruokalista kädessä, luokseni, nyökäytti päällään minulle hyvänpäivän ja pani suunsa tuohon ainaiseen leveään, kylmän kohteliaaseen hymyyn.

Minä määräsin ruokalajit.

Syötyäni päivällisen ja nähtyäni, ettei entinen pöytäkumppanini tullutkaan, vaikka oli hänen tavallinen ruokatuntinsa, menin puhuttelemaan tiskinsä takana seisovaa ravintolan isäntää toivossa saavani kuulla häneltä jotakin. Tämä oli punapartainen, epämiellyttävän näköinen juutalainen, mutta kohteliaisuudesta pidin velvollisuutenani toisinaan vaihtaa hänen kanssaan muutamia sanoja.

— Onkos minun entinen pöytäkumppanini sairas, koska en häntä ole täällä tänään nähnyt? — kysyin lopuksi.

— Hän käski toivottamaan teille pitkää ikää, — vastasi isäntä venäläiseen tapaan.

— Mitä! Onko hän kuollut? Ja koska? lausuin kummastukseni.

— Pari viikkoa sitte. Joi itsensä kuoliaaksi.

— Niin säntillinen mies! Ja minä kun luulin, ettei hän kykenisi juomaankaan muutoin, kun säännön mukaisesti, niinkuin hän täällä syödessään teki!

— Aivan oikein. Niinpä hän tekikin.

— No, vaan kuinkas se sitte...?

— Nähkääs, miten se tapahtui. Olen tosin jo monelle saanut kertoa saman asian, sillä tuo ontuva nimineuvos (olin siis arvannut oikein, luullessani miehen olevan nimineuvoksen) näkyy herättäneen yleistä huomiota, mutta pitäähän se toki kertoa teillekin, koska olitte pöytäkumppania. — Minä tunsin hänet jo kauan, — siitä asti jo kun tämän ravintolaliikkeenä aloitin. Hän asui täällä aivan likellä, — muutaman talon päässä täältä — ja kävi täällä melkein joka päivä syömässä. Miksi sanon "melkein", saatte kohta kuulla. En tiedä, kuinka hän, ontuva ja heikko kun oli, jaksoi monesti päivässä kavuta ylös viidennen kerroksen ullakkokamariin, jossa hän yksinään, kuin hämähäkki nurkassaan, asuskeli. Tuon pienen, matalan koppinsa oli hän vuokrannut eräältä vanhalta kirjurin leskeltä, jolle hän siitä maksoi kuusi ruplaa kuukaudessa, saaden siitä hinnasta myöskin huonekalut — tietysti vain kehnon sängyn, huojuvan pöydän ja samallaisen rottinkituolin, jonka istuin oli puhjennut — palveluksen sekä tekeittöin aamuin ja illoin. Koko hänen palkkansa, minkä hän sai kaupunginpäällikön kansliasta, jossa hän puhtaaksikirjoittajana palveli, taisi olla neljäkymmentäviisi ruplaa kuukaudessa. Ja sillä hän eli, elipä, verraten puhuen, jotenkin hyvin. Tietääkseni ei hän kotona syönyt muuta, kuin mitä vähäisen vehnäleipää teeksensä osteli, mutta täällä hän kävi päivällistä syömässä ja söi, niinkuin olette suvainnut nähdä, hyvin hartaasti, koko vuorokauden varalle.

Virassaan kuuluu hän olleen hyvin uuttera ja niin säntillinen, ettei paremmasta mihinkään. Tuli lyömälleen virkaansa, kirjoitti hyvin kauniisti, vaikka tosin hitaanlaisesti ja käytöksessään oli hän nöyrä ja siisti. Mutta yksi vika hänellä oli, vaikka ei sitäkään kansliassa vikana pidetty, koska hän senkin toimitti aivan yhtä säännöllisesti kuin muuta virkaansa. Hän, näet, joi kerran kuukaudessa ja oli silloin aina yhden päivän poissa virastaan. Ja silloin ei hän käynyt täälläkään syömässä. Mutta koska kansliassa tiedettiin, että nyt hänen juomapäivänsä tulee, niin voitiin asettaa kirjoituksetkin sen mukaan ja sentähden tuo pieni teko hänelle mielelläänkin anteeksi annettiin hänen muiden, monessa suhteessa, suurtenkin ansioittensa vuoksi. Hänen juomapäivänsä, näet, sattui aina yhteen palkan maksupäivän kanssa. Sillä vielä samana päivänä, jolloin hän kuukautisen palkkansa sai, kävi hän täällä päivällisellä, mutta varma oli, ettei hän sitä seuraavana päivänä syömään tullut. Ja kun hän sinä päivänä syömästä läksi, niin tuli hän aina hilpeällä mielellä tähän näin tiskin luokse, kertoi saaneensa palkkansa ja maksoi koko kuukauden päivälliset. Sitte otti hän minulta hyvästi ja lausui aina samoilla sanoilla: "Huomenna taas en tule päivälliselle, sillä matkustan yhdeksi päiväksi unholaan. Pitää viedä sinne tämän kuukauden surut talteen." Palkastaan hän, näet, oli määrännyt vissin summan tätä "reissuaan" varten ja joi silloin niin, ettei kyennyt seuraavana päivänä liikkumaan minnekään. Mutta kolmantena päivänä oli hän taas lyömälleen virassansa sekä täällä päivällisellä. Semmoinen se oli hänen unholaan matkansa, jonne hän tahtoi surunsa jättää.

— Omituinen mies! — lausuin minä.

— Niin. Mutta tapahtuipa pari viikkoa sitte, ettei hän enää mennyt virkaansa eikä tullut tänne syömäänkään. Päivällisen jälkeen samana päivänä, kun hän oli saanut kuukausipalkkansa, tuli hän luokseni, maksoi ja sanoi minulle: "Huomenna taas en tule päivälliselle, sillä matkustan yhdeksi päiväksi unholaan. Pitää viedä sinne tämän kuukauden surut talteen." Ja unholaan hän kyllä matkustikin, mutta takaisin ei hän sieltä koskaan palannut. Hän oli, näet, sen päivän jälkeisenä päivänä humalapäissään lähtenyt ulos ullakkohuoneestaan, kompastunut portailla ja pudonnut niin pahasti, että parin tunnin kuluttua heitti henkensä. Sääli oli miestä, sillä olisihan hän toki vähän paremman lopun ansainnut.

— Sääli! Sääli! — Kiitoksia kertomastanne ja suokaa anteeksi, että vaivasin. Hyvästi! Täytyy rientää.

Kumarsin ja lähdin.

Eikä nimineuvos sen koommin enää sen pöydän ääressä istunut. Toisia kyllä tuli hänen paikallensa, mutta kaikki — tavallisia ihmisiä vain.

Pietarissa v. 1889.

KSENIA

Erään haudanvartijan kertomuksen mukaan.

Kaikki varmaan tietävät, että Keisarimme [Tämä kertomus on kirjoitettu Aleksanteri III hallituksen aikaan. Tapahtuma on siltä ajalta, jolloin hän itse vielä oli perintöruhtinas.] ja Suuriruhtinaamme vanhimman tyttären nimi on Ksenia, mutta ani harva tietänee, kuinka hän tuli tämän nimen saaneeksi.

Jos suvaitsette, kerron sen teille. Toivon, ettei sensori löydä mitäkään luvatonta tästä viattomasta tarinasta, ellei se olisikaan aivan niin, kuin olen kuullut sen kerrottavan. Toivon myöskin, että suotte minulle suosiollisesti anteeksi, etten kykene sitä kyllin kauniisti kertomaan.

* * * * *

Suuriruhtinas, nykyinen Perintöruhtinas Nikolai Aleksandrovitsh sairasti kovaa lavantautia. Hovin parhaimmat lääkärit vartioivat vuoron perään sairaan vuoteen ääressä. Anitshkovin palatsissa ei oltu pitkiin aikoihin yöllä valoa sammutettu. Kärsimättöminä odottivat ihmiset joka aamu sanomalehtiä saadaksensa lukea bulletineja ja kuullaksensa edes sanankin lohdutusta, toivoa. Mutta vieläkin kärsimättömämpinä rukoilivat sairaan korkeat vanhemmat taivaalta lohdutusta, toivoa...

— Mitä sanoo Botkin? — kysyy Hänen Keisarillinen Korkeutensa Maria Feodorovna eräänä aamuna korkealta puolisoiltaan. — Onko parempi?

Suuriruhtinas, Perintöruhtinas pudistaa vastaukseksi päätään ja pusertaa kyynelkarpalon silmäpieleensä.

— Montako astetta on kuume?

— Kello kahdeksan oli 39,3° ja nyt, parin tunnin kuluttua, jo 40,1°. Kylmät ammekylvyt vähentävät tuskin ollenkaan kuumetta.

Suuriruhtinatar purskahti jälleen katkeraan, hurjaan itkuun.

— Eikö siis toivoa mitään, ei mitään?!

Perintöruhtinas poistuu synkkänä kuin syystaivas.

Läheiset hovinaiset koettavat lohduttaa Suuriruhtinatarta.

— Jumala on armollinen! Hän kuulee Teidän Korkeutenne rukoukset! Hän auttaa kyllä! — lohduttaa vanha ruhtinatar W— ja pyyhkii myöskin kyyneleitä itkettyneiltä poskiltansa.

— Lähettäkää käsky Kasanskin katedraalikirkkoon, että lakkaamatta on pidettävä esirukouksia Suuriruhtinaan puolesta!

Käskyä lähdetään viipymättä täyttämään.

— Oi, minä olen rukoillut Neitsyt Mariaa, ihmeitä tekevää Nikolaita ja muita pyhimyksiä, olen luettanut esirukouksia ja lakkaamatta poltattanut kyntteleitähän luostareissa ja kirkoissa, vaan kaikki turha! Herra ryöstää minulta viimeisenkin toivon!... En tiedä enää, mitä koettaakaan!... Ja minä antaisin vaikka mitä, minä tekisin kaikki, jos vain tietäisin jonkin voivan pelastaa rakkaan esikoiseni.

— Teidän korkeutenne, lausui ruhtinatar W—, viimeiset sananne antavat minulle rohkeutta tehdä Teidän Korkeudellenne pienen esityksen, joka minulla jo kauan on sydämelläni ollut. Suvaitsetteko minun lausua se?

— Jospa voisitte, hyvä ruhtinatar, neuvoa apua! Puhukaa!

— Teidän Korkeutenne, suonette anteeksi, että tällaisella hetkellä esitän näin yksinkertaisen koetuskeinon, joka, jos suvaitsette siihen turvautua, ehkä tulee olemaan yhtä epävarma, kuin kaikki muutkin tähän asti käytetyt. Mutta hädässähän usein usko on suurin ja Herran näkymätön käsi myöskin yksinkertaisimmassa keinossa läsnä. — Teidän Korkeutenne! Monta kymmentä vuotta sitte sanotaan täällä Pietarissa olleen erään Ksenia-nimisen ihmeitä tekevän vaimoihmisen. Häntä pidettiin mielipuolena. Missä hän asui, millä eli, sitä ei tietänyt kukaan. Mutta Kasanskin kirkon ovella hänen nähtiin aina Jumalanpalveluksen aikaan seisovan almuja kerjäämässä. Ja siellä ainoastaan tapasi hänen, jos ken tahtoi kysyä häneltä neuvoa tahi pyytää hänen apuansa taudeissa tahi muissa onnettomuuksissa. Sillä yleisesti tunnettu oli, että kun kaikkea muuta apua oli turhaan koetettu, niin saattoi Ksenia melkein aina auttaa. Hänessä sanotaan olleen Herran voiman. Hän rukoili kauan, usein koko yön, yksin sairaan vuoteen ääressä ja sairas parani. Eikä Ksenia koskaan ottanut maksua avustaan, vaikka almua muutoin kerjäläkin. Näin salaperäinen ja hämärä oli koko hänen elämänsä, joka vihdoin loppui, kun hän oli 83 vuoden vanha. Ja kuollessa ei häneltä jäänyt jälkeen mitään, ei ainoatakaan kopeikkaa. Mutta kuitenkin kuuluu hän tehneen kalliin testamentin: "Rukoilkaa minun haudallani", oli hän kuolinvuoteellaan sanonut, "niin rukoilen minä taivaassa Herraa auttamaan teitä teidän vaivoissanne." Ksenia on haudattu Smolenskin hautuumaahan. Hänen haudallansa on vain yksinkertainen puuristi, mutta tämän ristin juurella on moni ylhäinenkin jo käynyt rukoilemassa ja apua anomassa, kun maallinen apu on ollut turha, ja aina ovat he jonkun ajan kuluttua palanneet sinne takaisin kiitosrukousta pitämään sieltä avun löydettyään...

* * * * *

Puoli tuntia tämän jälkeen ajoivat Suuriruhtinattaren vaunut Anitshkovin palatsin portista ulos Nevskille, kulkien Amiraliteetille päin. Satoi kauheata lumiräntää ja ihmisiä oli vähän liikkeellä, niin varhainen kun muutoinkin oli. Mutta ne, joiden täytyi ulkona olla, seisattuivat ja paljastivat päänsä, kun vaunut kiitivät ohi. "Minne ajaa Suuriruhtinatar näin varhain? Varmaan on jotakin tapahtunut", ajattelivat he ihmeissään... Vaunut kääntyivät Suurelle-Morskajalle... kulkivat Nikolain sillan yli... Vasiljevski Ostrovin poikki... ja saapuivat Smolenskin hautuumaalle.

— Ruhtinatar W—, joka seurasi Suuriruhtinattaren mukana, viittasi hautuumaan portilla seisovan vartian luokseen ja sanoi hänelle:

— Juokse hautuumaan batjushkan luo ja pyydä häntä tulemaan sielumessua pitämään erälle haudalle!

Vartia lähti. Mutta hän ei tietänyt, kuka hänen lähetti, ja saattoiko edes odottaakaan semmoiseen aikaan niin ylhäisiä vieraita.

— Batjushka ei voi tulla... ei ole aikaa... ja sitte on tämmöinen ilmakin, — toi vartia sanan vastaukseksi.

— Vie meidät Ksenian haudalle, sanoi Suuriruhtinatar ja astui ulos vaunuista.

Vartia totteli. Suuriruhtinatar ja ruhtinatar W— seurasi.

Kauan, kauan rukoili Suuriruhtinatar hartaasti tuon yksinkertaisen puuristin juurella.

Noustuaan ylös poislähteäksensä sanoi hän vartialle:

— Kas tässä tämä sadanruplan seteli! Vie se batjushkalle ja sano, että Venäjän tuleva keisarinna lähetti sen hautuumaan kirkon hyväksi! Ja tämä on sulle!

Vartia sai kultarahan ja kumarsi syvään. Hänen hämmästyksensä oli ääretön.

— Ruhtinatar, puhui Suuriruhtinatar paluumatkalla, — minä olen sydämessäni luvannut, että jos rakas poikani paranee ja lapsi, joka mulle vasta syntyy, on tyttö, niin annan sille nimeksi Ksenia. Tapahtukoon Herran tahto!

Ja vaunut vierivät nopeasti takaisin.

* * * * *

Muutaman päivän kuluttua oli ylhäisen sairaan tila jo koko joukon parempi ja kuukauden perästä oli hän aivan terve. 6 p. Huhtikuuta (v. 1.) v. 1875 syntyi hänelle sisar, joka sai nimekseen Ksenia.

"Batjushka" siirrettiin jonkun ajan kuluttua pois toiseen paikkaan ja Ksenian haudalle, Smolenskin hautuumaalle, rakennettiin kivistä kaunis rukoushuone, jossa alati palaa Jumalankuvan edessä öljylamppu ja jossa keisarinna joka vuosi tänä samana aamuna rukoilemassa käypi.

KOTIOPETTAJATAR

Hän oli nuori ja kaunis. Ei, hän oli enemmän kuin kaunis, hän oli oikea kaunotar. Kastanjanvärinen, aaltoileva tukka, vilkkaat, sielua säihkyvät, mustanruskeat silmät kaarevien mustien silmäkulmien alla, korkeataipeinen, henkevyyttä ilmaiseva nenä, tasaiset valkoiset hampaat punertavien huulien lomassa, pieni lemmenkuoppa vasemmassa poskessa ja solakka, täyteläinen vartalo, sanalla sanoen, oikea etelämaan kaunotar. Ja ainoastaan yhdeksäntoista vuoden vanha.

Hän oli vuosi sitte lopettanut koulunkäyntinsä ja oli jo kihloissa erään pikku virkamiehen kanssa, jolla oli pieni paikkansa — ei muuta. Koulussa jo oli eräs opettaja häneen ihastunut, mutta hänestä ei hän huolinut. Rupesi ennemmin, varojen puutteessa, kotiopettajattareksi ja odotti, siksi kuin hänen sulhonsa voisi naida hänet.

Rautatien varrella oli se kartano, jossa hän oli kotiopettajattarena — kaksi virstaa asemalta. Kaksi pientä tyttöä oli hänellä hoidettavana ja opetettavana. Rouva, joka oli leski, hänen sisarensa ja isänsä — vanhanpuoleinen herra — siinä talon herrasväki. Vieraita kävi talossa usein ja paljon.

Kaikki häntä rakastivat, lapset, heidän äitinsä ja tätinsä. Ja kaikki hänen kauneuttaan ihailivat, varsinkin lasten isoisä. Usein oli hän tuntenut, että vanha patruuna häntä kauan, hyvin kauan salaa katseli, ja se teki häneen hyvin pahaa. Nuo vetiset, kiiluvat silmät ja pitkä, riippuva, rietas alahuuli — hyi! Jotakin hirveän pahaa niissä aina näkyi olevan.

Ja sitte sanoivat lapset hänelle kerran, kun olivat puutarhassa kävelemässä:

— *Mademoiselle*, isoisä sanoo, että te olette niin kaunis!

— Loruja! Se ei ole totta. Älkää te kuulko, mitä isoisä puhuu!

Se oli pahasti vastattu, sen hän kyllä tiesi. Tehdä isoisä valehtelijaksi lasten silmissä ja neuvoa heitä, etteivät he kuulisi, mitä hän puhuu! Se oli hyvin pahasti vastattu, mutta hän ei osannut muulla tavoin vastata. Eikä hän osannut korjatakaan, mitä oli sanonut. Ja aina oli patruuna hänen tiellään, aina niin tuskastuttavan huomaavainen. Ei hän juuri puhunut paljon mitään, mutta katseli aina ja aina niin kauan, niin pahasti. Sopimatontahan kuitenkin oli olla epäkohtelias hänelle, vaikka usein teki mielikin. Mutta eihän hän ollut mitään pahaa tehnyt ja sittehän sitä asui heidän talossaan, vieraassa talossa. Välttää häntä kuitenkin voi, noinikään huomaamatta, ettei muka ollut näkevinään. Mutta pahasti se oli tehty sekin ja ikävää, jos rouva saisi tietää. Tukalaa, hyvin tukalaa...

Voi, jos kuluisi kesä pikemmin! Syksyllä ei patruuna muuta muun perheen kanssa kaupunkiin. Sitte ehkä joulun aikaan voi jättää paikkansa ja viettää häitä. Niinhän oli siitä Rudolf viime kirjeessään kirjoittanut.

Näin, omituisen kammon ja toivon vaiheilla, on kesä kulunut elokuuhun saakka. Mutta silloin sattuu kerran iltapuoleen, että rouva ja hänen sisarensa ovat lähteneet kylään, lapset ovat puutarhassa leikkimässä ja patruuna oli jo päivällisen jälkeen lähtenyt pelloille elonkorjuuta katsomaan. Asuinrakennuksessa, herrasväen puolella, ei ole muita kotona, kuin kotiopettajatar yksin, joka ruokasalissa ruokapöydän ääressä, kyynärpäät pöydällä ja pää käsien välissä, mietteisiinsä vaipuneena lukee jotakin kirjaa. Huoneessa kuuluu ainoastaan karpästen surinaa ja ulkoa, avonaisista ikkunoista, lennähtää silloin tällöin kirmailevain tyttöjen huudahduksia, kimakka vihellys rautatieradalta ja kaukaista, kiitävän junan huminaa.

Neljännes tuntia tämän jälkeen ajaa rattaat ratisten pihalle: poika toi pysäkiltä postin. Kohta sen jälkeen kuuluu salissa askeleita ja ruokasalin ovi avautuu.

"Patruuna!" Vetiset kiiluvat silmät ja pitkä riippuva alahuuli!

— *Mademoiselle*, kirjettä ei teille postissa ollut, mutta, ehkä tahdotte lukea sanomalehtiä? — kuuluu ääni ovelta.

Säpsähtäen on neiti peräytynyt aivan tuolin laidalle ja puristaa toisen käden sormien päillä pöydän reunaa. Myöskin hänen pelästynyt katseensa, pahaa aavistava katseensa, jonka hän luo lähestyvään patruunaan, lausuu aivan samaa, kuin sanat, jotka hän vapisevalla äänellä töintuskin saa huuliiltansa:

— Kiitos! Sitte, perästäpäin, kun te ensin olette ne lukeut.

Silmänräpäys.

Sanomalehdet ovat viskatut pöydälle. Molemmiin käsin tarttuu patruuna neidin käsivarsiin, painaa häntä alaspäin, ettei hän voisi nousta ylös, ja kumartuu häntä suudellakseen.

Huutaako? Mutta varmaan ei kukaan kuule, ei ehdi kuulla, ja jos kuuleekin, niin on se häväistys hänelle, patruunalle, koko talolle.

Ja neiti taivuttaa selkäänsä taaksepäin niin paljon kuin voi, viskaa kauniin pänsä melkein nurin, ottaa vauhtia ja sylkäisee, sen verran kuin pelosta kuivunut suu sallii, vasten tuota inhottavaa, rietasta naamaa.

Sitä ei patruuna mitenkään odottanut. Mutta se auttoi paremmin, kuin helähtävä korvapuusti, jolta hän oli koettanut suojella itseään neidin täyteläisiin käsivarsiin tarttumalla. Hän heittää saaliinsa, joka on päässyt ylös tuoliltaan ja seisoo kalpeana pöydän vieressä, hän peräytyy verkalleen ovelle, ja jää siihen seisomaan, luomatta vetisiä, kiiluvia silmiään neidistä. Alahuuli riippuu tavallistaan pitemmällä, himoisasti värähdellen.

Viisi minuuttia, viisi pitkää minuuttia, joista ei tahdo koskaan loppua tulla, seisovat he ääneti, toinen toisiinsa tuijottaen. Pelkoa, vihaa, inhoa, halveksimista ja voitonriemua säihkyvät koko tämän ajan neidin tummat, tuliset silmät. Vihdoin ei patruuna niiden katsetta enää kestä, vaan sulkee oven ja poistuu.

Silloin vasta jaksaa neiti vaistomaisesti kohottaa toisen kätensä suun eteen, ikäänkuin jotakin liikettä tehdäkseen, hengitys syöksyy, kuin sulkeuksista, keuhkoihin, kohottelee rutosti rintakehää ja veri pulppuaa ohimoihin, punottaen kalpeita poskia. Kauan yhdellä kohdin seisottuaan ja hajamielisesti pöydälle jääneitä sanomalehtiä katseltuaan, lähtee hän keittiön kautta ulos, lapsia puutarhasta tavoittelemaan.

— Mikä teitä vaivaa, kun olette noin kummallinen? — kysyy rouva neidiltä teepöydässä samana iltana.

— Ei mikään, — vastaa neiti ja hymyilee väkinäisesti.

Sanoako rouvalle vai ei? Se ajatus oli häntä seurannut kaikkialla. Mutta hän oli päättänyt olla sanomatta. Eikä hän sitä sinä iltana sanonutkaan, vaan meni illallisen jälkeen ylishuoneeseensa. Nukkua ei hän voinut ennenkuin vasta aamuyöstä.

Eikä hän sitä sanonut rouvalle koskaan. Patruunan näki hän tämän jälkeen hyvin harvoin. Kuluipa usein päiviäkin, ettei häntä nähnyt, ei edes ruokapöydässäkään, sillä patruuna koetti aina keksiä syyn myöhästyäkseen tahi ollakseen kokonaan poissa. Siten oli kesä lopussa.

Syyskuussa pyysi neiti päästä kaupunkiin, tuttavain luona käymään, muutamia päiviä ennenkuin muut maalta muuttivat.

— Isä saattaa teidät rautatielle, sillä rengit ovat työssä, — sanoi rouva lähtöpäivänä neidille.

— Kiitoksia, mutta kyllä minä jaksan käydä jalkaisin asemalle, en minä tarvitse hevosta, — koetti tämä päästä pulasta.

Vaan rouva vaati, että hän oli hevosella saatettava. Eikä mikään auttanut, täytyi lähteä kahden kesken patruunan kanssa. Taaskin oli koetus kestettävä.

Vieretysten he istuivat rattailla, patruuna ja hän. *Sitä* saakka he eivät olleet puhuneet keskenään. Eikä nytkään patruuna tahtonut saada sanaa suustansa. Neiti tunsu ja näki syrjäsilmillä, että tämä, hevosta ajaessaan, melkein puolen matkaa katseli häntä, katseli ja tahtoi sanoa jotakin, mutta odotti. Vihdoin kuuli hän sanat:

— Antakaa minulle anteeksi se kerta! Mutta... mutta minä rakastin teitä ja minä rakastan teitä vieläkin...

Neiti ei kääntänyt päätään, hän ei katsonut patruunaan, mutta hän tunsu nytkin, että tämä hymyili näin puhuessaan ja että hän valehteli.

— Se oli hävytöntä! Kohdella siten turvatonta tyttöä ja vieraisa! Noin vanha mies! Ja te valehtelette. Te ette *voi* rakastaa. Se on hävytöntä!...

Eikä sanaakaan enää.

Rautatien asemalla hän kiitti patruunaa kyydistä ja sanoi hyvästi. Nytkään ei hän katsonut häntä kasvoihin, mutta sielullaan näki hän hänen vetiset, kiiluvat silmänsä ja pitkän, riippuvan, riettaan alahuulensa. Ja oikein tuntui helpolta hengittää, kun juna kiidätti häntä kauemmaksi tältä asemalta.

Eikä hän sanonut rouvalle koskaan mitään tuosta tapauksesta, mutta sulhasellensa, ennen häitään, kertoi hän kaikki tyyni, tarkkaan.

Pietarissa v. 1890.

"ELÄMÄÄNSÄ KYLLÄSTYNYT"

Tällä päällekirjoituksella luettiin kerran sanomalehdissä seuraava uutinen:

"Maanantaiaamuna heittäytyi nuori naisihminen mereen lähellä Ruoholahden rantalaituria. Kun hänet autettiin ylös, oli hän sanonut: 'antakaa minun kuolla, ei minusta enää kukaan huoli...'"

Kuka hän oli? Miksi tahtoi hän hukuttaa itsensä?

Sattumalta sain kohta tämän tapauksen jälkeen vastauksen näihin kysymyksiin ja koetan nyt panna koko kertomuksen paperille semmoisena, kuin sen kuulin.

* * * * *

Elna oli hänen nimensä, Elna Elers. Isättömäksi oli hän jo pikkaraisena jäänyt ja eli sitte köyhän äitinsä luona tämän niukasta eläkkeestä sekä niistä raha-ansioista, jotka he yhdessä jaksoivat käsitöillä ja muilla tavoin itselleen hankkia.

Äiti oli jumalinen ihminen ja istutti aikaiseen tyttärensä Jumalan pelkoa, rakkautta Jumalan sanaan ja niitä elämän ja siveyden ohjeita, joita Jumalan sana neuvoo. Itse opetti hän lastaan lukemaan ja kirjoittamaan, mutta ei tyytynyt kuitenkaan tähän kotiopetukseen yksistään. Kun Elna tuli yhdentoista vuoden vanhaksi, toimitti hän hänet tyttökouluun, johon tyttö köyhäntodistuksen nojalla pääsi vapaaoppilaaksi.

Vaikealta se kyllä tuntui äidistä, kun nyt täytyi työansioihin käyttää kaikki heikot voimansa tytön koulua käydessä. Mutta vähäkös äidin rakkaus on valmis uhraamaan ilman pienintäkään palkinnon toivoa?! Elnasta tahtoi hänen äitinsä saada siivon, hyvin kasvatetun tytön, joka kerran saattaisi itsensä elättää — siinä hänen koko itsekäs toivonsa! Jos Elna lisäksi voisi äitiäänkin hiukan auttaa tämän vanhoilla päivillä — jos nimittäin Jumala soisi ikää niin kauan, — niin sitä parempi. Vaan se oli kuitenkin sivuasia.

Elnapa ei ollut oikein hyväoppinen: ei ollut Jumala liialta lahjoja antanut. Alussa kävi hänen koulun käyntinsä tyydyttävästi, mutta kuta ylemmälle luokalle hän tuli, sitä enemmän alkoivat henkiset voimat uupua. Neljännelle luokalle asti hän ehti, vaan ei jaksanut kauemmaksi. Vapaaoppilaan oikeudet kun kadotti ja kun ei äiti itse jaksanut hänen puolestaan lukukausimaksuja suorittaa, niin täytyi ottaa tyttö pois koulusta.

Pari vuotta tämän jälkeen sattui sanomissa olemaan ilmoitus, että eräasen uuteen sikaripuotiin Helsingissä tarvittiin myöjäksi "siivo ja sievä nuori tyttö". Ei äiti oikein tämmöistä paikkaa rakastanut, mutta koska hänellä ahtaissa oloissaan muuta neuvoa ei ollut ja koska tyttö itse halusi enemmän siihen, kuin neulojan ammattiin ryhtyä, niin alkoi äiti hänelle mainittua paikkaa puuhata ja onnistuikin tuttavain kautta sen saamaan. Vieläpä kävi niin onnellisesti, että hän itsekkin sai Helsingissä vakinaista työtä ja molemmat muuttivat sinne.

Siivo Elna kyllä oli, sen saattoi äiti vakuuttaa, sievyydestä muut saivat päättää. Ja sievä hän oli myöskin siinä seisoessaan sikaripuodin tiskin takana yksinkertaisessa, mutta puhtaassa puvussa. Hienot, pienet kädet kurottuivat niin kauniisti ottamaan kaapin hyllyltä paperossilaatikoita, jota tehdessä hiha hieman laskeutui alas ja paljasti pulleata, valkoista käsivartta ja leningin miehusta pingoitti niin sievästi nuorta, paisumallaan olevaa rintaa ja notkeita vyötäisiä. Ja kun hän sitte laski laatikon tiskille tahi raapasi tulitikulla valkean ja tarjosi ostajalle, niin lehahti puna hänen pyöreille poskillensa ja siniset silmät loivat pikimältä ylös kirkkaan, viattoman katseen kadotakseen jälleen kainosti rahoihin, jotka hän tunnollisesti tiskin laatikkoon korjasi.

Sehän se juuri paljon lisää sikaripuodin tuottavaisuutta, kun tiskin takana seisoo sievä, nuori neiti.

Eipä siis kumma, että Elnankin puodissa istuskeli milloin rikkiviisas keltanokka, pänsneet nenällä, milloin kulipää, lyhyttakki kadetti, milloin toivorikas lyseon yläluokkalainen, milloin viiksihuuli upseeri, milloin ryppyotsa vanhus, joka uskosti sikarinsa päätä hampaattomilla ikenillään nutusteli. Ja kaikki he olivat Elnaan enemmän tahi vähemmän ihastuneet. Kävivät siellä usein, mikä jokapäiväkin, ja olivat siellä kuin kotonaan. Istuivat siellä väliin tuntikausia, polttaa tuprutellen paperossiaan, joko laiskasti loikoen sohvan nurkassa tahi kyynärpäihinsä nojautuen, puoli ruumista tiskin päällä riippumassa. Istuivat, suottailivat ja puhuivat tytölle sievistelyjä hänen kauniista kätösistään, sinisistä silmistään ja pienestä ruusunnappu suustansa.

— Tiedättekö mitä, neiti? — sanoi kerran luutnantti N—, katsellessani teidän kaunista matalaa otsaanne — sanotaan, että korkeat otsat ovat kauniita, lisäsi hän, mutta minun mielestäni naisille on korkea otsa päinvastoin ruma — katsellessani teidän kaunista matalaa otsaanne näyttää minusta, että pienet otsakiharat sopisivat teille vallan mainiosti. Teidän täytyy välttämättä sellaiset itsellenne laittaa ja huomiseksi jo, että minä saan ne nähdä. Sitä paitsihan nyt on muotikin niitä käyttä.

Se ilta maksoi Elnalle paljon kyneleitä ja hänen äidillensä paljon surua. Mutta sen sijaan seiso i hän seuraavana päivänä tiskinsä takana kahta vertaa tyynempänä ja mielestään tuhansia kertoja sievempänä.

Ja siitä se sitte alkoi. Hänen ihailijoittensa jokapäiväiset imartelut ja kauniit puheet saivat hänen kääntämään kaiken huomionsa vaatteukseensa ja omaan itseensä. Heitä miellyttääkseen käytti hän muodin kaikkia koristuskeinoja ja oppi sitä paitsi aikaa voittaen sukkelan, keveän puhuttelutavan ja vapaan, mutta teeskennellyn käytöksen. Ja entinen sievä Elna ei enää ollut lainkaan yhtä kaino tiskinsä takana, vaan loi ylös ostajiin kiehtovia, kokettia katseita valkoisesta pitsityöstään, jota hän, veikeästi tuolillaan istuen, nopeasti kutoi, niin että pikku sakarisormi vain ilmassa heilui.

Elnan ihailijoista näkyi varsinkin muuan kandidaatti olevan häneen kokonaan ihastunut ja oli myöskin jo voittanut tytönkin sydämen puolelleen. Ja se oli Elnan ensi lempi, todellinen ensi lempi. Paljon oli hän jo ehtinyt mielistelyjä kuulla ja ne olivat hänessä kyllä itserakkautta virittäneet, mutta vasta Alfred Stormin kauniit puheet hänen sydämeensä tunkivat. Ei koskaan kukaan ollut vielä voinut niin vähillä keinoin vaikuttaa häneen niin paljon ja niin hyvin vakuuttaa hänelle rakkauttansa. Ei koskaan kukaan ollut voinut tehdä itseään hänen tähtensä niin onnettomaksi ja siten herättää hänessä sääliä ja rakkautta. Eikä koskaan kukaan ollut näyttänyt häntä kohtaan niin paljon myötätuntoisuutta ja luvannut hänen puolestaan tehdä niin paljon, jos vain saisi omistaa hänet.

Ne olivat Elnasta kovin ikäviä päiviä, jolloin Storm ei käynyt hänen puodissaan. Sen Storm kyllä huomasi ja käytti sitä hyväksensä poissaolollaan yhä enemmän kiihdyttääkseen Elnan ikävää ja siten myöskin hänen rakkauttaan. Toisinaan, kun hän näki Elnan riukenevat, lempeä kaipaavat katseet, näytti hän olevansa häntä kohtaan hyvin välinpitämätön ja kyllästännyt häneen, mutta sitte taas, jos hän huomasi Elnan jostakin syystä laimistuneen tahi toiseen huomionsa kääntäneen, käytti hän kaiken taitonsa entistään enemmän mullistaakseen tyttö paran sydämen. Todellakin, hän leikki aivan kuin kissa hiiren kanssa, sillä hän tiesi, että ainoastaan tällainen pelon ja toivon vaihtelu, tällainen leikki, eikä tyyni lempi ja tasainen, kuin hiljaisen joen juoksu, voi pitää Elnan vireillä ja olla hänelle itselleen hyödyksi jos ollakseen.

Monesti oli Storm talven aikaan pyytännyt Elnaa teatteriin ja tanssijaisiin, vaan ei ollut Elna lähtenyt. Lähtenyt hän kyllä olisi mielellään, mutta sanoa äidilleen, kenen kanssa menisi, ei hän uskaltanut ja jos olisi sanonut yksin menevänsä, niin ei olisi äiti päästänyt. Usein hänellä tämän johdosta oli äitinsä kanssa ottelu vanhentuneista mielipiteistä, usein vuodatti hän kyneleitä niille siteille, jotka näin kovasti hänen nuoruutensa haluja hillitsivät ja usein kuunteli hän suutuksissaan äitinsä vakavia nuhteita, helliä varoituksia ja vetoamista Jumalan sanaan ja sen noudattamiseen. Tämä pidätti kyllä Elnaa jonkun aikaa turmiosta, mutta samalla se yhä enemmän kiihdytti häntä voittamaan kaikki esteet, jotka olivat hänen ja hänen rakkautensa esineen välillä, ja voittamaan ne, maksoi mitä maksoi.

Pahaksi onneksi tutustui Elna silloin erääseen nuoreen modistineitiin, joka palveli hattukaupassa vastapäätä, toisella puolen katua. Aina kun vain joutoaikaa sattui olemaan, hyppäsi tämä Elnan puotiin, asialle muka, vaikka toden perään nuoria herroja nähdäkseen ja tavatakseen sekä heidän kanssaan virnaillakseen. Ja kun puodit sitte iltasin suljettiin, tapasivat tytöt aina toinen toisensa, kävelivät käsitysten esplanaadilla, nauraa kikattivat keskenään, katselivat julkeasti vastaan tulijoita silmiin, puolikovaan tehden heistä tuhmia huomautuksiaan, ja saattoivat toinen toistaan kotiin.

Liina — Elnan uusi tuttava — oli myöskin näppärän näköinen tyttö, niinkuin useimmat modistineidit, mutta aika hupakko ja kevytmielinen. Jo ensi kerralla, kun hän kävi Elnan kotona, ei hän miellyttänyt tämän äitiä, joka tietysti olisi tahtonut tyttärelleen siivon, vakavan kumppanin. Elna koetti kyllä silloin ja usein perästäpäinkin Liinaa puolustaa, mutta äitinsä vastenmielisyyttä Liinaa kohtaa ei hänen onnistunut koskaan poistaa. Ja kohta saikin äiti tuta, ett'ei hän ollut arveluissaan lainkaan erehtynyt. Liina istutti toveriinsa aikaa voittaen röyhkeää vastustuksen henkeä ja tottelemattomuutta, joka yhä

enemmän lisäksi surun kuormaa äidin muutoinkin jo raskaalle sydämelle. Huokaellen katui hän usein sitä päivää, jolloin hän ainoan tyttärensä Helsinkiin toi ja varsinkin sitä, että oli hänelle paikan sikaripuotiin toimittanut.

Onnellisesti kävi kuitenkin kaikki, niin kauan kuin äiti tarkalla silmällään valvoi Elnansa käytöstä. Mutta tulipa sitte kerran kevät. Talven uutterasta työstä olivat äiti raukan voimat taas koko lailla heikontuneet; senpä tähden hän kiittolisuudella otti vastaan eräältä hyvää tekevältä rouvalta tarjoumuksen tulla kesäksi maalle hänen maatilalleen, vaikka sydämeen kyllä koskikin kipeästi ajatellessa, että Elnan oli jäätävä Helsinkiin yksin, ilman häntä. Mutta olihan Elna jo aikaihminen, omantakeinen, ajatteleva ihminen, joka voi pitää huolta itsestään ja vastata töistään ja teoistaan. "Ja Herra olkoon hänen suojelijansa", ajatteli äiti lähtiessään.

Oi, kuinka vapaus, tuo kaivattu, ennen vieras vapaus maistui Elnasta makealta, kun äidin lähtö höllitti kodin ikäviä kahleita! Se oli omituisen mielihyvän tunne, jommoista hän ei ollut ennen koskaan kokenut. Jopa hän melkein iloitsi siitä, että ennen aina oli ollut ikäänkuin vankeudessa ja nyt sai yhdellä kertaa, täysin rinnoin, hengittää, vetää keuhkoihinsa vapauden, itsenäisyyden, oman tahdon suloista ilmaa. Perästäpäin hän kyllä kuitenkin käsitti, että ell'ei äiti häntä aina ennen olisi niin kiinteällä pitänyt, jos hän vähitellen, pienuudesta jo olisi saanut ohjata omin käsin elämänsä purtta, niin ei hän ainakaan olisi niin pian karille ajanut, jos ollenkaan.

Nyt ei tarvinnut äidiltä pyytää, että "saanko minä tänä iltana mennä sinne ja sinne", nyt ei tarvinnut pelätä soimauksia, jollei tullut määrätunnilla kotia, eikä nyt tarvinnut tehdä tiliä siitä, mitä silloin ja silloin oli tehnyt ja missä oli ollut. Kuiskasi vain Liinalle korvaan, että "huomennahan on taas sunnuntai, tule minua hakemaan, niin lähdetään koko päiväksi Korkeasaarelle" tahi kun iltasin puodin sulki, niin lähti esplanaadille kävelemään ja kappelin edustalla musiikkia kuuntelemaan tahi Hesperiaan akrobaatteja katselemaan tahi chansonettilaulajattaria kuuntelemaan. Ei ketään silloin tarvinnut peljätä, vaikka illat pitkään istui jossakin penkillä lehmuksen hämärässä varjossa, hauskaasti jutellen sydämen salaisuuksista jonkun tuntemattoman kavaljeerin kanssa, joka oli uskaltanut puhuttelemaan tulla, tahi antoi Alfredin yösydännä, syrjäkatuja pitkin, itseään kotia saattaa, kauan aikaa vielä portilla hänen kanssaan jutteli ja jäähyväisiksi salli hänen pusertaa itseään rintaansa vasten sekä painaa huulille pitkän, pitkän suudelman. Eikä sitä seuraavana aamuna katua huolinut, hävetti alussa vain vähäsen, että tuo punssilasi niin piti päähän mennä ja noin hurmaantua saattoi, mutta kun jälleen puotiinsa tuli, niin heräsi ikävä ja sama halu saada häntä taas sinä iltana tavata ja halu taas saatattaa itseään kotia ja taaskin saada samallinen hyväily.

Ja samaa lystiä oli sitte koko kesän.

Tuli elokuva lauhkeine iltoineen ja kauniine kuutamoineen. Usein istui Elna Alfredin rinnalla Kaivopuiston vuorella ja katseli sitä kimaltelevaa hopeasiltaa, jonka kuu loi hiljaa väräjävän meren pinnalle ja joka viistoon kulki Viron rantamaa kohti, vaikka ei näyttänyt koskaan voivan siihen yhtyä. Suloisesti kuiskaellen he istuivat ja katselivat Viaporin äänettämiä valleja ja kirkkoa, laivoja, jotka siellä täällä tekivät päivänsä viimeisiä kulkuja, ja majakkaa, joka valollaan heille ilkkuen silmää iski! Toisinaan taas tuli Alfred illemmalla puotiin ja kun puoti suljettiin, otti hän ajurin ja ajoi, kiertäen käsivartensa luojaan Elnan vyötaisten ympäri, Hesperiaan ilotulitusta katselemaan, jälessään toinen ajuri, joka Liinaa ja hänen kavaljeeriansa samallaiselle matkalle kuljetti. Siellä he sitte kävelivät edestakaisin, kuuntelivat jymisevää sotilassoittoa ja iloisten laulajattarien kirkunaa, katselivat sähköhteleviä ja räiskiviä raketteja, joivat varistettua viiniä ja söivät lopuksi illallista yksityisissä huoneissa. Ja auringon nousun edellä puhalteli jo raitis aamutuulonen, kun he vihdoin kotiansa vaelsivat.

* * * * *

— Voi Herra Jumala! Rakas Liina! Sano, mitä pitää minun tekemän! Autahan, neuvo edes! tuli Elna kerran syyskuun lopulla epätoivoissaan kumppanilleen valittamaan.

— Mitäs minä sille voin. Ja mitä se minuun kuuluu. Mene Alfredisi luo. Tehän sen teitte. Syyttäkää itseänne.

— Voi rakas Jumala! Sinäkin niin puhut! Vai mene *hänen* luo? Etkö luule, että ensimmäiseksi menin juuri hänen luo? Mutta hänkin kääntää mulle selkänsä. "Olenkos minä siihen syypää?" sanoi hän. "ja mistä sen tietää, kenenkä kanssa sinä olet ollut."

— Lähde Pietariin. Kyllä siellä siitä pääset, kehoitti Liina.

— Entäs äiti?! Kolmen viikon kuluttua palaa hän maalta. Ei, minä en tätä kestä. Minä... hukutan itseni.

— Ole hupsuttelematta!

Elna raukka! Näin yht'äkkiä selvisi hänelle kaikki, kaikki, koko elämän ilo ja kurjuus. Sen ruusuharso oli pudonnut alas ja hänen vastaansa irvisteli alaston, musta tyhjiys. *Häntä*, jota hän ennen oli rakastanut, joka veti häntä puoleensa, kuin joku salaperäinen maneetti, alkoi hän nyt vihata viheliäisenä heittiönä. Ja vaikka välistä tuntuikin niinkuin *hän* olisi ollut ainoa, joka voisi häntä lohduttaa ja apua antaa, jonka turviin tahtoi heittäytyä voidakseen hänen sylissään rauhallisesti vaikka edes hetkeksi sulkea silmänsä epätoivon ammottavalta kuilulta, niin heräsi samalla myöskin kammo, joka niinkuin vastaismaneetti sysäsi häntä hänestä kauemmas, yhä kauemmas. Äiti se oli, joka nyt yhäti kangasti hänen silmissään, äidin kotiatulo ja — Jumala!

Nämä molemmat, jotka hän oli unhottanut, jotka hän oli ylenkatsonut, seisoivat nyt hänen silmäinsä edessä, kun häntä oli suurin. Mitä oli äiti sanova, kun hän tulee kotia, kun hän saa kaikki tietää? Ja hän tulee kohta. Nyt ei ole enää kolmea viikkoakaan jäljellä, päivä kuluu päivän perästä, tasaisesti, taukoamatta. Oi, jos niitä edes voisi pidättää, pysäyttää, pitentää vaikka, mutta ne tuntuvat kuin tahallaan yhä lyhemmiltä. Silloin, ennen, *häntä* odottaessa, ne tuntuivat niin hirveän pitkiltä, vaan nyt nekin ikäänkuin näkyvät tahtovan pilkkaa tehdä, rientävät, kuin hullut. Jumala! Jumala! Hän seisoo siinä ja ojentaa syntisraukalle sovinnon kättä, Hän yksin on tullut lohduttamaan nuhtelematta ja soimaamatta, Hän tarjoo hänelle anteeksiantamusta kaikesta, kaikesta. Niin, mutta vasta siellä, rajan toisella puolella, jossa ei enää löydy pelkoa, katumusta, epätoivoa, häpeää...

Häpeää! Häpeä juuri häntä kaikista eniten masentaa, häpeä itsensä, omantuntonsa edessä, häpeä äitinsä, ihmisten, koko mailman edessä. Ei, hän ei voi sitä kestää. Rauhattomana harhailee hän yksinänsä pimeinä syysiltoina ja nousee varhain ylös unettoman yön jälkeen, tahtoo paeta omaa itseänsä, karata kauas pois ihmisten näkyvistä. Mutta se rahtunen velvollisuuden tuntoa, joka hänellä vielä jäljellä on, pakottaa häntä kuitenkin puodissaan käymään, teeskentelemään, että hän on sama entinen Elna ja väkinäisellä hymyllä vastaamaan tuttujen ihmetteleviin kysymyksiin, että "mikä häntä vaivaa" tahi "miksi hän on niin muuttunut", vastaamaan "ei mikään, en minä ole muuttunut"...

Tulevana tiistaina on jo äidin määrä tulla. Siis vain kaksi kokonaista päivää enää jäljellä, sillä nyt on lauantai. Voi, Herra Jumala! Mitä pitää nyt tehdä?

"Lähde Pietariin, kyllä siellä siitä pääset", muistaa Elna yht'äkkiä Liinan sanat. "Mitäs jos todellakin...?" ajattelee hän. "Mutta siihenhän tarvitsee kuitenkin rahaa ja minulla ei ole. Vaan tänäänhän on lauantai. Viikon rahat ovat tänä iltana tahi huomenna vietävät isännälle. Mitäs jos minä ne... jos minä ne lainaisin?" Ja iltasella sulkee hän puodin, lähtee kotiaan ja valmistaa, niinkuin tavallisesti, tilin kassastaan.

Huomenna, kello puoli kahdeksan, on hän jo rautatien asemalla. Siellä ei ole vielä juuri ketään. Muutamia rautatien miehiä puhelee vain eräässä nurkassa. Kahdeksalta vasta ajaa karauttaa pari ajuria portaiden eteen ja väkeä alkaa vähitellen keräytyä, mikä lähdön puuhassa, mikä saattamassa, mikä kirjettä tahi pakettia tuomassa. Eteisessä ja odotussaleissa syntyy liikettä ja hälinää, kävellään ja puhellaan. Joukon läpi puikkelehtivat sanomalehtipojat, jotka tavanomaisilla huudoillaan kutkin sanomalehteään huutavat. Kassain luo muodostuu pitkä jono piletin ostajia. Elna, pieni, musta salkku käsivarrellaan, asettuu jonoon. Siinä, mietteissään, hajamielisenä seisoessaan kuulee hän yht'äkkiä äänen.

— Elna! Pietariinko sinä lähdet? Se oli Liina.

— Enkä. Malmin asemalle vain.

"Todellakin. Näinhän saavat kaikki tietää. Ja lähtevät takaa ajamaan", tuli hän ajatelleeksi.

Ja hän ottaa piletin Malmin asemalle. Sieltähän kerkiää sitte ottaa toisen, minne tahtoo.

Soitetaan ensimmäinen kerta. Odotussalien ovet laiturille avataan ja väki tulvahtaa laukkuineen, tavaroineen ulos, kilvan rientäen etsimään itselleen hyvän paikan vaunuista. Elna on myöskin astunut erääseen kolmannen luokan vaunuun ja istuutunut laiturin vastaiselle puolelle pienelle penkille, oven komeroon, piiloon, ihan nurkkaan, ettei kukaan häntä enää huomaisi. Laiturilla juostaan, puhellaan ikkunoissa, ovia avataan ja paiskellaan kiinni, kuuluu toinen soitto, kolmas, viimeinen hyvästi, konduktöörin pirisevä pilli ja sitte veturin korvia vihlova, räikeä vastaus sekä muutama, harva "puh, puh". Ja juna kiittää pois...

Mutta Malmin asemalla ei Elna otakaan pilettejä kauemmaksi. Lähtee vain kulkemaan tietä pitkin, ilman määrää, kulkee ja poikkeaa vihdoinkin metsään. Sydän alaa niin pahasti vääntää, hän istuutuu mättäälle. Ensin vähän helpottaa, vaan sitte yhä enemmän eltoo ja ku'ottaa. Voi, Herra Jumala! Mitä tämä on?! Hän istuu, tukee päätään käsillään. Taaskin hirveä tunne sydänelässä ja sulatettua ruokaa purskahtaa ulos suusta. Ja sitä kestää kauvan, hyvin kauvan, lopulta tulee vain pelkkää keltaista sappea. Kylmät hikihelmet peittävät hänen kalpean otsansa. Voi, Herra Jesus auta!

Vihdoin, kun tämä puuska on mennyt ohi, nousee Elna ylös ja menee lähellä olevaan latoon maata...

Hän makasi kauan, iltapuoleen asti, ja rauhallisesti. Näin rauhallisesti ei hän ollut pitkiin aikoihin maannut, tuskin sinä kesänä ollenkaan. Hän oli unhottanut kaikki ja kun hän heräsikin, niin ei hän olisi heti muistanut mitään, ellei hän olisi kaivannut nenäliinaansa. Hänen oli tapa pitää nenäliinaa salkussaan, mutta salkkua ei ollutkaan hänen vieressään. Hän oli sen siis unhottanut sinne, metsän laitaan. Vaan, Herra Jumala! Siinähan olivat kaikki ne rahat, jotka hän edellisenä iltana oli puodista mukaansa ottanut, isännän rahat!

Yht'äkkiä hypähtää hän ylös ja juoksee pelästyneenä etsimään *sitä* mätästä. Hän löytää sen: siinähan on selvä merkki jäljellä hänen siellä olostaan. Hän etsii, katselee ympärilleen: salkkua ei näy missään! Sen on siis joku ottanut, joko luullut sen siihen joltakin unhottuneen tahi varastanut sen. Ei, ei näy missään, vaikka kuinka etsisi.

Epätoivossaan juoksee hän taas takaisin latoon, jossa oli maannut. "Ehkä sen olinkin ottanut sinne mukaani, vaikk'en muista, ja ripustanut johonkin naulaan tahi seinän rakoon." Vaan salkkua ei löydy mistään, ei seiniltä, ei heinistä, jotka hän mylleröi ylös alasin. "Se on siis todellakin poissa ja minä olen – varas!"

"Herra, Herra, miksis minut ylenannoit!"

"Vaan ei, ei se ole niin! Minä olen hyljännyt Herran eikä Hän minua ja siksi kohtaa minua nyt Herran rangaistus."

Ja Elna lähtee rientämään takaisin asemalle, juoksee melkein, mättään luona vain kotvaksi seisattuu ja katsoo ympärilleen, ja sitte taas lähtee juoksemaan. Hän ikäänkuin pakenee jotakin, joka vainoo häntä, seuraa häntä kintereillä, mutta joka kuitenkin on hänen muassaan, hänen sisässään. Oma itseään hän pakenee, vaan ei pääse kuitenkaan paikoiltaan. Oi, se on pahempi kuin painajainen, tuhansia kertoja pahempi!

Kun hän tulee likemmä asemaa, kuuluu radalta Helsinkiin menevän junan kohinaa. Sillähän sitä pääsee heti pois, kotia. Taskustaan, pienestä kukkarostaan löytää hän vielä kahdenmarkkan rahan, menee kassan luo ja ostaa piletin, nousee sitte junaan ja istuuutuu jälleen vaunun nurkkaan, hatun harso silmillä...

Luulo, että häntä jo etsitään, ajetaan takaa, valtaa hänet valtaamistaan. "Ainakin on poliisi jo vastaanottamassa, kun tulen Helsinkiin", ajattelee hän. Vaan junassa ei kukaan häntä huomaakaan, toinen puoli vaunua on melkein tyhjä, ja junankuljettajakin vain riksahuttaa murusen keltaisesta piletistä ja kulkee tietään eteenpäin. Eikä Helsingin asemallakaan ole poliisia yhtään, muutamia tuttuja herroja vain, jotka hänelle hymyillen lakkia nostavat. Ei kukaan näy tietävän tahi aavistavan mitään ja kaikki on entisellään.

Mutta kotia tultuaan muistaa hän taas yhtäkkiä, että ylihuomenna, tiistaina, on äidin määrä palata maalta, ylihuomenna jo. Ja samalla muistaa hän myöskin pahoinvointinsa syyn ja salkkunsa katoamisen ja isännän rahat ja poliisin ja vankeuden...

"Ei, ei, minä en kestä, minä en kestä tätä...! Herra Jesus Kristus auta!" ja hän purskahtaa hurjaan itkuun ja vaipuu alas suin vuoteellensa, yksinäisessä pienessä huoneessansa.

Ja siten makasi hän siinä koko yön, aamuun asti, väliin koettaen rukoilla, väliin taas itkien rajusti, väliin raueten unen ja valvomisen väliseen tilaan, jolloin aivot toivat hänen eteensä sekavia kuvia ja hänen päähänsä johdottomia, päättömiä ajatuksia. Toisinaan hän tiesi, että hän siinä makasi, ja tuntui aivan kuin olisi pitänyt nousta ylös ja lähteä puotia avaamaan, mutta ettei jaksanut nousta. Eikä vain jaksanut, mutta ei viitsinyt, ettei tahtonut, että oli samantekevä, menikö tahi oli menemättä. Mutta sitte piti taas tehdä jotakin, piti välttämättä nousta ylös ja tehdä jotakin. Mitä oikeastaan, se oli epäselvä, mutta että se oli tehtävä ennen kuin äiti ehti tulla, se oli välttämätöntä. Ja hirveästi teki mieli saada selville, mitä se oli, jota piti tehdä, mutta se vain ei tahtonut millään muotoa selvitä. Aina sitä oli jo vähän niinkuin jäljellä ja perille pääsemässä, mutta sitte sekaantui taas kaikki.

Seinän takana, naapurien huoneessa löi kello viisi.

Silloin hypähti Elna yhtäkkiä selki selvänä ylös vuoteeltaan. Vasta kun hän seiso lattiolla, huomasi hän, ettei hän ollut riisuutunut, vaan oli maannut täydessä puvussa. Hattu ainoastaan oli piirongin päällä, vuoteen vieressä. Ja nyt, yhtäkkiä, oli hän selvillä siitä, mitä piti tehdä.

Hän lähti hiljaa ulos. Koneentapaisesti kulkivat hänen askeleensa Ruoholahdelle päin. Koko kaupunki nukkui sikeätä unta. Taivas oli tasaisessa harmaassa pilvessä ja ruumista, unettomuuden ja sielun tuskien runtelemaa ruumista puistatti kolakka aamuviima. Harvaan rakennetut syrjäkadut mataloine

puutaloineen näyttivät ikäviltä, kuolleilta ja herättivät inhoa. Jalkakäytävät olivat epätasaiset ja huonot, jotta oli kompastua joka askeleella. Liikkeellä oli tuskin yhtään ristisielua.

Hän kuljeskeli kauvan katuja ja rantaa pitkin, yli tunnin ajan. Vähän matkan päässä laiturista veisti kaksi miestä hirsiä jotakin rakennusta varten. Ne näkyivät tuskin huomaavankaan Elnaa, joka meni ja istuutui erään laiturilla olevan, kumoon kaadetun venheen laidalle.

Siinä hän istui jonkun aikaa ja mietti. Rantaa pitkin ajoi mies vesitynnyriä. Ajaja puhui huutaen muutaman sanan kirvesmiesten kanssa ja ajoi eteenpäin. Silloin nousee Elna nopeasti ylös, menee laiturin äärimäiseen päähän, seisoo kotvan ja — hyppää veteen.

Vesi pursuaa vaatteissa, kohisee korvissa ja silmissä näkyy keltaisen vehreitä ylöspäin kohoavia helmiä.

Kuuluu paukaus.

Ne olivat kirvesmiehet, jotka, tämän huomattuaan, juoksivat sillalle ja heittivät siinä kumossa olevan veneen veteen. Toinen heistä hyppäsi veneeseen ja veti Elnan ylös.

— Antakaa minun kuolla, sanoi hän — ei minusta enää kukaan huoli.

Mutta hän vietiin lähimäiseen poliisikonttoriin.

Ja Elna jäi eloon, mutta älkää kysykökään, kuinka hänen sitte kävi. Siinä alkaa taas toinen tarina, ehkä surullisempi kuin tämä, paatuneen sydämen tarina.

Pari kuukautta tämän jälkeen kuoli hänen äitinsä suruun.

Pietarissa v. 1890.

MIETTISEN MUMMON ASIA

Sinne Keisarin Suomen kansliaan, Pietarissa, se tuli, Miettisen mummo.

Tuollainen pieni, kuivettunut akan käänttyrä: keltaiset kasvot isoissa rypyissä ja harmaat silmät sisäänvajonneet, punaiset ja vetiset, mutta terävät ja toimekkaat. Päässä ruutukas villahuivi; kapeista hartioista polviin ulottuva, kotikutoinen "topattu" palttoo ihan omaa, hauskaa, kotoista muotiaan, ja sen alla uutuuttaan pönköttävä rantuinen hame, kotikutoinen ja -tekoinen sekini. Ja sydänalan kohdalla nenäliinaan kääritty paperitukko, puristettu peukalojen ja ristiin pantujen sormien väliin.

... "Oli käynyt Ministerin luona ja Ministeri oli laittanut ylös kansliaan", — ilmoitti vahtimestari.

— Hyvää päivää!

Mummo niiaa syvään, jäykkänä kuin vihkituolissa papin kysymykseen vastatessa.

— Mitäs ois' asiaa?

— Vai mitä asiaa? — mummo hymähtää. — Niinkuin ei ne herrat jo minun asiaani tietäisi.

— Mistä ne kaikki tietää? Vähäkös niitä on asioita?!

— No, ka niin. Vaikka johan se kolmatta kymmentä vuotta minun asiani on vireillä ollut, vaan ei tahdo tolkkua lähteä mistään. Ei, vaikka itse annoin Hatsinassa Keisarille valitukseni: omakätisesti sen vielä ottikin, kun vaunuissa ohi ajoi, ja lupasi toimittaa...

— Milloinka niin?

Ka, silloin... mikä siitä lie kymmenkunta vuotta.

— No? Ettekö sen koomin ole mitään tietoa asiastanne saanut?

— Enkä. Herrojen teille se on varmaan Keisarinkin päätös jäänyt.

— Miksi sitä täältä tulette kuulustelemaan? Ettehän sitä tänne ole antanut.

— Tännehän se, kuulen ma, on lähetetty.

— Mistä sen tiedätte?

— Niinhän ne sanoivat siellä anomusasiain kansliassa, että tänne se oli silloin lähetetty se valitus, jonka Keisari otti, ja se uus' anomus, jonka kaksi viikkoa sitte anoin. Tämän lipun käskivät näyttämään...

Mummo aukoo nenäliinaa. Sen sisästä tulee esille punaisella villalangalla ristiin sidottu paperitukko, jonka reunat ovat käsittelemisestä mustuneet. Ja sieltä ojentaessaan pienen lipun, jossa on merkitty anomusasiain kansliasta lähetetyn kirjeen päivämäärä ja numero, selittää hän:

— Anitshkovan palatsin lähellä olevaan kirjelaatikkoon laskin Keisarin nimelle nyt sen anomuksen ja kolmatta viikkoa olen täällä vastausta odottamassa.

— Mikä nimenne on? Ja mistä olette kotoisin?

— Miettinenhän se on sukunimi. Ja Heinävedeltä oon, Karhilantaipaleen kylästä.

— No, sanokaa lyhyesti, mitä teidän asianne oikein koskee?

— Mitäkö koskee? Sitähän se koskee talon ryöstöä. Kun se vallesmanni Lunkreini otti ja möi sen. Kolmekymmentä yhdeksän markkaa neljäkymmentä penniä oli rästä, kun se kuulututti avissioonin. Ja vaikka se sen sadasta markasta möi, niin ei meille loppurahoja antanut; — silloin oli vielä ukkokin elossa. Mutta napitpa siltä sitte kuitenkin lähti. Kuvernööri tuli ja otti siltä napit ja virattomaksi jätti. Nyt on heittiä kuollut.

Mummo pyyhkii vesiä silmistään.

— Odottakaa vähän, niin minä katson, onko paperinne tulleet?

— No, katsokaa! Jaksaaahan tuon, ka, uottaa

* * * * *

Ovat, — ovat tulleet, ja ovat menneetkin. Ne on lähetetty täältä kenraalikuvernöörille, joka ne lähettää kuvernöörille ja se ottaa asiasta selon.

— Sieltäkö mitä selkoa lähtisi?! Herrajumala! Harva kertako jo olen kuvernöörissä käynyt ja kyselty. Senaatissakin asti olen käynyt, vaan ei se oikeus lähtenyt... Tässähän ne on Senaatin paperit.

Mummo näyttää.

Todellakin. Senaatissa asti oli käynyt. Siinähän on silloisen prokuraattorin Sederholmin allekirjoittama päätös. Ei ole ollut syytä valituksen tekemiseen.

— Taitaa mummo itse olla väärässä. Senaattihan jo näkyy ratkaissees asian, ammoin aikoja.

Mummo ei sano mitään. Katsahtaa vain, ja hänen kasvonsa ilmaisevat jotakin ylenkatsetta toista kohtaan ja oman oikeuden tuntoa.

— Asiakirjoista näkyy, että Keisarille antama valituksenne oli kyllä aikoinaan tämän kautta Suomeen lähetetty, mutta että alkuperäinen päätös oli jäänyt voimaan.

— Keisariko ei olisi oikeutta antanut?! Herrat ne on muuttaneet...

— Eihän se Keisari itse kerkiä kaikkia asioita tutkimaan.

— Vai ei?—hymähtää mummo taas ylenkatseellisesti: — kun itse omasta kädestäni paperini otti. Ei kerkiä?!

Sen sanoo, ihan kuin ajatellen, että "vielä häntä tuossa puhuu".

Ja alkaa kääriä paperinsa kokoon:

— Toiseen kertaan monta kymmentä peninkulmaa kulkee, vaan ei näy tulevan tolkkua missään mitään. Paikasta paikkaan vaan lähetetään.

Pyyhki taas vesiä silmistään.

— Minkäs sille voi? Niinkuin sanoin, niin ovat paperinne taas lähetetty Suomeen. Jos oikeus on teidän

puolellanne, niin sen kai saattekin.

Mummo sitoo punaisen villalangan solmuun papereinsa ympäri ja ne nenäliinaan käärii:

— Oikeus! — huokaa hän. — Eipä taida enää muu auttaa, kuin Ruotsin Kuninkaalle kirjoittaa pitää, ett'ei sitä ole oikeutta enää täällä mitään.

Ja hän meni tiehensä uskossaan, että on sitä oikeutta jossakin vielä sittenkin.

Eikä jäähyvästiäkään sanonut, mummo parka!

Pietarissa v. 1893.

NEKKUSAKSA

Se oli siihen aikaan kun pamput vielä kipeästi läiskähtelivät kämmeniin ja peräpakaroihin, korvapuustit saivat nuoret posket punottamaan ja hiuksia tuiverrettiin tuimilla tukistuksilla. Nykyään sitä semmoista kasvatusta pidetään ihmisarvon alentamisena, mutta tokkopa se sittenkään oli niinkään epäterveellistä. "Miehinä" muistellaan kasvattajia ja "miehiä" on tullut semmoisen kasvatuksen saaneista.

Siihen aikaan sitä myöskin luettiin ja tapeltiin, — oli tietysti vastakohtiakin — mutta lisäksi keitettiin ja syötiin nekkuja. Kuinka terveellistä tämä viimeksi mainittu tapa oli, siitä voinevat asianomaisten hampaat ja ruo'ansulattimet antaa tarkempia tietoja, Mutta sen ajan elinehtoihin kuului sekin — ainakin muutamille. Niitä olivat ne, jotka nekkuja keittivät ja kaupittelivat eli niin kutsutut nekkusaksat.

Niistä oli yksi varsinainen mestari. Hän se vain tunsi siirapin, sokerin ja mantelien oikeat suhteet, osasi keittää juuri niin kauan kuin hyviä nekkuja oli keitettävä ja taisi taitavasti kiertää paperin siroiksi suppiloiksi ja täyttää ne niin, että olivat puhtoiset kuin lumi, jossa ne olivat koviksi jäähdetyt.

Hän oli köyhä korven poika, hänkin — yksi niitä monia, jotka kotikuusen kuiskeessa olivat kuulleet raskaan huokauksen oman suomalaisen sivistyksen puutteesta. Mutta olihan vihdoinkin omakielinen opinahjo hänellekin olemassa. Sinne! Sinne hän vietiinkin.

Taival edessä pitkä ja vaivaloinen. Kukkaro pieni ja laiha. Lukukauden varalle pantiin, — minkä riitti, — eväitä kotoa mukaan. Mutta tarvittiin sitä lisää ja rahalla olivat huonevuokra ja kirjat ja muut koulutarpeet maksettavat. Kun ei ihminen elä ainoastaan leivästä, niin piti siis henkinen ravinto hankkia tavalla vaikka millä. Ja hän sen hankki nekkukaupalla. Eli itse, kustansi koulunsa ja autoipa, — niin sanottiin, — sillä lopulla leskeksi jäänyttä äitiänsäkin.

Hän asui siellä jossakin pihanperällä viheliäisessä puuhökelissä erään pesumatamin luona. Ja sieltä ne tulivat, ne maailman mainioimmat nekut, kahdesti päivässä aamu- ja iltatunteja varten. Eipä kumma! Nehän olivat nekkusaksan omassa kastrullissa keitetyt.

Näitä valmisteitaan hän sitte myi, seisoen jollakin vilkasliikkeisellä paikalla koulussa, toisessa kädessä kirja, josta vielä viimeisinä minuutteina ahtoi läksyä päähänsä. Hänen tavallisimpia seisontapaikkojaan oli suuren, rukous- ja voimistelusalin nurkka, uunin ja ikkunan välissä, soittokellon alla. Siinä, näet, oli koko koululiikkeen pääväylä kadun ja pihanpuoleisten luokkahuoneiden välillä. Eikä siinä useinkaan tarvinnut nekkusaksan kauan ostajia odottaa. Tuota pikaa korjasi hän viispenniset taskuunsa loppuun myydystä keitoksesta.

Sitä kauppaa hän piti yläluokille asti. Sillä, niinkuin sanottu, se "löi leiväksi". Ja "ahkeruus kovankin onnen voitti". Hän pääsi ylioppilaaksi ja luki sitte papiksi. Oli tietysti ensin apulaisena, nai heti viran saatuaan ja on nyt monilukuisen perheen isä ja — rovasti. Suokoon Jumala hänelle terveyttä ja pitkää ikää!

Niistä kotoisista pienistä taimista haaraantuu ja leviää nyt yhä uusia vesoja Suomenniemen kansallisen sivistyksen viljelysmaille.

Helsingissä v. 1908.

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by

U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR

NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it

takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.